

DE RELATIE TUSSEN ZWEDEN EN NAVO (1948-2020)

MAAKT *PARTNER NUMBER ONE* EEN EINDE AAN MEER DAN 200 JAAR NEUTRALITEIT?

Aantal woorden¹: 26.983

“In both political and moral life, the “neuter” is not a person one instinctively likes”

(Walzer, 2006, geciteerd in Agius & Devine, 2011, p. 269)

Bruno Loosvelt

Stamnummer: 01710244

Promotor: Dhr. Dries Lesage

Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad master in de richting Politieke Wetenschappen
Afstudeerrichting internationale politiek

Academiejaar: 2019-2020

¹ Met uitzondering van voorwoord, inhoudsopgave en appendix

(Geology, 2007)

ABSTRACT

Het Zweeds neutralisme staat sinds de Oekraïne-crisis onder grote druk. De afgelopen 200 jaar leek het beleid bijzonder resistent tegen het conflictueuze internationaal systeem. In tegenstelling tot de meeste Europese staten, bleef het land bespaard van beide wereldoorlogen. Hoewel de kern van deze politiek doorheen de tijd sterk afzwakte, is Zweden tot op vandaag nog steeds formeel niet-gebonden.

Deze verhandeling spitst zich toe op twee kernvragen:

- (1) Hoe zijn de relaties tussen Zweden en NAVO geëvolueerd sinds de oprichting van de alliantie.
- (2) Is een Zweeds NAVO-lidmaatschap, rekening houdende met (1), een wenselijke (lees in het belang van beide partijen) en haalbare piste.

In een uitgebreid exploratief vooronderzoek, wordt het neutraliteitsconcept in geuren en kleuren uitgediept. Dit theoretisch kader dient als basis voor een nauwgezette historisch-politieke literatuurstudie. Omwille van praktische en inhoudelijke redenen, is de literatuurstudie opgesplitst in twee delen. In het eerste segment wordt het bipolaire tijdperk behandeld, het daaropvolgende besteed ik aan de afgelopen drie decennia. Tot slot sta ik nog kort even stil bij de resultaten uit diverse peilingen omtrent het NAVO-sentiment van de Zweedse bevolking.

Met behulp van een omvangrijke literatuurlijst, bestaande uit een grote variatie aan zowel kwalitatieve als kwantitatieve data, was ik uiteindelijk in staat om op bovenstaande vragen een acceptabel politiek-wetenschappelijk antwoord te formuleren.

VOORWOORD

Deze thesis vormt (hopelijk) het sluitstuk van mijn master in de internationale politiek. In tegenstelling tot de andere opleidingsonderdelen was dit werk een langdurige en zware beproeving. Ik wil daarom ook een aantal mensen bedanken voor hun directe of indirecte bijdrage aan dit eindresultaat.

In eerste plaats wil ik mijn ouders in de bloemetjes zetten, zij gaven me de kans om deze bijkomende opleiding te volgen en op kot te gaan. Ik ben me er ten volle van bewust dat dit voor veel studenten geen vanzelfsprekendheid is. Verder druk ik m'n waardering uit voor dhr. Biscop, dhr. Debeaussaert en dhr. Lesage – en alle andere medewerkers van de UGent – die mijn geest verruimden met hun goede raad.

Ten slotte wil ik ook familie en vrienden prijzen voor hun steun en toeverlaat, vooral als het wat moeilijker ging.

Bruno Loosvelt

11 augustus 2020

INHOUDSOPGAVE²

ABSTRACT.....	3
VOORWOORD.....	4
INHOUDSOPGAVE.....	5
INLEIDING	8
A. SITUERING: ‘RYSSKRÄCKEN’.....	8
B. METHODOLOGIE.....	9
I. ONDERZOEKSVRAAG	9
II. ONDERZOEKSMETHODE	10
III. TOELICHTING STRUCTUUR.....	11
VOORONDERZOEK NEUTRALITEIT	13
0.1. Complex fenomeen.....	13
0.2. Historische kritieken	14
HOOFDSTUK 1: HET INTERNATIONAAL RECHT	15
1.1. De Neutraliteitswetten	15
HOOFDSTUK 2: CLASSIFICATIE.....	17
2.1. Tijdelijke neutraliteit.....	17
2.2. Langdurige neutraliteit.....	18
HOOFDSTUK 3: POLITIEKE LUIK.....	22
3.1. Realisme.....	22
SLOT.....	23
LITERATUURSTUDIE (I): DE KOUDE OORLOG	24
HOOFDSTUK 4: ‘HET RODE GEVAAR’ EN DE GEBORTE VAN NAVO.....	24
4.1. Blokvorming.....	24
4.2. De creatie van een Westerse Alliantie	25
HOOFDSTUK 5: HET MISLUKTE ZWEEDSE INITIATIEF VOOR EEN SCANDINAVISCHE DEFENSIE UNIE	26
5.1. Militaire ongebondenheid versus NAVO-lidmaatschap	26
5.2. Poging tot Scandinavisch isolement.....	28
Partieel besluit.....	29
HOOFDSTUK 6: VAN EEN <i>THIRD WAY POLICY</i> NAAR GEHEIME MILITAIRE SAMENWERKING MET HET WESTEN	30
6.1. De Nordic Balance.....	30
6.2. Paradoxale neutraliteit	31

² Er is tevens een bijlage, deze kunt u terugvinden in een afzonderlijk pdf-bestand.

6.3. Geheime militaire samenwerking met het Westen	32
HOOFDSTUK 7: DE MORELE SUPERMACHT ONDER OLOF PALME	34
7.1. “Small-state idealism”	34
SLOTBEDENKING.....	35
LITERATUURSTUDIE (II): DE JAREN 90 TOT HEDEN	37
HOOFDSTUK 8: HET VREDESVIDEND, DE FORMELE AANSLUITING BIJ HET WESTEN EN EUROPESE SOLIDARITEIT.....	37
8.1. ‘De nieuwe NAVO’	37
8.2. De Zweedse integratie in de Westerse structuren	37
HOOFDSTUK 9: IRREGULIERE CONFLICTEN MET ZWEDEN ALS ACTIEVE SECURITY PROVIDER ONDER DE NAVO.....	41
9.1. Een tijdperk van ‘New wars’	41
9.2. Vredesmissies onder NAVO-vlag	43
HOOFDSTUK 10: HET RUSSISCH REVANCHISME EN EEN TERUGKEER NAAR TERRITORIALE DEFENSIE.....	49
10.1. De oorlog in Oekraïne als symptoom voor Russisch verzet tegen Westerse expansie.....	49
10.2. Regionale repercussies	51
10.3. De Hultqvist-doctrine.....	54
INTERPRETATIE VAN KWANTITATIEVE DATA.....	58
1. Het beeld van NAVO	59
2. Lidmaatschapskwestie.....	60
3. Veiligheids- en defensiebeleid.....	67
Globale conclusie	70
1. Evaluatie van de historische relaties	70
2. NAVO-lidmaatschap ?.....	71
3. Laatste bedenkingen	74
LITERATUURLIJST.....	75

INLEIDING

A. SITUERING: ‘RYSSKRÄCKEN’³

In 2018 kreeg ieder Zweeds gezin een brochure in de bus met het illustere opschrift: *Om krisen eller kriget kommer* (Bij crisis of oorlog). Het document werd opgesteld door de *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap* (MSB)⁴; met de intentie om de burger in te lichten over allerhande potentiële gevaren voor de nationale veiligheid. Inhoudelijk bevat het aanbevelingen omtrent de vrijwaring van primaire levensbehoeften (voedselvoorraden, drinkwater, schuilkelders...) mocht een bepaald risico zich manifesteren tot een concrete dreiging. (Van Thillo, 2018)

Het pamflet is doorspekt met patriotistische verzen, waarbij opgeroepen wordt tot gezamenlijke actie en onbuigzaamheid in geval van oorlog. ;“*All of us have a duty to act if Sweden is threatened. If Sweden is attacked by another country, we will never give up. All information to the effect that resistance is to cease is false.*” (MSB, 2018, p.12) Zweden is nochtans één van ‘s werelds meest welvarende en pacifistische staten. Sinds het einde van de Napoleontische oorlogen voert het koninkrijk een neutraliteitsbeleid en vonden op diens grondgebied geen oorlogen meer plaats. (Abbenhuis, 2014) Een vrij unieke situatie, gezien het merendeel van de Europese staten meegesleurd werd in de grootschalige conflicten van de 20ste eeuw.

De stevige retoriek uit de brochure moet dan ook opgevat worden in het kader van de “*deteriorated security situation*” (Hultqvist, 2020⁵) in het Oostzeegebied. Sedert het aantreden van Vladimir Poetin probeert Rusland zich terug op te werken tot de grootmacht van weleer. Dit uit zich in een assertief buitenlands beleid met een toename van militaire intimidatieactiviteiten in de grensgebieden. Het waren echter de gebeurtenissen in Oekraïne die het spreekwoordelijk potje deden overkoken, met een definitieve knik in de relaties tussen het Westen en Rusland als gevolg. Moskou heeft de wereld laten zien dat het bereid is militair geweld te gebruiken om z’n aspiraties te verwezenlijken, met als gevolg de ondermijning van de Europese veiligheidsorde. Voor het eerst sinds het einde van de Koude Oorlog zijn de Zweedse defensieopvattingen zo drastisch veranderd. (Åslund, 2020)

De afgelopen jaren heeft het Russische leger herhaaldelijk het Zweedse luchtruim en de territoriale wateren geschonden, denk maar aan het befaamde duikbootincident. (Duxbury, 2018) Daarnaast hield de Federatie offensieve militaire oefeningen vlakbij de Zweedse grens, waaronder een gesimuleerde nucleaire aanval in 2013. (Kunz, 2015). In de officiële Zweedse beleidsdocumenten – waaronder de Nationale Veiligheidsstrategie uit 2017 & de *defence bill* voor de periode 2016-2020 – wordt het Russische machiavellisme als één van de belangrijkste factoren beschouwd voor de herevaluatie van het veiligheids- en defensiebeleid. (Ministry of Defence, 2015), (Prime Minister’s Office & Ministry of Defence, 2017)

Tot op heden is Zweden geen lid van het NAVO-bondgenootschap, sinds de lancering van het Partnership for Peace programma (PfP) in 1994 is de samenwerking wel geïntensifieerd. (Etzold & Opitz, 2015) De Zweedse participatie bij talrijke buitenlandse NAVO-missies, de deelname aan militaire oefeningen en de aanpassing van de strijdkrachten aan de NAVO-standaarden (= interoperabiliteit), maken van Zweden een uitermate loyale partner. In de wandelgangen van het Brusselse hoofdkwartier heeft men het over “*partner number one*” of “*an allied partner*” (Cottey, 2018, p. 14).

³ Letterlijk vertaald als de angst en afkeer van Rusland, of russofobie (Simons, Manoylo & Trunov, 2019, p.4)

⁴ Zweedse Agentschap Bescherming Burgerbevolking

⁵ Geciteerd in *Minister for Defence Peter Hultqvist’s keynote speech at Chatham House Security and Defence Conference*, bevat geen paginanummering.

In veel opzichten is Zweden dan ook een betere “*security provider*” dan sommige effectieve lidstaten, de zogenaamde “*security consumers*”. (Dahl & Järvenpää, 2013, p. 124) Dit leidt ertoe dat het land, net als buur Finland, reeds aan de politieke en militaire vereisten voor lidmaatschap voldoet. (Eellend, 2016)

B. METHODOLOGIE

I. Onderzoeksvraag

Hoe zijn de relaties tussen Zweden en de NAVO historisch tot stand gekomen? Bestaat er, met betrekking tot deze evolutie en de huidige veiligheidssituatie, belangstelling voor lidmaatschap?

Op basis van de voorafgaande beschouwingen kwam de bovenstaande onderzoeksvraag tot stand. Hoewel er al bibliotheken volgeschreven zijn over het ontstaan, de werking, en de hedendaagse relevantie van de NAVO, is de relatie tussen het bondgenootschap en de Europese neutralen in zekere mate onderbelicht gebleven. Het is in deze verhandeling echter niet mogelijk om al deze landen te behandelen.

Finland en Zweden zijn sedert het einde van de Koude Oorlog zeer dicht naar de alliantie toegegroeid. Een formele toetreding is dan ook – in tegenstelling tot andere Europese Neutralen zoals Zwitserland, Oostenrijk en Ierland – geen constitutieve of juridische onmogelijkheid, gezien het neutraliteitsgegeven niet grondwettelijk verankerd noch vastgelegd is d.m.v. internationale verdragen; we spreken in deze context ook wel over de facto neutraliteit of neutralisme.

Het Zweedse neutralisme is, zoals we doorheen deze verhandeling zullen opmerken, minder rechtlijnig/consequent dan wat vaak geponeerd wordt. De laatste decennia voert Zweden een pragmatischer neutraliteitsbeleid, we kunnen zelfs stellen dat de kern verwaterd is tot louter ‘niet-lidmaatschap van militaire allianties’. De precaire veiligheidssituatie in de Baltische regio, de gedeelde waarden met betrekking tot crisismanagement & vredeshandhaving; en het feit dat Zweden op politiek, cultureel en economische vlak de facto tot het Westen behoort, zorgen ervoor dat het land steeds dichter bij de NAVO kruipt.

Tijdens de Koude Oorlog werd het Zweeds neutraliteitsbeleid voornamelijk bestudeerd binnen de literatuur over *small states*. Vanaf de jaren 90 verschenen er verschillende studies – voornamelijk met een sociaal-constructivistische invalshoek – over de rol van neutrale staten binnen de EU, meer bepaald in het verband met het GBVB en GBDB. Een holistische studie naar de relatie tussen Zweden en NAVO lijkt echter te ontbreken, ik zal een bescheiden poging ondernemen om dit vacuüm op te vullen.

II. Onderzoeksmethode

D.m.v. een klassieke literatuurstudie zal ik achterhalen hoe de verhoudingen tussen Zweden en NAVO geëvolueerd zijn. Een sterke historische insteek – in de lijn van de vakgroep internationale politiek aan onze universiteit – is hierbij onontbeerlijk. Doorheen de verhandeling zult u legio leidmotieven terugvinden. Naast onder meer de idealistische-realistische dichotomie van het Zweeds buitenlands- en veiligheidsbeleid, heb ik een drietal belangrijke analyseniveaus verkend die het werk van theoretische kracht dienen te voorzien:

INTERNATIONAAL SYSTEEM

Het internationaal systeem is de primaire analyse-eenheid om het Zweedse neutraliteitsbeleid te bestuderen. Vanuit dit kader veronderstel ik dat het (toekomstige) gedrag van Rusland – een revanchistische grootmacht – een cruciale factor zal zijn om de waarschijnlijkheid van een Zweedse toetreding tot het bondgenootschap te bepalen. Met betrekking tot deze aspecten bevinden we ons in het vaarwater van het realistische paradigma.

BINNENLANDSE POLITIEK

Verder moet er ook oog zijn voor de binnenlandse situatie in Zweden, met name hoe de verschillende politieke partijen en de publieke opinie tegenover neutraliteit en NAVO staan. Zo werd het land decennialang bestuurd door sociaaldemocratische minderheidskabinetten, individuele beleidsmakers speelden hierin een prominente rol. Na jarenlange ongebondenheid is neutraliteit deel gaan uitmaken van de nationale identiteit. Tot slot heerst er een sterke consensuscultuur bij de politieke partijen, en wordt er bijzonder veel aandacht besteed aan de publieke opinie. In deze context kunnen sociaal-constructivistisch opvattingen van pas komen.

BILATERALISME, MULTILATERALISME EN REGIONALISME

Tot slotte is de band met de overige Scandinavische landen – in het bijzonder Finland – en de transatlantische link essentieel. In het Zweeds buitenlands- en veiligheidsbeleid zijn ook de EU, VN, en de OVSE essentiële platformen. Recentelijk werd het regionale defensie-initiatief NORDEFECO opgericht. Het is opnieuw mogelijk om een politieke te koppelen aan dit niveau, namelijk het liberalisme en diens focus op samenwerking en interdependentie. In deze verhandeling ligt de focus weliswaar hoofdzakelijk op de connectie tussen Zweden en de NAVO.

III. Toelichting Structuur

Exploratief vooronderzoek

Het concept ‘neutraliteit’ wordt in quasi alle wetenschappelijke publicaties met betrekking tot het onderwerp opgerakeld. Het is een complex en meerlagig fenomeen, waarvan de invulling onder meer afhankelijk is van de specifieke tijdsperiode en de veiligheidssituatie van de actor die het uitoefent. Het buitenlands en veiligheidsbeleid van een land als Zweden wordt vaak bestudeerd binnen de literatuur over *small states* of onder de noemer van een bepaalde geografische entiteit – met name de Scandinavische regio. Desalniettemin bestaat de NAVO zowel uit *small states* als Scandinavische landen. Geen enkele neutrale staat maakt echter deel uit van een militaire alliantie – *Contradictio in terminis* – daarom lijkt het me logisch om ‘neutraliteit’ te beschouwen als dé onderscheidende factor. Ik heb daarom besloten om een exploratief vooronderzoek op poten te zetten. Deze reflectie bestaat uit drie samenhangende onderdelen en fungeert als theoretisch kader voor de literatuurstudie.

(HOOFSTUK I: JURIDISCH ASPECT)

In het eerste deel wordt het concept ontleedt vanuit een juridisch perspectief. Vooreerst schets ik de omstandigheden die geleid hebben tot codificatie; Vervolgens worden de inhoudelijke bepalingen van de voornaamste rechtsbronnen besproken.

(HOOFDSTUK II: CLASSIFICATIE)

Er bestaan verschillende neutraliteitsvariëteiten, in dit tweede luik worden deze geclassificeerd. Ik zal me focussen op de varianten die relevant waren / zijn in de tijdsperiode waarop de literatuurstudie betrekking heeft – namelijk post-Wereldoorlog II. Bij elke categorie voorzie ik tevens enkele historische voorbeelden, met bijzondere aandacht voor de totstandkoming van deze praktijk bij onze Zweedse casus.

(HOOFDSTUK III: POLITIEK-THEORETISCH ASPECT)

In het derde segment ligt de klemtoon op het politiek – strategische aspect. Ik ga na wat de consequenties van neutraliteit zijn, met betrekking tot het nationale veiligheidsbeleid en buitenlands beleid. Hoewel er verschillende politiek scholen bestaan met interessante visies over neutraliteit, heb ik ervoor gekozen om uitsluitend de realistische stroming realisme te behandelen.

Literatuurstudie

De feitelijke literatuurstudie is chronologische opgedeeld, in het eerst gedeelte zal de situatie tijdens de Koude Oorlog geanalyseerd worden. Kort na de Tweede Wereldoorlog kwamen de NAVO en het rivaliserende Warsaw Pact tot stand tegen de achtergrond van de oplopende spanningen tussen West en Oost (Hoofdstuk 4). Hoewel de Zweedse regeringsfunctionarissen lieten uitschijnen dat het ‘succesvolle’ neutraliteitsbeleid werd verdergezet, was de invulling in de praktijk enigszins anders. Na de mislukking van de Scandinavische Defensie Unie (SDU) was er informele (lees geheime) militaire samenwerking met de VS, het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen en Denemarken. (Hoofdstuk 5 & 6) In de jaren 60 verscheen er een nieuwe generatie politici die een activistisch buitenlands beleid voerden. De sociaaldemocratische premier Olaf Palme wordt vaak geassocieerd met het beeld van Zweden als een “*moral superpower*” (Dahl, 2006, p. 895-908), onder meer omwille van zijn scherpe kritiek op de Vietnamoorlog. (Hoofdstuk 7)

De periode na de Koude Oorlog vormt het tweede (en meest relevante) segment. In navolging van de Koude Oorlog en de implosie van de USSR, dachten destijds waarnemers destijds dat er een periode van eeuwige vrede was aangebroken – het zogenaamde vredesdividend. De existentiële Zweedse angst voor de verwikkeling in een Derde Wereldoorlog verdween. Beginjaren 90 paste Zweden haar veiligheidsdoctrine aan, de term ‘neutraliteit’ verdween uit de officiële publicaties en werd vervangen door ‘militaire niet-gebondenheid’. De aansluiting bij het *Partnership For Peace* programma (PfP) van de NAVO in ’94, en de toetreding tot de Europese Unie in ’95 hadden een grote invloed op het buitenlands en veiligheidsbeleid. (Hoofdstuk 8) De territoriale defensiecapaciteiten werden sterk teruggeschroefd, en het leger werd omgevormd tot een snel inzetbare expeditionaire interventiemacht ten behoeve van internationale operaties. Aangezien beleidsmakers geen existentiële dreigingen ervoeren in het Oostzeegebied, heerste de perceptie dat de Zweedse veiligheidsbelangen het best tot hun recht kwamen door deelname aan vredesmissies. Zo nam het land deel aan al de belangrijkste NAVO-geleide buitenlandse missies, waarvan de meeste geautoriseerd door de VN-Veiligheidsraad. (Hoofdstuk 9) Door de heropflakking van de Russische assertiviteit, met een verslechterende veiligheidssituatie in de regio als gevolg; spitst Zweden zich terug toe op *warfighting capabilities*. Door de jarenlange onderfinanciering van defensie, vereist een dergelijke switch astronomische financiële middelen. (Hoofdstuk 10)

Aangezien literatuur over de periode 2018-2020⁶ vrij schaars is, heb ik besloten om deze tijdspanne deels te analyseren via de interpretatie van diverse peilingen; Met name hoe de Zweedse politieke partijen en publieke opinie aankijken tegen de NAVO, en lidmaatschap van de alliantie in het bijzonder. Na dit onderdeel is er de synthese, waarbij de historische relatie tussen Zweden en NAVO geëvalueerd wordt; Ten slotte geef ik op basis van deze beschouwing antwoord op de onderzoeksvraag, met name of een Zweedse lidmaatschap wenselijk en haalbaar is tegen de achtergrond van de preciaire veiligheidssituatie in het Oostzeegebied.

⁶ De laatste jaren zien we echter een zekere mate van continuïteit

VOORONDERZOEK NEUTRALITEIT

0.1. Complex fenomeen

Het neutraliteitsconcept wordt, ondanks diens lange traditie en aanwezigheid in de internationale politiek, gekenmerkt door een gebrek aan uniformiteit. Deze lacune heeft zowel betrekking op de definiëring van het feitelijke fenomeen, als op dat van de diverse verschijningsvormen. Met de opkomst van staatssoevereiniteit – daterend uit de late middeleeuwen, toen het universele gezag van de Kerk begon te vervagen – werd het zowel de leer als de praktijk van het buitenlands en veiligheidsbeleid van bepaalde staten. Soevereiniteit betekent in de eerste plaats het recht van staten om oorlog te voeren wanneer dit in hun belang is. Als correlatief vertegenwoordigt neutraliteit “ “ “ om zich van oorlog te onthouden. (Goetschel, 1999, 2011)

Neutraliteit is dus een uitdrukking van soevereiniteit. Dergelijke houding diende om de belangen en het nationale bestaan van, vaak militair zwakke, staten te verdedigen. Hierdoor trachtten de neutralen om een gunstige positie te verkrijgen, in een internationaal systeem dat gekenmerkt werd door interstatelijke conflicten. Bijgevolg kan neutraliteit niet beschouwd worden als een doel *an sich*. De doelstellingen van het veiligheidsbeleid met een internationaal component worden ingevuld d.m.v. het buitenlands beleid. Het veiligheidsbeleid is daarentegen ruimer, aangezien het een brede waaier aan instrumenten en activiteiten van intern beleid omvat. (Czarny, 2018)

Neutraliteit heeft meerdere politieke hoedanigheden, Goetschel en Petersson hebben het in dit opzicht over de traditionele realistische wortels enerzijds, en de idealistische functies anderzijds. De eerstgenoemden hebben betrekking op het waarborgen van de nationale veiligheid en stabiliteit, m.a.w. de *raison d'état*. Idealisme, behoeft wellicht wat meer uitleg, en duidt op het Kantiaans geloof in de mogelijkheid op een geleidelijke ontwikkeling van een vreedzame internationale samenleving. Dit gebeurt door middel van langdurige transformaties, en de rehabilitatie van onrechtplegers om stabiliteit en orde te waarborgen. (Goetschel, 1999), (Petersson, 2018)

Table 1. Realism and idealism in the modern era.

	Core values	Referent-object of security	Means	Primary security provider
Idealism	Human rights, equality, global justice	Individuals, humanity Other-regarding outlook on security	Process-oriented institutionalism Predominantly civilian means	The UN
Realism	Territorial integrity, status quo, capitalism	States Self-regarding outlook on security	Short-term problem-solving Predominantly military means	NATO and the US

(Wagnsson, 2011, p. 587)

De idealistische functies begonnen vooral een rol te spelen in de latere decennia van de 20ste eeuw. Deze (functies) omvatten de steun voor normatieve verandering binnen de internationale betrekkingen, door normen en waarden te exporteren en het gebruik van interstatelijk geweld te reguleren. In deze context gaat het voornamelijk over gedrag(srollen) en discours, waarbij neutraliteit in feite deel van de nationale identiteit werd. Een buitenlands beleid met grote aandacht voor het idealistische component wordt vaak bestempeld als activistisch, solidaristisch, moralistisch en internationalistisch. (Goldmann, 1991), (Dahl, 2006), (Wagnsson, 2011), (Doeser, 2014), (Aggestam & Hyde-Price, 2016) en (Pedersen, 2019)

Binnen de idealistische rolconceptualisatie wordt er grote nadruk gelegd op:

- Een belangrijke rol voor het internationaal recht en een sterke VN als grondslag van de wereldpolitiek.
- Conflictbemiddeling: het ageren als “*Schutzmacht*”, onder meer door de verstrekking van “*gute Dienste*” (Hauser, 2019, p. 11) Deze ‘diensten’ impliceren de intentie en het streven om, in geval van oorlog tussen derde staten, hulp te bieden bij het zoeken naar een vreedzame regeling voor het dispuut.
- Ontwikkelingssamenwerking en solidariteit met het Globale Zuiden
- Inspanningen voor wapenbeheersing en nucleaire ontwapening
- ⁷Humanitair recht & humanitaire interventie, samen met het Responsibility to Protect (R2P) gegeven, en de noodzaak om de veiligheid van anderen te garanderen: “[*Being a*] *force for good*” (Wagnsson, 2011, p. 586), “[*doing good*]” en “[*saving strangers*]” (Aggestam & Hyde-Price, 2016, p. 481) (Joenniemi, 1993), (Goetschel, 1999), (Agius & Devine, 2011) (Bjereld & Möller, 2016) en (Czarny, 2018)

0.2. Historische kritieken

Een kritiek, met betrekking tot de 20ste eeuw, stelt dat neutraliteit duidt op een moreel ambivalente houding tussen democratieën en autoritaire regimes. In deze zin is neutraliteit een weerspiegeling van de onwil om actie te ondernemen tegen agressieve ondemocratische staten. Dit komt neer op *appeasement* waardoor agressors op lange termijn niet zullen terugdeinzen voor baldadigheden, daar de weerstandsdrempel lager ligt. In de Koude Oorlog werden de Europese neutralen dan weer beschuldigd van *free-riding*, door hun weigering om bij te dragen aan collectieve defensie terwijl ze wel de vruchten konden plukken van de *deterrence* die verschaft werd door anderen. Tot slot laat men zich wel eens schamper uit over het geclaimde moreel superieur buitenlands beleid van de neutrale staten. Dit is in wezen hypocriet, vermits het beleid van deze landen aantoonbaar wordt ingegeven door dezelfde onderliggende nationale belangen – zelfbehoud, onafhankelijkheid, economisch profijt – als die van andere staten. (Hoekstra, z.d.), (Sundelius, 1990), (Joenniemi, 1993), (Cottey, 2018), (Pedersen, 2019) en (Stokke, 2019)

⁷ Van recentere aard

HOOFDSTUK 1: HET INTERNATIONAAL RECHT

1.1. De Neutraliteitswetten

Het neutraliteitsgegeven bestaat al sinds de mensheid oorlog voert. Eén van de oudste schriftelijke verwijzingen naar deze praktijk vinden we terug in *De Peloponnesische Oorlog* van Thucydides, meer bepaald in de passage over de Melische Dialog. (Freedman, 2013) Dit illustreert dat neutraliteit diep ingebakken zit in de historiek van de Europese betrekkingen. Linguïstisch is neutraliteit afkomstige van het Latijnse *ne uter*, letterlijk vertaald als ‘geen van beiden’. (Czarny, 2018) Van Dale beschrijft neutraliteit als “*het neutraal-zijn*”, waarbij neutraal omschreven wordt als “*tussen de partijen in staand; = onpartijdig; niet in oorlog betrokken*”. (Van Dale, 2020)

In de recentere Europese geschiedenis ontwikkelde neutraliteit – als een erkende politiek concept/status – zich gelijktijdig met de totstandkoming van het Westfaalse statensysteem. Soevereine entiteiten grepen deze mogelijkheid aan als een middel om buiten de (ongewenste) oorlogen van andere staten te blijven, om zo grondgebied, bevolking en economie te vrijwaren van ernstige schade. De keuze voor neutraliteit was dus gewoonlijk gebaseerd op nationale veiligheidsoverwegingen. Het duurde echter zeer lang vooraleer er internationale afspraken werden gemaakt over de juridische status van neutrale landen. (Joenniemi, 1993), (Goetschel, 1999) en (Cottey, 2018) De eerste initiatieven kwamen tot stand in de woelige tweede helft van de 18de eeuw, toen het Eerste Verbonden van Gewapende Neutraliteit opgericht werd. Net als het Tweede Verbond, wilden een aantal Europese staten zich indekken tegen het maritieme beleid van Frankrijk en Groot-Brittannië. (Abbenhuis, 2014)

Op 30 maart 1856 kwam, in navolging van de Krimoorlog, de Verklaring van Parijs tot stand. Hierbij werden een aantal neutraliteitsnormen, voornamelijk inzake zeevaart, verankerd in het internationaal recht. De belangrijkste bepalingen omtrent de rechten en plichten van neutrale staten kwamen echter voort uit de Haagse Conventies van 1899 en 1907. (Subedi, 1993) Het was de bedoeling om in 1915 een nieuwe reeks verdragen op te stellen, maar door de uitbraak van de Eerste Wereldoorlog werd dit onmogelijk. Sedertdien is de wetgeving niet meer gewijzigd, waardoor er voor bepaalde oorlogsfenomenen geen specifieke regels bestaan. Het internationaal gewoonterecht kan een aanvullende rol spelen om deze leemte op te vullen. (Simpson, 2006)

De Haagse Conventie uit 1907 vormen de voornaamste en meest relevante rechtsbronnen met betrekking tot neutraliteit in het internationaal recht:

- “*Verdrag (V) nopens de rechten en verplichtingen van de onzijdige mogendheden en personen in geval van oorlog te land*” [HC V]
- “*Verdrag (XIII) nopens de rechten en verplichtingen van de onzijdige Mogendheden in geval van een zeeoorlog*” [HC XIII]

(Tweede Haagse Vredesconferentie, 1907)

Het geheel van de bepalingen uit deze verdragen plaats ik onder de noemer ‘neutraliteitswetten’. De rechten en plichten van de verschillende actoren kunnen onderverdeeld worden in een viertal categorieën. Deze

kunt u raadplegen in bijlage, onder de rubriek 'II: tabellen en grafieken' -> '1. Neutraliteitswetten' ⁸[II.1]. U vindt er een korte toelichting met de vermelding van de relevante wetsartikels uit de verdragen van 1907.

PARTIEEL BESLUIT

Hoewel de Haagse Conventies tot op vandaag de meest relevante rechtsbronnen zijn inzake neutraliteit, wordt het concept an sich niet (duidelijk) gedefinieerd. Deze verdragen worden door staten dan ook naar eigen goeddunken geïnterpreteerd. Door technologische en historische ontwikkelingen is de moderne oorlogsvoering aanzienlijk veranderd, waardoor bepaalde fenomenen (luchtoorlog, cyberoorlog...) niet vervat zitten in de neutraliteitswetten. Tot slot, maar minder interessant voor deze verhandeling, is de juridische definiëring van 'oorlog' vrij eng. Bijgevolg vallen veel (moderne) gewapende conflicten niet onder de neutraliteitswetten. (Jordan, Kiras, Lonsdale, Speller, Tuck & Walton, 2016)

⁸ Voor het verdere verloop van deze verhandeling maak ik bij het vermelden van bijlagen, gebruik van vierkante haakjes: het romeinse cijfer correspondeert steeds met de hoofdsectie, terwijl de gewone cijfers overeenkomen met de desbetreffende tabel/illustratie/etc.

HOOFDSTUK 2: CLASSIFICATIE

Neutraliteit manifesteert zich op verschillende manieren, in de onderstaande rubrieken geef ik een overzicht van de verschillende ‘neutraliteitsvormen’. Zoals verduidelijkt wordt, zijn er naast de vele gemeenschappelijke elementen toch een aantal belangrijke nuances.

Het eerste grote verschil heeft betrekking op de tijdsperiode waarin neutraliteit zich manifesteert, ten behoeve hiervan maak ik een opsplitsing tussen ‘tijdelijke’ en ‘langdurige neutraliteit’. De eerste categorie bevat de klassieke neutraliteitsvariant, waarbij een staat zich neutraal verklaart bij de uitbraak van een specifiek conflict tussen derde landen. In de andere onderverdeling vinden we de arrangementen die tot stand komen in vredetijd, maar die zowel verbintenissen inhouden bij vrede als in alle toekomstige oorlogen. (Beyer & Hoffman, 2011), (Subedi, 1993), (Cottey, 2018)

Met betrekking tot de literatuurstudie zijn de variëteiten onder de noemer langdurige neutraliteit het meest relevant. Bij langdurige neutraliteit speelt de credibiliteit van deze politiek ten aanzien van de buitenwereld een essentiële rol. De voornaamste manier om dit te bewerkstelligen, is de opbouw van voldoende defensiecapaciteiten in vredetijd. Dit moet potentiële agressors bij oorlog afschrikken, met dien verstande dat de kosten van een gewapende aanval groter zijn dan de mogelijke opbrengsten. (Hakovirta, 1983), (Goldmann, 1991)

2.1. Tijdelijke neutraliteit

2.1.1. Incidentele neutraliteit

Zoals we zagen in hoofdstuk 1 is neutraliteit - conform de regelgeving in het internationaal recht – de facto een tijdelijke voorwaarde, waarvan de werking afhankelijk is van de looptijd van een bepaald conflict. De neutraliteitswetten zijn dan ook opgesteld voor deze zogenaamde ad hoc, occasionele of incidentele neutraliteit⁹ (Subedi, 1993) (Goetschel, 1999), (Simpson, 2006), (Beyer & Hoffman, 2011) (Agius & Devine, 2011), (Bjereld & Möller, 2016), (Cottey, 2018) en (Müller, 2019) Een staat kan bij een militair conflict steeds opteren om een neutraliteitsverklaring uit te vaardigen. De status van het Iberische schiereiland, Spanje en Portugal, tijdens de Tweede Wereldoorlog kan beschouwd worden als één van de vele voorbeelden van incidentele neutraliteit. (Hauser, 2017)

Er zijn grofweg twee verklaringen waarom staten voor incidentele neutraliteit opteren; Het voorkomen van oorlogsvoering op eigen grondgebied en het onderhouden van vreedzame betrekkingen met de oorlogvoerenden om er politiek en/of economisch voordeel uit te halen. Neutraliteit kan echter ook in het belang van de oorlogvoerenden zijn, aangezien deze ten allen prijze willen vermijden dat actoren die initieel niet in de oorlog betrokken waren, zich aansluiten bij de tegenpartij. (Cottey, 2018), (Czarny, 2018) Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren er echter ook staten die zich formeel neutraal verklaarden, maar niet voldeden aan de verplichtingen krachtens het internationaal recht. Deze landen boden, op een min of meer verborgen wijze, steun aan oorlogvoerende staten. Dergelijke praktijken gaven aanleiding tot het concept *non belligerency*. Non-belligerents participeren dus niet aan het strijdgewoel aldus danig, maar zijn duidelijk partijdig. (Bjereld & Möller, 2016)

⁹ Ook wel tijdelijke neutraliteit of “*wartime neutrality*” (Bjereld & Möller, 2016, p. 435) genoemd.

2.2. Langdurige neutraliteit

2.2.1. Permanente neutraliteit en neutralisatie

Er zijn situaties waarin staten bij voorbaat verkondigen dat ze op elk moment deelname aan oorlog willen vermijden. Deze staten kunnen – als ze de voorkeur genieten van speciale geografische posities, als ze klein genoeg zijn en niet bijzonder aantrekkelijk voor de meer roofzuchtige grootmachten – een status van permanente of de jure neutraliteit krijgen (Aunesluoma, 2003), (Czarny, 2018), (Müller, 2019) : “. . . . *That is to say, in terms of power politics, they are removed from the arena of conflict.*” (Brecher, 1962, p. 224) Permanente neutraliteit was oorspronkelijk een uitkomst van het negentiende-eeuwse conferentiesysteem. Door een akkoord tussen grootmachten werd de neutraliteit van een staat gegarandeerd. (Abbenhuis, 2014)

Permanente neutraliteit (PN) kan tegenwoordig beschouwd worden als een praktijk, op basis waarvan een staat in oorlogstijd (in overeenstemming met de neutraliteitswetten) en in vreedstijd (op basis van een unilaterale politieke verklaring en erkenning van die status door andere landen) langdurig neutraal blijft. Aangezien neutraliteit een *wartime concept* is, kan er in theorie geen sprake zijn van neutraliteit in vreedstijd; de neutraliteitswetten blijven hier dan ook in gebreke. (Seger, 2014)

Er bestaan twee belangrijke verschillen tussen permanente en incidentele neutraliteit, met name het tijdstip en de vorm van erkenning. Permanente neutraliteit is het gevolg van de politieke wil van een staat in vreedstijd. Hierbij verklaart de staat formeel dat het voor een onbepaalde tijd neutraal zal blijven, deze status wordt vervolgens uitdrukkelijk erkend door andere staten. Deze goedkeuring wordt bevestigd in een multilateraal verdrag dat de rechten en plichten van de neutrale staat, bij oorlog en vrede, voorschrijft. Permanente neutraliteit is dus enerzijds een uitdrukking van soevereiniteit en vrije wil, waarbij een staat zich neutraal verklaart. Anderzijds heeft deze status pas betekenis bij internationale erkenning. Permanente neutraliteit kan ook verankerd worden in de grondwet. (Czarny, 2018)

ZWITSERLAND

Zwitserland is het prototype van een permanent neutrale staat, deze status werd vastgelegd en gegarandeerd tijdens het Congres van Wenen in 1815. (Müller, 2019)

Sommige auteurs – (Brecher, 1962), (Hakovirta, 1983), (Subedi, 1993), (Simpson, 2006), (Agius & Devine, 2011), (Wagnsson, 2011) en (Müller, 2019) – gebruiken de term ‘neutralisatie’, indien de permanente neutraliteit van een land louter het gevolg is van een overeenkomst tussen andere staten, dit kan met instemming of onder dwang van het desbetreffende land gebeuren. Het autonome, soevereine karakter is hier dus (grotendeels) afwezig. In de literatuur gebruikt men neutralisatie voornamelijk om de situatie van Oostenrijk en Finland tijdens de Koude Oorlog te beschrijven.

OOSTENRIJK

In 1945 werd Oostenrijk net als Duitsland bezet door de geallieerden uit de Tweede Wereldoorlog. Na een aantal jaren van occupatie waren de vier grootmachten op zoek naar de basis voor een overeenkomst om hun bezetting te beëindigen en de onafhankelijke staat van Oostenrijk te herstellen. Het resultaat van deze onderhandelingen was het Memorandum van Moskou op 15 april 1955. Hoewel in dit Memorandum werd bepaald dat Oostenrijk de permanente neutraliteit van het door Zwitserland gehanteerde type zou toepassen, besloot Oostenrijk d.m.v. het Constitutioneel Federaal statuut van 26 oktober 1955 om z'n neutraliteit eigenhandig grondwettelijk te verankeren. (Hauser, 2017) Vanaf toen vormde Oostenrijk samen met Zwitserland de '*neutraler Riegel*' (Goetschel, 2011, p. 314), een zogenaamde bufferstrook tussen Oost en West.

FINLAND

De Finse situatie na de Tweede Wereldoorlog week af van die van de andere Scandinavische landen. In de oorlog had Finland aan de verliezende zijde deelgenomen. Weliswaar werd Finland bespaard van buitenlandse bezetting en onvoorwaardelijke overgave, maar de vredesvoorwaarden waren hard en de vrijheid van handelen was ernstig beperkt. (Brodin, Goldmann & Lang, 1968) De neutralisatie van Finland, ook wel Finlandisering genoemd (Åsberg, 2015), gebeurde d.m.v. een bilaterale overeenkomst met de Sovjet-Unie in 1948: "*The Agreement of Friendship, Coöperation, and Mutual Assistance between The Union of Soviet Socialist Republics and The Republic of Finland [FCMA-verdrag]*". (USSR & Finland, 1948)

2.2.2. Neutralisme

Het neutraliteitsbeleid, in de literatuur ook wel neutralisme of *de facto* neutraliteit genoemd, is een fenomeen van louter politieke aard. De invulling van het buitenlands en veiligheidsbeleid onder neutralisme lijkt sterk op dat van permanent neutrale staten; Desalniettemin zijn er een aantal verschillen. Neutralisme is het gevolg van een unilaterale, soevereine, politieke beslissing van de staat in kwestie. Neutralisme heeft dus geen grondslagen in het internationaal recht, of in enig bi-of multilateraal verdrag. Bijgevolg bestaat er verwarring over de exacte reikwijdte en omvang van de verplichtingen bij een neutraliteitsbeleid in vredetijd. Een algemeen principe is dat een dergelijke entiteit in vredetijd geen internationale juridische verbintenissen mag onderschrijven die de nakoming van de verplichtingen krachtens de neutraliteitswetten in een oorlogssituatie onmogelijk maakt. (Zartman, 1954), (Brecher, 1964), (Simpson, 2006), (Beyer & Hoffman, 2011), (Stokke, 2019)

De essentie van het neutralisme is dan ook militaire niet-gebondenheid, naar analogie met permanente neutraliteit kan men zodoende niet toetreden tot een alliantie. (Gotkowska & Szymański, 2017) Neutraliteit kan hier dan ook opgevat worden als een algemeen alternatief voor allianties en alliantiebeleid. Staten die een neutraliteitsbeleid voeren, stellen dat dit een betere optie is dan permanente neutraliteit. Zo begrenst die laatste de handelingsvrijheid voor onbepaalde duur en is er een grotere invloed van de grootmachten die de neutraliteitsstatus erkennen middels een internationaal verdrag. (Etzold & Opitz, 2015), (Britz, 2016) Ik benadruk dat de neutraliteitswetten ook hier opnieuw van toepassing zijn in geval van oorlog. In vredetijd is de situatie anders:

"States pursuing the policy of neutrality . . . , in their neutrality policy were never bound by any norms of international legal nature and thus their conduct and policies as neutral States have been a result of the adopted policy doctrine and foreign policy practice." (Czarny, 2018, p.10-11)

Dit betekent dat elke wijziging in de bestaande doctrine geen internationale juridische gevolgen heeft. De vormen en reikwijdte van het neutraliteitsbeleid variëren en zijn afhankelijk van de internationale status van een staat, zijn binnenlandse situatie en de verwachtingen van andere staten. (Czarny, 2018)

Verder wordt de geloofwaardigheid van een neutraliteitsbeleid beïnvloed door de algemene oriëntatie van het buitenlands beleid. (Hakovirta, 1983) Dit is nog essentiëler dan bij de andere ‘neutraliteitsvormen’, omdat het hier om een *sui generis* gaat. Neutralisme houdt echter geen ideologische neutraliteit in: “. . . *the requirement that neutral states should suppress foreign-policy opinions in their domestic setting and balance their external ideological orientations.*” (Goldmann, 1991, p. 125) Omwille van de geloofwaardigheid dient een staat die een neutraliteitsbeleid voert geen positie in ten nemen inzake ideologische kwesties die de wereld verdelen. Zo voorkomt men identificatie met het ene blok tegen het andere. Economische neutraliteit – het onderhouden van relatief gelijke relaties met beide machtsblokken – is evenmin noodzakelijk bij een neutraliteitsbeleid. In feite is een sterke economie zelfs een belangrijke factor die bijdraagt aan weerstand en uithoudingsvermogen in crisis of oorlog, en die de vooruitzichten op het pareren van externe druk verbetert. (Goldmann, 1991)

ZWEDEN

In deze categorie kunnen we de Zweedse casus onderbrengen, die tevens het voorwerp is van de literatuurstudie. Eeuwenlang was het grootste Zweedse veiligheidsperikel dat het territorium omsingeld en bedreigd kon worden vanuit drie richtingen. Dit was zeker een probleem indien de traditionele aartsvijanden, Rusland (Oosten) en Denemarken (Zuiden en Westen) een gezamenlijk front vormden. Het was dus bijzonder moeilijk om de lange grenzen van het Koninkrijk efficiënt te verdedigen. Dit strategisch euvel werd getemperd in het begin van de 19de eeuw, toen de Zweedse neutraliteitstraditie van de grond kwam. (Abbenhuis, 2014) In tegenstelling tot permante neutrale (en geneutraliseerde) staten, is de Zweedse neutraliteit niet grondwettelijk of internationaal-rechterlijk verankerd. Het is daarentegen gebaseerd op een parlementaire intentieverklaring. (Hauser, 2019)

Na de coalitieoorlogen werden de grenzen van het Zweedse Rijk hertekend. Zo moest het Finland afstaan aan Rusland na de oorlog van 1808-09. Het werd de strategische prioriteit van de nieuwe kroonprins Bernadotte om vrede te sluiten met Rusland. Zo kon de grens in het oosten veiliggesteld worden en kreeg Zweden de ruimte om ook de grens met het westen te beschermen, door Noorwegen op te nemen in het Koninkrijk. Deze politiek staat geboekt als het Beleid van 1812. Een belangrijk element van dit beleid was om niet betrokken te raken in de strubbelingen tussen de Europese grootmachten. Zweden en Noorwegen vormden voortaan een personele unie (1814-1905) met één vorst en een gemeenschappelijk buitenlands beleid. Het Scandinavisch schiereiland – een geografisch goed gedefinieerde militair-strategische eenheid met slechts één landgrens in het noordoosten – werd hierbij veiliggesteld. (Abbenhuis, 2014) (Pettersson, 2018)

Na de Eerste Wereldoorlog genoot Zweden van een optimale veiligheidspositie. Het Duitse Keizerrijk had de oorlog verloren, de nieuwe Sovjet-Unie was zwak, Finland en de drie Baltische Staten werden onafhankelijk, en met de overige twee Scandinavische landen waren de relaties uitmuntend. Het Zweedse Koninkrijk had geen serieuze strategische zorgen, en in de directie veiligheidsomgeving leek het een grote regionale speler te worden. (Sundelius, 1990) Zweden bleef ook gespaard van de Tweede Wereldoorlog, desalniettemin bestaat er discussie over de mate waarin het land ‘echt’ neutraal was. Ook tijdens de Koude Oorlog was het neutraliteitsbeleid ambigu. Niklaas Hoekstra heeft het over een “*tweesporenbeleid*” (Hoekstra, z.d., p. 2), Ann-Sofie Dahl noemt het “*the era of double doctrines*” (Dahl, 2006, p. 901) :

“. . . *with one official doctrine proudly declaring the absolute independence and neutrality of Swedish politics, and another, nonofficial and top secret doctrine, based on close military cooperation and joint planning with NATO.*” (Dahl, 2006, p. 901)

2.2.3. Niet-gebondenheid

Niet-gebondenheid of ongebondenheid werd reeds vermeld bij het neutraliteitsbeleid in vreedstijd, in deze verhandeling zal de term ook uitsluitend in die context aangewend worden. In het bipolaire tijdperk had dit concept echter nog een andere invulling. Niet-gebondenheid wordt vaak geassocieerd met de Beweging van Niet-Gebonden Landen. De organisatie bestond voornamelijk uit derdewereldlanden die zich verenigden om verzet te bieden tegen imperialisme en kolonisatie. (Müller, 2019) De niet-gebonden staten wilden een onafhankelijk koers varen en dus geen partij kiezen in de Koude Oorlog. Het is echter niet correct om ongebondenheid en neutraliteit onder dezelfde noemer te plaatsen. Zo was India, als vooraanstaand lid van de groep, verwikkeld in drie¹⁰ militaire conflicten met Pakistan. (Simpson, 2006)

¹⁰ Eerste Kasjmiroorlog (1947-1949), Tweede Kasjmiroorlog (1965) en de Indiaas-Pakistaanse Oorlog (1971) (McWilliams & Piotrowski, 2001)

HOOFDSTUK 3: POLITIEKE LUIK

D.m.v. de theorieën van de internationale betrekkingen kunnen we de complexe gebeurtenissen in de wereldpolitiek beter duiden. Doorheen de literatuurstudie gebruik ik inzichten uit verschillende paradigma's, waaronder het realisme, sociaal-constructivisme en liberalisme. Het combineren van visies uit divers denkstromingen creëert een hefboomeffect, wat bijdraagt bij het verklaren van verschillende neutraliteitspraktijken. De eerste school biedt naar mijn mening de interessantste opvattingen met betrekking tot neutraliteit, dit werk is dan ook grotendeels in een realistische perspectief geschreven. Daarom vond ik het belangrijk om hier een apart hoofdstuk aan te besteden. Door de beperkte lengte van dit vooronderzoek, wordt er geen rekening gehouden met de verschillende sub-stromingen binnen het realisme.

3.1. Realisme

3.1.1. Basisasumpties

In wereld waar er geen hogere autoriteit bestaat om het gedrag tussen staten te regelen, is iedere politieke entiteit op zichzelf aangewezen om zijn voortbestaan te waarborgen. In zo'n anarchistische omgeving zijn staten de belangrijkste spelers. Deze actoren zijn bovendien rationeel en unitair, ze handelen in hun eigen (nationale) belang. Realisten zien de internationale politiek als een machts-en veiligheidscompetitie tussen natiestaten waar de wet van de sterkste primeert. Het realistische ideaaltype omvat dan ook een gebrek aan vertrouwen in andere actoren, een *zero-sum* kijk op conflict, en een sterke nadruk op orde en de verdediging van het status quo door te vertrouwen op methoden zoals afschrikking. Er is een overtuiging dat normen en waarden geen belangrijk rol spelen op het gebied van veiligheid, dit zijn hoogstens secundaire overwegingen. Bijgevolg is men in dit paradigma voornamelijk geïnteresseerd in het gedrag van grootmachten. Aangezien neutraliteit vaak geassocieerd wordt met het veiligheidsbeleid van kleine staten *small powers*, is er binnen de realistische school relatief weinig aandacht voor dit fenomeen. Realisten erkennen dat neutraliteit bestaat, maar hebben het moeilijk om te verklaren waarom. (Waltz, 1979), (Walt, 1987), (Art & Waltz, 1999), (Dunne & Schmidt, 2014) en (Grieco, et. al., 2019)

3.1.2. Balancing en Bandwagoning

In het realisme staat de dichotomie tussen *balancing* en *bandwagoning* centraal. Het eerste fenomeen impliceert dat landen zich gezamenlijk zullen verzetten tegen een mogendheid, vaak gaat het om een hegemonische of opkomende macht, die als bedreigend wordt ervaren. Een klassieke manifestatie van balancing bestaat uit de oprichting van allianties, om zo dominantie door sterkere spelers te verhinderen. Bandwagoning impliceert coöperatie met degene van wie de dreiging uitgaat. (Walt, 1987)

Het is niet vanzelfsprekend om neutraliteit eenduidig bij één van deze statelijke gedragingen te plaatsen. Volgens de klassieke opvattingen voeren staten een neutraliteitsbeleid om betrokkenheid bij gewapende conflicten te vermijden. In dit opzicht kan neutraliteit gepercipieerd worden als een derde mogelijkheid naast balancing en bandwagoning. Het is echter ook mogelijk om neutraliteit te beschouwen als een vorm van bandwagoning. Dit kan het geval zijn indien een staat laat blijken dat het de belangen van een opkomende of hegemonische macht niet in de weg zal staan. Wanneer het neutraliteitsbeleid duidelijke elementen bevat om aanvallen of inbreuken op de neutrale positie af te schrikken, in dit geval spreekt men van gewapende neutraliteit, kan het eveneens gezien worden als een vorm van balancing. (Walt, 1987), (Dahl, 2006) en (Cottey, 2018)

De geschiedenis van de Europese neutrale staten, in het bijzonder tijdens de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog, toont aan dat de inachtnaam van het machts-evenwicht centraal stond in de omstandigheden die resulteerden in neutraliteit en de manieren waarop een dergelijk beleid gevoerd werd. (McWilliams & Piotrowski, 2001), (Gaddis, 2005)

3.1.3. Small states

Hoewel 'klein' een relatief en relationeel adjectief is, behoort Zweden volgens de meest gangbare definities tot deze distinctieve cluster. De literatuur over kleine staten wordt gedomineerd door de realistische school, desalniettemin zijn de meeste auteurs het erover eens dat kleine spelers kwetsbaarder zijn dan grootmachten. In dergelijke werken worden kleine staten geacht 'prijsnemers' te zijn in de mondiale arena. De keuzes van staten worden namelijk bepaald door de relatieve machtspositie van de andere actoren en de structuur van het internationaal systeem. (Ingebritsen, Neumann, Gstöhl, Beyer, 2006)

Binnen de realistische literatuur over *small states* wordt neutraliteit beschouwd als één van de twee mogelijke keuzes voor het buitenlands beleid. Elke discussie over de keuze van kleine staten is gelimiteerd tot de beperkingen van het internationaal systeem. Concreet beschikken deze staten over de opties alliantielidmaatschap (bandwagon) en neutraliteit (als een vorm van isolationisme). Neutraliteit verkiezen boven alliantielidmaatschap is echter een beleidskeuze zonder veel veiligheidsgaranties. Het succes van neutraliteit hangt namelijk af van twee onzekere factoren:

- De *goodwill* van aangrenzende staten, met name dat deze geen daden van agressie zullen plegen.
- De verwachting (hoop) dat de territoriale defensiecapaciteiten als fysiek afschrikmiddel zullen dienen. (Baker Fox, 1959)

Verder veronderstellen realisten dat neutraliteit een strategie is van zwakke(re) staten die zich nabij de invloedssfeer van de grootmachten bevinden. Als er een conventionele oorlog tussen de machtsblokken plaatsvindt, riskeren zij namelijk om als eersten in de klappen te delen. Zoals we zagen in het vorige hoofdstuk, omtrent de neutralisatie van Oostenrijk en Finland, kunnen machtige actoren kleine staten dwingen tot neutraliteit. Ten slotte gaan het realisme ervan uit dat de keuzemogelijkheden van (kleine) staten veranderen bij een transformatie van het internationaal systeem. (Beyer & Hoffman, 2011)

SLOT

Nu het neutraliteitsconcept in dit vooronderzoek uitvoerig werd toegelicht – juridisch, historisch, politiek... – , is het mogelijk om over te gaan naar de literatuurstudie. Zoals eerder vermeld, is dit onderdeel vrij mechanisch gestructureerd: het eerste segment dekt het bipolaire tijdperk en het volgende de laatste drie decennia. Om een acceptabel antwoord op de onderzoeksvragen te vinden, ben ik van mening dat deze historische insteek – met continuïteiten en aberraties – essentieel is om tot een alomvattend beeld van de situatie te komen. Zoals u ongetwijfeld zult opmerken, heb ik niet aan elke tijdsepisode evenveel aandacht besteed. Hoofdstuk 7, inzake de 'Palme-jaren' en het activistische buitenlands beleid vanaf eind jaren 60, heb ik bewust zeer kort gehouden.

LITERATUURSTUDIE (I): DE KOUDE OORLOG¹¹

HOOFDSTUK 4: ‘HET RODE GEVAAR’ EN DE GEBOORTE VAN NAVO

4.1. Blokvorming

De Tweede Wereldoorlog was het dodelijkste conflict in de menselijke geschiedenis, in mei '45 was de oorlog in Europa eindelijk afgelopen. Na zes jaar ongeziene gruwel en 70 tot 85 miljoen doden, lag het Europese vasteland in puin en was ook het Verenigde Koninkrijk ernstig verzwakt. Het leiderschap voor de creatie van een nieuwe wereldorde kwam zo op de schouders van de overige ‘winnaars’ te liggen, met name de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten. Voor een korte periode was er hoop op een vredevolle ontwikkeling in Europa, met een vruchtbare samenwerking tussen de Westerse mogendheden en de Russen. Tegen de jaren '47 en '48 laaiden de spanningen tussen Moskou en Washington op. Hoewel beide grootmachten aan de geallieerde zijde hadden deelgenomen, zorgden de ideologische verschillen tussen het communisme en het kapitalisme voor nieuw conflictpotentieel. Deze geladenheid was al latent aanwezig sinds de Oktoberrevolutie van 1917, maar de strijd tegen Nazi-Duitsland en Japan vormde een gemeenschappelijk doel. (McWilliams & Piotrowski, 2001), (Zetterberg, 1995)

In de naoorlogse periode kwamen bijgevolg al snel twee rivaliserende machtsblokken tot stand. Het was de legendarische Britse schrijver George Orwell, die voor het eerst gewag maakte van een ‘Koude Oorlog’. Tegen 1948 had de USSR in de meeste landen ten oosten van de Rijn – de gebieden die ‘bevrijd’ waren door het Rode Leger – communistische regimes geïnstalleerd (Ganser, 2005). In deze setting werd het internationaal systeem door Truman en Stalin beschouwd als een zero-sum-game, waarbij invloed en gebiedswinst voor de ene automatisch resulteerde in machtsverlies voor de ander. (Sayle, 2019)

De VS was dan ook beducht voor de repercussies met betrekking tot West-Europa. Enerzijds heerste de vrees dat communistische partijen – die destijds onder meer in Italië en Frankrijk erg sterk stonden – aan de macht zouden komen. Anderzijds achtte men een Russische invasie in het verzwakte, instabiele Europa plausibel. De Sovjet-Unie beschikte namelijk over grotere conventionele militaire capaciteiten. (Van Eekelen, z.d.) Het eerste scenario bleef uit, in eerste instantie als gevolg van de implementatie van het succesvolle Marshallplan en het politieke en economische leiderschap in de bestemmingslanden. De economische heropleving en stabilisering van Europa – in de Bondrepubliek Duitsland sprak men van het *wirtschaftswunder* - ten gevolge van dit Amerikaanse investeringspakket nam de voedingsbodem van het communisme grotendeels weg. (Ganser, 2005), (Gaddis, 2005)

¹¹ Bekijkt u zeker even [I.1 & I.2] voor praktische informatie omtrent de Zweedse politiek.

4.2. De creatie van een Westerse Alliantie

Op 22 januari 1948 hield Ernest Bevin, de Britse minister van Buitenlandse Zaken, zijn befaamde Western Union toespraak. Bij deze gelegenheid haalde hij scherp uit naar de Sovjet-Unie en concludeerde dat de West-Europese staten aan één zeel moesten trekken. Dit resulteerde in het Verdrag van Brussel dat op 17 maart 1948 ondertekend werd door het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en de Benelux-landen. Deze vijf beloofden elkaar hulp bij een aanval. Het Verdrag van Brussel vormde de voorbode voor de geheime onderhandelingen in het Pentagon tussen het Verenigd Koninkrijk, Canada en de Verenigde Staten. (Dinan, 2014), (Sayle, 2019)

Deze Angelsaksische landen voorzagen een transatlantische militaire alliantie. Hoewel verscheidene Europese landen tijdens het interbellum neutraal waren, raakte neutraliteit in diskrediet na de Tweede Wereldoorlog. Een dergelijk beleid bleek namelijk weinig garantie te bieden tegen agressieve grootmachten. Men wenste dan ook om zoveel mogelijk West-Europese staten warm te maken voor lidmaatschap. België, Denemarken, Frankrijk, Ierland, IJsland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Zweden en Zwitserland werden beschouwd als potentiële NAVO-leden. (Cottey, 2018), (Sayle, 2019)

Finland wilde bij de aanvang van de Tweede Wereldoorlog – net als de overige Scandinavische staten – neutraal blijven. In 1939 startte de Sovjet-Unie een militaire campagne tegen Finland, deze Winteroorlog duurde tot maart 1940 en resulteerde in grote verliezen bij de agressor. Tijdens de Vervolgoorlog ('41-'44) vochten de Finnen samen met Nazi-Duitsland tegen de Russen, en zo bevond het zich uiteindelijk aan de verliezende zijde. (Zetterberg, 1995) Deze ervaringen in combinatie met de geografische ligging van het land, mondde uit in een beleid waarbij onafhankelijkheid de primaire doelstelling was. Hiertoe was het belangrijk om de toorn van de USSR niet op te wekken. De basis van dit beleid is terug te brengen op het FCMA-Verdrag uit april 1948, waarbij het Finland verboden werd om toe te treden tot Westerse allianties. Finland werd dus niet beschouwd als een potentieel NAVO-lid in 1948-49. (Hakovirta, 1983)

Oostenrijk werd net als Duitsland bezet door de geallieerden en opgedeeld in vier zones. Na de dood van Stalin waren beide kampen bereid om een neutraal democratisch Oostenrijk te aanvaarden. In 1955 ondertekenden de vier grootmachten en Oostenrijk de Austrian State Treaty, waarmee formeel een einde kwam aan de naoorlogse bezetting. In oktober 1955 verklaarde het Oostenrijkse parlement het land neutraal, deze verklaring is opgenomen in de grondwet. De neutraliteit was in realiteit een voorwaarde van de grootmachten, in het bijzonder van de USSR, om de bezetting te beëindigen. (Hauser, 2017), (Subedi, 1993)

De meeste West-Europese hadden geleden onder Duitse bezetting, en ondertekenden het Noord-Atlantisch Handvest op 4 april 1949. De groeiende onrust over de dreiging die uitging van de USSR was hierbij het belangrijkste motief. Hoewel de Britse en Amerikaanse beleidsmakers bereid waren om Zwitserland op te nemen in het bondgenootschap, erkenden ze dat het omwille van de lange neutraliteitstraditie van het land, onwaarschijnlijk was dat de Zwitsers zouden toetreden. Door de blijvende Britse controle over Noord-Ierland, de algemene antipathie ten aanzien van Groot-Brittannië en het historisch succesvolle neutraliteitsbeleid, verwierp de Ierse regering NAVO-lidmaatschap. (Goetschel, 1999) NAVO bestond initieel uit de volgende 12 lidstaten: België, Canada, Denemarken, Frankrijk, Italië Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Verenigd Koninkrijk en de Verenigde staten. (NATO, 2020)

HOOFDSTUK 5: HET MISLUKTE ZWEEDSE INITIATIEF VOOR EEN SCANDINAVISCH DEFENSIE UNIE

5.1. Militaire ongebondenheid versus NAVO-lidmaatschap

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het belangrijkste doel van Zweedse de regering om het land uit dit conflict te houden. In dit opzicht waren de beleidsmakers succesvol, maar dit gebeurde ten koste van de neutraliteitsverplichtingen. (Sundelius, 1993) Initieel bood Zweden bijstand aan de getroffen Scandinavische burenen. In de eerste oorlogsjaren deed het land grote concessies¹² aan Nazi-Duitsland. Duitse troepen konden gebruik maken van het Zweeds grondgebied en de export van Zweeds ijzererts voor de bewapening van de *Wehrmacht* heeft de oorlog mogelijks nodeloos verlengd. (Franssen, 2020) Deze gunstmaatregelen werden echter teruggeschroefd naarmate het tij begon te keren in het voordeel van de geallieerden. Toen de overwinning van die laatsten zo goed als zeker was, vergemakkelijkte men de terugkeer van geallieerde piloten die gestrand waren in vijandelijk gebied. Dit wijkt allemaal af van de strikte neutraliteitsdefiniëring, hierdoor werd het Koninkrijk door de geallieerden beschuldigd van “*war profiteering*” (Cohen, 1997). Desalniettemin werd de sociaaldemocratische premier Per Albin Hansson bij z’n eigen volk onthaald als een nationale held. Als één van de weinige Europese landen, mede door de “*cushioning effects*” van de buurlanden, had Zweden niet geleden onder het oorlogsgeweld. (Sundelius, 1993, p. 117)

Reeds in 1943 bedroeg de Zweedse defensiebegroting het tienvoud in vergelijking met 1936, en aan het einde van de Tweede Wereldoorlog beschikte het land over ’s werelds 4de grootste luchtmacht. Daarnaast was er een aanzienlijke vloot, en kon men bij een volledige mobilisatie 600 000 militairen inzetten. Ten slotte was er de gesofisticeerde (en intacte) nationale defensie-industrie. Al voor de oorlog genoot Bofors, met antitankkanonnen en luchtafweergeschut, internationale bekendheid. In de jaren ’48-’49 had een Scandinavische defensie zonder Zweden dus weinig zin. (Torenvliet, 1978)

Aangezien Zweden gespaard bleef van de Duitse bezetting, ging het koninkrijk ervanuit dat het traditionele buitenlands beleid moest worden voort gezet. De sinds 1812 geldende neutraliteit bleef dus ook in de directe naoorlogse periode van toepassing. Toenmalige minister van buitenlandse zaken Östen Undén belichaamde deze visie. Het nationaal belang was volgens hem het best gediend met niet-lidmaatschap van militaire allianties; binnen dit kader was er geen ruimte voor morele reflecties. Undén was echter realistisch genoeg om te beseffen dat neutraliteit een gevaarlijke gok was, en dat de kansen om uit een potentiële Derde Wereldoorlog te blijven klein waren. Undén wilde vooral de initiële fase van een grootschalig conflict ontlopen, men veronderstelde toentertijd dat deze zou bestaan uit een korte maar destructieve thermonucleaire periode. (Dalsjö, 2014) Als lid van een militair pact, dacht Undén dat Zweden vanaf dag één in het strijdgewoel zou worden betrokken:

"The most severe disadvantage is that Swedish involvement on the side of the Western powers would, in peacetime, seriously damage relations with the Soviet Union. The Soviets would, not unreasonably, regard the matter as proof of Swedish readiness to establish bases within their territory for the use of future enemies of Russia. Russia would have a strong interest in counteracting such a Swedish policy. Sweden would become the object of a struggle between the USA and the Soviet Union for political influence. Sweden would become a centre of unrest."

(Undén, 1948, geciteerd in Zetterberg, 1995, p. 234)

¹² Dit gold ook voor andere neutrale landen

Dit was voornamelijk te wijten aan de geostrategische ligging van het land. Om aanvallen op het Sovjet-hartland uit te voeren, hadden geallieerde bommenwerpers het Zweedse luchtruim nodig. Het zuidelijke deel van het Oostzeegebied was namelijk te zwaar uitgerust met Russisch luchtafweergeschut. Hoewel men zich formeel niet wilde affiliëren met één van de supermachten – Undén was namelijk van oordeel dat beiden beoefenaars waren van een soort machtspolitiek waartegen Zweden zich moest verdedigen – werd het al snel duidelijk dat de Zweedse beleidsmakers quasi uitsluitend verontrustend waren voor gewapende agressie, bijvoorbeeld een geïsoleerde *preemptive strike*, door de USSR. (Melker, 1995), (Nilsson & Wyss, 2015).

Hierdoor werd de Sovjet-Unie geassocieerd met dreiging, terwijl men geloofde –om in uiterste nood – beroep te kunnen doen op het Westen voor militaire steun. De angst en afkeer voor de Russen was niet nieuw, maar het gevolg van historische gebeurtenissen die teruggaan tot de vroege 19de eeuw. Het verlies van het Oostzee-Rijk door verschillende oorlogen met Rusland, zorgden ervoor dat de imperiale grenzen geleidelijk werden teruggedrongen tot het hartland. De term *Rysskräcken* wordt sinds 1907 gebruikt om dit sentiment te verwoorden. (Simons, et. al., 2019)

Indien echter zowel Oost als West overtuigd konden worden van de oprechtheid en geloofwaardigheid van het neutraliteitsbeleid, dan bestond de kans dat Zweden – althans in het begin van de oorlog – kon voorkomen dat het grondgebied herschapen werd tot een nucleaire exclusiezone. Dergelijke tijdswinst zou dan worden aangewend om de Swedish Armed Forces (SAF) te mobiliseren en onderhandelingen op te starten met de USSR. Undén beschouwde regelingen in vredetijd voor Westerse hulp in oorlog nutteloos, aangezien deze steun hoogstwaarschijnlijk te laat zou komen. (Aalders, 1990)

In '48-49' was er onder de Zweedse bevolking geen meerderheid voor deelname aan het Atlantisch Pact. Undén's visie werd echter niet door alle Zweedse functionarissen geapprecieerd. Het militaire leiderschap, in het bijzonder Generaal Helge Jung, was het fundamenteel oneens met het buitenlands beleid van de regering. Het gerenommeerde militaire tijdschrift *Ny Militär Tidskrift* – een spreekbuis voor Jung – publiceerde artikels waarin neutraliteit ter discussie werd gesteld, en waarbij de regering beschuldigd werd van het negeren van de militaire en strategische implicaties van dergelijk beleid in de gewijzigde naoorlogse omstandigheden. Jung beweerde ondermeer dat de Zweedse behoefte aan wapens en militaire componenten uit het Westen in gevaar gebracht werd. Hoewel er nog invloedrijke actoren waren die een pro-Westers buitenlands beleid wensten, spraken slechts weinigen openlijk over de opgave van het neutraliteitsbeleid en de toetreding tot het Westerse defensiesysteem. (Zartman, 1954), (Aalders, 1990)

5.2. Poging tot Scandinavisch isolement

Het is in zekere zin opvallend dat Zweden ten tijde van de NAVO-onderhandelingen een parallel initiatief lanceerde, namelijk de creatie van een Scandinavische Defensie Unie (SDU). Scandinavië werd namelijk beschouwd als één geostrategische entiteit, dit impliceert bijvoorbeeld dat oorlog in Denemarken ook grote gevolgen zou hebben voor de buurlanden. Het was een duidelijk signaal naar het Westen dat de Zweden getouwtrek tussen de twee machtsblokken in de regio wilden vermijden. In essentie wou Zweden, als regionale macht, het nationale neutraliteitsbeleid doortrekken tot gans Scandinavië. (Sundelius, 1993)

Het idee voor een Scandinavisch blok manifesteerde zich eigenlijk al rond 1900, de relaties tussen de landen waren toen al zeer solide:

“Hun belangen liepen meestal parallel, maar het waren juist de nuances in de externe bedreiging, en de daardoor ontstane vrees, die de geschilpunten veroorzaakten. Daarom kwam men zelden of nooit uit boven het niveau van ietwat vage bindingen.” (Torenvliet, 1978, p. 353)

Voor Zweden, die Noorwegen en Denemarken zag afdrijven naar de Atlantische alliantie, was dit de enige manier om het neutraliteitsbeleid veilig te stellen. De grootste vrees voor de Anglo-Amerikanen was net dat Zweden zijn twee burens in een Scandinavisch isolement zou meesleuren. In eerste instantie waren het de Britten die Denemarken en Noorwegen absoluut in het Atlantisch Pact wilden opnemen, Noorwegen en haar lange kustlijn waren van vitaal belang voor de verdediging van Groot-Britannië. Tot 1948 hadden de Amerikanen weinig interesse in Scandinavië. Met de Truman-doctrine, het Marshallplan en de Polar Strategy, begon de VS zich meer te interesseren in Europa. De militaire leiders van beide staten betoogden dat het grote strategische belang van Scandinavië lag in de ontzegging van het grondgebied aan Moskou. Daarnaast waren IJsland en Groenland (Deens bezit) belangrijk voor de vestiging van militaire basissen (Aalders, 1990), (Nilsson & Wyss, 2015) Premier Tage Erlander en minister Östen Undén gaven het initiatief dus een lage kans op slagen, er waren destijds namelijk nog heel wat belemmerende factoren¹³.

Door haar militaire, economische en politieke sterkte kon Zweden destijds enige invloed uitoefenen op Denemarken en Noorwegen, er werd actief gelobbyd om te verhinderen dat de landen aansluiting zochten bij de Atlantische alliantie. De SDU moest een neutrale alliantie zijn, zonder pertinente verplichtingen ten aanzien van de Westerse mogendheden. In Noorwegen heerste echter het sentiment dat de militaire steun van het Westen essentieel was om de Scandinavische territoriale integriteit te verzekeren. Deze conflicterende visies en het dogmatisme van beide landen, was uiteindelijk de belangrijkste reden voor de mislukking van het initiatief. (Bjereld & Möller, 2016)

Noorwegen en Denemarken traden op 4 april 1949 toe tot de NAVO als stichtende leden, maar voerden weliswaar een restrictief alliantiebeleid, dit wil zeggen geen permanente Amerikaanse basissen op hun grondgebied in vreedstijd. In 1952 werd de Nordic Council opgericht, maar deze werd gehinderd door een informeel verbod op discussies omtrent buitenlands beleid, en zo beperkte de samenwerking zich tot niet-veiligheidsgerelateerde kwesties. (Fiskvik, 2016)

¹³ Zie bijlage: [II.2]

Partieel besluit

Hoewel het initiatief strandde, was het een duidelijke realistische zet van de regering. Het idee voor een SDU was een anomalie in de context van het historische neutraliteitsbeleid sedert 1814. Het voorstel toont aan dat Zweden bereid was om haar isolationistische politiek op te geven en ‘neutrale’ militaire alliantie te creëren, om zo de aanwezigheid van dat andere bondgenootschap (NAVO) tegen te gaan. Toen deze zet mislukte, zette Zweden het traditionele veiligheidsbeleid verder. Deze politiek kan samengevat worden als:

“ . . . non-alignment in peacetime aimed at neutrality in wartime” (Forsberg & Vaahtoranta, 2001, p. 78)

HOOFDSTUK 6: VAN EEN *THIRD WAY POLICY* NAAR GEHEIME MILITAIRE SAMENWERKING MET HET WESTEN

6.1. De Nordic Balance

In tegenstelling tot wat algemeen aangenomen werd, was de mogelijke doeltreffendheid van de Zweedse neutraliteit in oorlogstijd, niet het belangrijkste motief om voor een dergelijk beleid te kiezen. Andere redenen waren:

- Een lange en sterke traditie van militaire ongebondenheid
- Sterke publieke steun en de gunstige invloed op de sociale cohesie
- Het feit dat neutraliteit de enige stap was waarover overeenstemming bestond tussen de politieke fracties en binnen de dominante sociaaldemocratische partij.
- Het nut als politiek instrument tegen dissidenten binnen en buiten de regering

(Zartman, 1954), (Dalsjö, 2014), (Bjereld & Möller, 2016) en (Petersson, 2018)

Er waren echter ook drijfveren die meer verband hielden met veiligheid. Eén van deze beweegredenen was om de spanningen in Scandinavië, m.a.w. de regionale repercussies van de Koude Oorlog, onder controle te houden. In praktijk voerde Zweden een beleid van gewapende neutraliteit, dit fungeerde als instrument om een balans te vinden tussen “. . . . *deterrence and reassurance vis-a-vis the Soviet Union.*” (Dalsjö, 2014, p. 117)

Het zogenaamde *Finland Argument*, dat nauwere banden tussen Zweden en NAVO ertoe zou leiden dat Finland achter het Ijzeren Gordijn belandde, paste in dit stamien. De Finse kwestie werd door Zweedse beleidsmakers geregeld genoemd als stimulans tegen de formele toetreding van Scandinavië, en later Zweden, tot het Westerse veiligheidssysteem. Aangezien de redenering in beide richtingen geldig was – elke Russische inbreuk ten aanzien van Finland, zou een tegenreactie veroorzaken van de buurlanden – kan er gesproken worden over een Scandinavisch veiligheidsdilemma. (Petersson, 2012), (Dahl & Järvenpää, 2013)

Deze dynamieken stroomden uiteindelijk samen in de *Nordic Balance*. Dit concept werd in de jaren 60 geïntroduceerd door de Noor Brundtland, maar was in realiteit al lang voordien een fundamenteel uitgangspunt van het Deense, Noorse en Zweedse veiligheidsdenken. Met Finland de facto in het Oostblok en Noorwegen & Denemarken in de NAVO, legde de Nordic balance vast hoe de neutrale positie van Zweden de superkrachten uit elkaar hield in de Scandinavische regio. Door de implementatie van een “*third way policy*” (Dahl, 2006, p. 900), kon Zweden manoeuvreren tussen, en onafhankelijk van de NAVO en het Warschaupact. (Bjereld & Möller, 2016)

Deze derde weg ging uit van de overtuiging dat Zweden – een klein land ten opzichte van de twee dominante supermachten – namens en als vertegenwoordiger van alle kleine staten handelde, wiens soevereiniteit op één of andere manier in gevaar werd gebracht door de bipolaire rivaliteit. (Dahl, 2006) Een sterke territoriale defensie zou het Zweedse neutraliteitsbeleid zowel geloofwaardig als plausibel maken. (Melker, 1995) Het is evident dat er toch enige scepsis bestond over de vraag of een relatief klein land zich zinvol kon verdedigen tegen een supermacht. De Zweedse redenering, in defensiemiddens ook wel bekend als de ‘marginaliteitsdoctrine’ (Goldmann 1991), klonk als volgt:

“ . . . since the main forces of each of the powers will have to be deployed against those of the main adversary, only 'marginal' forces - this is the official expression - will be available for use against a secondary object like Sweden.” (Goldmann, 1991, p. 123)

6.2. Paradoxe neutraliteit

Hoewel de Amerikanen er niet in slaagden om Zweden warm te maken voor NAVO-lidmaatschap, wilde men het land wel integreren in het kapitalistische systeem. Zweden werd genoodzaakt om deel te nemen aan het strategische embargo CoCom – Coordination Committee for Multilateral Export Controls – tegen het Oostblok. De reden dat Zweden zich uiteindelijk achter het CoCom embargo schaarde, was verrassend genoeg een consequentie van haar eigen politiek. Opdat het neutraliteitsbeleid geloofwaardig zou zijn, was er behoefte aan een sterke territoriale defensie – een “*anti-invasie-strijdmacht*” (Melker, 1995, p.164). Gewapende neutraliteit deed de behoefte aan moderne wapens dus toenemen. Een deel van de uitrusting was van binnenlandse oorsprong, maar een groot aandeel moest verschaft worden via export. (Hakovirta, 1983), (Aunesluoma, 2003), (Nilsson & Wyss, 2015)

Zweden kon dus niet zelfvoorzienend zijn met betrekking tot militair materieel, waardoor er een afhankelijkheid van buitenlandse wapenleveringen en knowhow ontstond. In de naoorlogse periode kwamen de grootschalige overdracht van wapens en technologie voornamelijk uit Groot-Brittannië, en na 1952 uit de VS. Deze handel was zeer politiek van aard, de Zweedse regering heeft dit impliciet erkend door geen wapens uit het Sovjetblok in te voeren. De voorkeur om bij het Westen aan te kloppen voor militair uitrusting en technologie, zorgde er dus voor dat het neutraliteitsbeleid stevig inboette aan geloofwaardigheid, zowel in Oost als West. De Amerikaanse beleidsmakers kregen anderzijds een verleidelijk en krachtig instrument in handen, waarmee ze het Zweedse veiligheidsbeleid konden beïnvloeden. (Nilsson & Wyss, 2015) Er was dus sprake van een *paradox of armed neutrality*:

“ . . . namely that the only way to build a strong defence to retain credibility for neutrality was to create connections that in a very direct sense contradicted this striving for independence and threatened the very foundation of this policy”
(Nilsson & Wyss, 2015, p. 27)

Zweden besloot dus om zich in de vroege jaren '50 te integreren in het westerse economische systeem. De technologiehistoricus John Krige introduceerde in verband met deze gang van zaken, het concept “*Coproduction of American Hegemony*” (Krige, 2006, p. 1-15). Hiermee doelt hij op het proces waarmee lokale elites de Amerikaanse hegemoniale invloed actief aanmoedigen. Het begrip gaat verder dan louter hegemonie – dominantie gebaseerd op eenvoudige passieve toestemmingen van de ondergeschikten:

“The United States, having left centrist European leaders the space to determine their own destiny, aided and abetted by Washington, constructed an “empire by consent,” founded on “consensual hegemony,” that is, a hegemony that was coproduced. The term coproduction is familiar to the science studies community. It is covalent with Maier’s consensual hegemony, but goes beyond that term in drawing attention to the creativity of both partners and to the relative plasticity of U.S. policymakers. Coproduction also signals that the United States gave Europeans room to leave their imprint on the hegemonic regime and implies that empire building is a fluid process.” (Krige, 2006, p. 5-6)

6.3. Geheime militaire samenwerking met het Westen

De Zweedse regeringsleiders bleven doorheen het ganse bipolaire tijdperk, de formele ongebondenheid benadrukken. De uitwassen van het beleid werden strikt verborgen gehouden voor de publieke opinie. In deze periode was debat over een Zweeds NAVO-lidmaatschap dan ook quasi onbestaande. Op bepaalde gelegenheden hielden journalisten, politici, academic en andere experts een pleidooi voor nauwere militaire banden met het Westen binnen het neutraliteitskader. (Andersson, 2013)

In 1959 ontstond er een groot dispuut over het veiligheidsbeleid tussen de regering en de leider van de oppositie, Jarl Hjalmarson. Die laatste vond dat er militaire coöperatie hoorde te zijn met Denemarken en Noorwegen. Hjalmarson ging er vanuit dat een dergelijk verbond compatibel was met het neutraliteitsbeleid. Bovendien zou dit het risico om aangevallen te worden door de USSR, aanzienlijk verminderen. Soortgelijke voorstellen werden gewoonlijk afgewimpeld door de sociaaldemocratische regeringsvertegenwoordigers, omdat deze volgens hen in strijd waren met het neutraliteitsbeleid. (Pettersson, 2018)

Als gevolg van de Hjalmarson-Affaire werd de retoriek inzake neutraliteit van langsom stugger. Na verloop van tijd was een rationeel debat over de veiligheidsdoctrine onmogelijk. Het Zweedse neutralisme evolueerde als het ware in een politiek correct dogma, waarbij dissidenten gestigmatiseerd en verketterd werden. De Zweedse term voor deze dynamiek is "*åsiktskorridor*", een "*(corridor of opinion) that is a means of forcing a spiral of silence in order to gain consensus.*" (Simons, et. al., 2019, p. 9) Zo ontstond een orthodox klimaat, waarbij de sociaaldemocraten een monopolie verwierven op de vormgeving van het veiligheidsbeleid. (Dalsjö, 2014)

Pas in de vroege jaren '90 – na verscheidene parlementaire onderzoekscommissies, waaronder de Neutraliteitscommissie in '94 en wetenschappelijke studies – kwamen er nieuwe onthullingen aan het licht, die de ambiguïteit van het beleid nog verder versterkte. (Andersson, 2013) Uit deze revelaties bleek dat Zweden al van in de vroege jaren '50, militair had samengewerkt met een aantal NAVO-lidstaten. Dit "*inveesporenbeleid*" (Hoekstra, z.d., p. 2) was publiek geheim. Het uitgangspunt van deze verdoken veiligheidsdoctrine was, tot midden de jaren '60, dat hulp van buitenaf noodzakelijk was bij een geïsoleerde Sovjetaanval. De belangrijkste opdracht van het Zweedse leger bestond er dan in om stand te houden tot de Westerse steun arriveerde.

De samenwerking gebeurde dus eerder met individuele staten – voornamelijk de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Noorwegen – dan met de NAVO als geheel, en bevatte de volgende elementen:

- Uitgebreide voorbereidingen om de uitwisseling van militaire steun te faciliteren.
- Het delen en uitwisselen van inlichtingen omtrent de Russische militaire capaciteiten en politieke intenties – onder meer d.m.v. signals intelligence (SIGINT) – op courante basis.
- Landingsbanen afstemmen op de NAVO-standaarden, deze stroken werden verlengd zodat ze compatibel waren voor geallieerde gevechtsvliegtuigen.
- Een uitwisselingsprogramma om militaire officieren op te leiden in de VS.
- Plannen voor:
 - o De Zweedse luchtverdediging te integreren met die van Noorwegen en Denemarken, in geval van crisis of oorlog.
 - o Westerse logistieke steun indien de Russen de Baltische zeestraten zouden verzegelen.

(Melker, 1995), (Dahl, 2006), (Dalsjö, 2014) en (Pettersson, 2018)

Een ander arrangement, waardoor Zweden opgenomen werd in de Noord-Europese NAVO-infrastructuur, staat bekend als *Amber Nine*. Begin jaren vijftig kreeg de VS toestemming van Zweden om deze civiele luchtcorridor, over het zuidwestelijke deel van Zweden, te gebruiken voor NAVO-vluchten tussen West-Duitsland en Noorwegen. De Amerikanen konden daarnaast ook landen en tanken op de Torslanda-luchthaven bij Göteborg. In '57 maakte een aantal helikopters een ongeoorloofde vlucht, waartegen officieel protest kwam vanuit Zweden. De regering vertelde de Amerikanen in vertrouwen dat ze dergelijke kritiek moest uitten, aangezien de Russen anders ook het Zweedse luchtruim zouden aanwenden. Van toen af aan moest er steeds formele goedkeuring zijn voor geallieerde overvluchten. (Nilsson, 2009)

Vanwege de waardevolle bijdrage en de rol die het 'niet-gebonden' land tijdens de Koude Oorlog voor het Bondgenootschap speelde, werd Zweden binnen de NAVO het '17de lid' genoemd. Ondertussen kreeg het Zweedse publiek te horen dat hun land een beleid van strikte neutraliteit tussen de blokken voerde. Tot op vandaag is het beeld van een succesvol en onafhankelijk neutraliteitsbeleid nog steeds aanwezig bij publieke opinie, ondanks legio elementen die het tegendeel bewijzen. (Dahl & Järvenpää, 2013)

HOOFDSTUK 7: DE MORELE SUPERMACHT ONDER OLOF PALME

7.1. “Small-state idealism”¹⁴

Östen Undén bekleedde de ministerpost van Buitenlandse Zaken van 1945 tot september 1962, en dit in vier opeenvolgende sociaaldemocratische regeringen: Hansson IV (’45-’46), Erlander I (’46-’51), Erlander II (’51-’57) en Erlander III (’57-’69). (Göteborgs Universitet, z.d.) , (SverigesMinistrar.se, 2020). Toen deze twee hoofdrolspelers van het neutraliteitsbeleid in de loop van de jaren ’60 van het politieke speelveld verdwenen, volgde een nieuwe generatie sociaal-democraten hen op. In tegenstelling tot Undén en Erlander had deze ‘nieuwe lichtung’, met de kersverse premier Olof Palme als spilfiguur, een veel idealistischere kijk op het wereldgebeuren. Palme bekleedde de functie tweemaal – van ’69 tot ’76 en tussen ’82 en ’86 -, maar werd in 1986 vermoord¹⁵. (Duxbury, 2008) Waar het beleid van de ‘oudgedienden’ voornamelijk beperkt bleef tot realistische overwegingen, en waarbij afgezien werd van morele kapsones, had de nieuwe politiek een onmiskenbare activistische inslag.

Het in dit kader dat Dahl spreekt van een “*moral superpower*” (Dahl, 2006, p. 895-908), de term werd geïntroduceerd door de toenmalige staatssecretaris Pierre Schori. Hij omschreef z’n land niet als een, maar als dé morele supermacht:

“According to Schori and his colleagues, it was the Swedish government’s forceful policy . . . — which in practical foreign policy terms primarily focused on support of radical forces in the third world—that merited such a claim.”

(Dahl, 2006, p. 896-897)

De gevolgen voor het neutraliteitsgebeuren zijn evident, het initiële “*small-state realism*” (Dalsjö, 2014, p. 179) evolueerde in “*small-state idealism*” (Wagnsson, 2011, p. 597). Deze beleidstransformatie was niet alleen te wijten aan een generatiekloof, maar tevens het gevolg van veranderingen op het internationale niveau. Na de hoogoplopende spanningen tussen Oost-West in de eerste twee decennia van het bipolaire conflict, ontstond er eind jaren ’60 een détente tussen de antagonistische blokken. Gedachten aan het onheilspellende vooruitzicht op een Derde Wereldoorlog verdwenen in zekere mate bij de beleidsmakers. De geheime afspraken met NAVO(-lidstaten) belandden in de marge, tot op een punt dat slechts heel weinig functionarissen ervan op de hoogte waren. In die periode, die grosso modo liep van eind jaren 60 tot het einde van de Koude Oorlog, lag een potentieel NAVO-lidmaatschap dus heel ver weg. (Kunz, 2015)

Concreet werd het Zweedse neutraliteitsbeleid in deze tijdspanne sterk ingegeven door anti-imperialisme en activisme in de Derde Wereld. Palme en andere regeringsleden gaven openlijk kritiek op de Amerikaanse interventie in Vietnam, en verklaarden zich solidair met de ontwikkelingslanden in Afrika en Zuid-Amerika. (Stokke, 2019) Zweedse dienstplichtigen kregen mee dat hun land wereldvrede nastreef, terwijl NAVO en het Warschaupact het omgekeerde beoogden. Als iemand dat idee betwistte – bijvoorbeeld door te beweren dat communisme (USSR) slechter was dan kapitalisme (VS), of opperde dat Zweden bedreigd werd door het Warschaupact en tot het Westerse kamp behoorde – werd diegene normaalgesproken bekritiseerd door de regering voor het ondermijnen van de geloofwaardigheid van het Zweedse neutraliteitsbeleid, en zelfs beschouwd als een gevaar voor de nationale veiligheid. (Petersson, 2018)

¹⁴ (Wagnsson, 2011, p. 597)

¹⁵ Deze afschuwelijke daad werd nooit opgehelderd.

SLOTBEDENKING

Eén van de elementen van het neutraliteitsbeleid bevindt zich ietwat in het academische verdomhoekje. Het heeft betrekking op de vraag of Zweden enige kans had om uit een Derde Wereldoorlog te blijven, en hoe dit beïnvloed werd door het neutraliteitsbeleid. Critici stelden dat Zweden, zonder de bescherming van de Westerse Alliantie, kwetsbaar was voor Russische chantage en geïsoleerde aanvallen. Robert Dalsjö schetste d.m.v. vijf, scenario's de mate waarin neutraliteit gewerkt zou hebben in oorlogstijd. Bij gebrek aan andere bronnen schematiseerde ik Dalsjö's bevindingen¹⁶. Hoewel deze hypothesen anachronistisch zijn, blijft het een interessante denkoefening die een plaats in dit werk verdient.

Bij de verschillende alternatieve wendingen van de Koude Oorlog, is het neutraliteitsbeleid enkel succesvol bij het laatste geval. Bij (4) is het deels lonend, maar een strategisch euvel op langere termijn. Bij de andere cases is er sprake van een dubbele beleidsmislukking. (Dalsjö, 2014) Dit toont nog maar eens aan dat de configuratie van het internationaal systeem, en het gedrag van de grootmachten een essentiële rol speelt bij het succesgehalte van eender welk neutraliteitsbeleid. De geloofwaardigheidscomponent van dergelijke politiek kan dan weer primeren bij het ontraden van een geïsoleerde gewapende aanval.

Generaal Bengt Gustafsson, opperbevelhebber van de SAF tussen '86 en '94, geloofde evenmin dat het Zweedse neutralisme opgewassen zou zijn tegen een Derde Wereldoorlog. Toen het in de jaren '90 – na decennia van gedwongen zelfcensuur – terug mogelijk werd om het gevoerde beleid te evalueren, vroeg Gustafsson zich af waarom Erlander en diens regering toch voor neutraliteit kozen. Hij schreef in 2010 een artikel – over (Russische) onderzeeërs in de Zweedse territoriale wateren, tijdens de jaren '80 – in het Zweedse militaire magazine van de *Kungl Krigsvetenskapsakademien*¹⁷. In deze prelude van z'n boek *Sanningen om ubåtsfrågan: ett försök till analys*¹⁸, noemde de voormalige generaal een aantal zaken op tegen de resistentie van het neutraliteitsbeleid bij een grootschalige oorlog tussen de machtsblokken (Gustafsson, 2010).

- Zweden had tussen 1943-45 een oogje dichtgeknepen, toen de geallieerden massaal gebruik maakten van het Zweedse luchtruim om Duitse doelwitten te bombarderen. De USSR en het Westen waren hiervan op de hoogte.
- In geval van een Russische grondaanval tegen Europa, bestond de geplande tegenaanval van het Westen, althans in het begin van de Koude Oorlog, uit strategische bombardementen. Zoals reeds vermeld, zouden geallieerde bommenwerpers door het Zweedse luchtruim moeten vliegen. Dit was de meest logische en veiligste manier om doelwitten in het hartland van de USSR te bestoken. Rond Zweden vliegen was geen optie, omwille van de sterke aanwezigheid van luchtafweergeschut op alternatieve routes.
- Zowel het Westen als de USSR verwachtten dat Zweden geallieerde toestellen ongehinderd zou laten passeren, terwijl men dat bij Russische vliegtuigen niet ging toestaan. De Russen zouden een bombardementscampagne niet afwachten, maar militair geweld aanwenden, om Zweden zo te dwingen tot partijdigheid.
- De planning voor de coördinatie van Zweedse en Westerse luchtoperaties, waaronder het kanaliseren van radargegevens en SIGINT naar de geallieerden, verhoogden zowel de verwachtingen van die laatste als de waarschijnlijkheid dat Zweden de NAVO-overvluchten ging tolereren.

¹⁶ Zie bijlage: [I.3]

¹⁷ De Koninklijke Zweedse Academie voor Krijgswetenschappen

¹⁸ Letterlijke vertaling: 'De waarheid over het probleem met de onderzeeër: een poging tot analyse'

De voorgaande argumenten convergeren in de volgende gevolgtrekking: De Russen geloofden niet dat Zweden neutraal zou blijven als het tot een oorlog kwam. (Gustafsson, 2010)

PARTIEEL BESLUIT

Het Zweedse territorium, in het bijzonder het luchtruim, was bij oorlog dus van strategisch belang voor beide machtsblokken. In deze omstandigheden leek het zeer onwaarschijnlijk dat het neutraliteitsbeleid van een kleine speler zou opwegen tegen de grillen van de supermachten. Hieruit kunnen we besluiten dat de formele Zweedse militaire-niet gebondenheid in vreedstijd de primaire veiligheidsmuur vormde; en dat de westerse veiligheids garanties in extremis – bij oorlog – dienden als een extra beschermingsdam. Hoewel – mijn persoonlijke eerste indruk – de toenmalige beleidsmakers vaak van isolationisme en lafheid beschuldigd werden, is een dergelijke kritiek historisch en intellectueel inaccuraat. Met deze pragmatische politiek, poogden de architecten van het neutraliteitsbeleid om de funeste gevolgen van een eventuele bipolaire escalatie tot een minimum te beperken. Door ‘op twee paarden te wedden’ behield Zweden, in tegenstelling tot Finland, een grote mate van onafhankelijkheid en handelingsvrijheid.

LITERATUURSTUDIE (II): DE JAREN 90 TOT HEDEN

HOOFDSTUK 8: HET VREDESDIVIDEND, DE FORMELE AANSLUITING BIJ HET WESTEN EN EUROPESE SOLIDARITEIT

8.1. ‘De nieuwe NAVO’

De val van de Berlijnse Muur in '89, luidde het einde van de Koude Oorlog in. Nauwelijks twee jaar later implodeerde de Sovjet-Unie. Het communistische systeem had het ondergespit gedolven, er was nu sprake van een unipolaire wereld. De nieuwe Russische Federatie was zwak, en van het nieuwe leiderschap onder de jolige premier Boris Jeltsin, had het Westen weinig te vrezen. (McWilliams & Piotrowski, 2001) Verschillende (realistische) academici, waaronder Kenneth Waltz, hadden in die periode verklaard dat ook de NAVO zou verdwijnen, aangezien de bestaansreden van de alliantie na de opheffing klaarblijkelijk zoek was. (Beyer & Hoffman, 2011)

Dit existentieel dilemma was echter van korte duur, omdat het bondgenootschap zich kon aanpassen aan de nieuwe realiteit. Het institutionele paradigma – voornamelijk courant binnen de Europese integratietheorieën – gaat er namelijk van uit dat het eenvoudiger is om een organisatie te behouden / hervormen, dan een bestaande instelling af te schaffen. Aangezien NAVO in deze periode reeds 40 jaar bestond, was er in zekere mate sprake van “*padafbankelijkheid*” (Orbie, 2009, p. 100)

De “*New NATO*” (Ferreira-Pereira, 2006, p. 108) was het resultaat van een dubbele herkalibratie. Met een opeenvolging van strategische concepten, werd het takenpallet van de alliantie gediversifieerd. (Van Eekelen, z.d.). Het Strategisch Concept van 2010, geïmplementeerd na de jaarlijkse top in Lissabon, vermeldde nu drie kerntaken voor de alliantie.¹⁹ (NATO, 2010)

Dit brengt ons onmiddellijk bij de tweede transformatie, de uitbreidingsgolf naar het Oosten. Het Partnerschap voor de Vrede (PfP), opgericht in 1994, stond open voor alle landen – inclusief de Russische Federatie – uit het voormalige Warschaupact. Dit programma leidde, in '99 en 2004, tot het lidmaatschap van de meeste Centraal- en Oost-Europese landen. (Aggestam & Hyde-Price, 2016), (NATO, 2020)

8.2. De Zweedse integratie in de Westerse structuren

¹⁹ Zie bijlage: [II.4]

Het einde van de Koude Oorlog vormde ook een kantelpunt voor het Zweedse neutralisme. Net als bij de andere Europese neutralen, kwam de vraag of het nog zin had om neutraal te zijn, nu de machtsblokken verdwenen waren. Naar analogie met het einde van de Tweede Wereldoorlog, verkeerde neutraliteit ietwat in een identiteitscrisis. (Cottey, 2018) Op nationaal politiek niveau was er nog een beduidende evolutie, voor het eerst sinds 1978²⁰ was er een volwaardig centrumrechts kabinet. Het was deze regering, onder de leiding van premier Carl Bildt (’91-’94), die uitermate westersgezind was. Nu het zinloos was geworden om de schijn van het neutraliteitsbeleid hoog te houden, weekte Zweden zich los van het strakke keurslijf uit de Koude Oorlog, en begon het land zich te integreren in de Westerse instituties. Deze stappen gebeurden simultaan met Finland²¹, die het FCMA-verdrag unilateraal had opgezegd en sinds lange tijd terug beschikte over politieke bewegingsvrijheid. (Bengtsson, 2016)

8.2.1. Partnerschap voor de Vrede

Met de taakdifferentiatie en het partnerschapsarrangement van de Nieuwe NAVO, werd officiële samenwerking met de alliantie politiek haalbaar. De twee nieuwe alliantiepijlers omvatten activiteiten waar Zweden, zowel op moreel als op veiligheidsvlak, gunstig tegen aankeek. In 1994 traden beide Scandinavische landen toe tot het Pfp. Daarnaast had het programma een zeer vrijblijvend karakter, waardoor zelfs strikt permanent neutrale staten zonder veel politieke problemen deelnamen. Zo trad Zwitserland in ’96 toe tot het partnerschap, maar duurde het tot 2004 voor het land lid werd van de VN. Voor veel post-communistische staten was deelname aan dit programma, een voorbereidende stap op NAVO-lidmaatschap. Die ambitie hadden Zweden en Finland echter niet, voor hen was het Pfp initieel een middel om vertrouwen en transparantie te creëren tussen de alliantie en de voormalige leden van het Warschaupact. (Gotkowska & Szymański, 2017), (Pedersen, 2019)

De regering Bildt stond wel volledig achter de aanstaande toetreding van de voormalige Oostbloklanden. Begin jaren 90 bestond een belangrijk element van het buitenlands beleid, uit de ondersteuning van de broze democratieën aan de oostelijke oever van de Baltische Zee. Tegelijkertijd trachtte men ook om relaties met Rusland te onderhouden. Zweden en Finland leverden grote inspanningen om de zwakke defensie van de, recent onafhankelijke, Baltische Staten klaar te stomen voor NAVO-lidmaatschap. In ’95 ging het Planning and Review Process (PARP) van het Pfp van start. (Bengtsson, 2016) Binnen dit kader hebben Zweedse en Finse soldaten regelmatig oefeningen, cursussen en seminaries gevolgd. Beide landen zijn tevens toegetreden tot de Euro-Atlantische Partnerschapsraad (EAPC). Dit alles heeft geleid tot een hoge mate van interoperabiliteit (comptabiliteit) met de NAVO-strijdkrachten. In de loop der tijd raakten deze – nog steeds (formeel) niet-gebonden – landen zeer vertrouwd met de normen, werking en standaarden van de alliantie. Kortom lijkt er op vlak van samenwerking met NAVO heel veel mogelijk, met uitzondering van de wederzijdse defensiegaranties onder artikel 5. (Forsberg & Vaahtoranta, 2001)

8.2.2. Europese Unie

²⁰ Er was nog de liberale minderheidsregering onder Ola Ullsten, maar dit kabinet hield slechts een jaar stand : 10/’78 – 10/’79. (Göteborgs Universitet, z.d.) , (SverigesMinistrar.se, 2020)

²¹ Sedert het Pfp zijn de relaties tussen NAVO en beide landen gelijkaardig. Bovendien heeft Finland sinds die periode ook gekozen voor het neutralisme. Omwille van deze parallellen zal ik in het verdere verloop van de verhandeling, te gepasten tijde, verwijzen naar Finland.

Met het EU-lidmaatschapsverzoek, bevestigde Zweden nogmaals dat tot het Westen behoorde. Gedurende de bipolaire periode, opperden Zweedse regeringsleiders verschillende malen dat lidmaatschap van de Europese Gemeenschappen met een gezamenlijk economisch beleid, niet strookte met het neutralisme. Deze organisatie werd bovendien beschouwd als het economische vehikel van de NAVO. (Pettersson, 2018) In '61 zei Tage Erlander hierover het volgende:

“[An application for EU-membership] could be harmful for Swedish vital interest because it could be perceived as a political statement meaning that we [Sweden] were prepared to diverge from our neutrality policy and seek attachment to the Atlantic Pact” (Erlander, 1961, geciteerd in Pettersson, 2018, p. 80)

Het was de sociaaldemocratische regering onder Ingvar Carlsson, die in reeds '91 het lidmaatschap aanvroeg. Dit toont aan dat de 'drang nach Westen' bij grote delen van het politieke establishment leefde, en over de partijgrenzen heen. De formele toetreding gebeurde pas in 1995, bij deze gelegenheid werden ook Oostenrijk en Finland deel van de Europese familie. (Bengtsson, 2016) De uitslag van het EU-referendum in '94, met een nipte 52,4 % voor lidmaatschap, toont aan dat er niet bepaald sprake was van eurofiele gevoelens. De factoren die Zweden toendertijd naar de EU dreven, waren wederom voornamelijk realistisch van aard. Economische motieven stonden hierbij centraal. Nu Europa in een sneltempo integreerde, in combinatie met de globalisering en toenemende (economische) interdependentie, was men verontrust dat afzijdigheid negatief zou uitdraaien. (Hoekstra, z.d.)

In diezelfde periode begon de EU aan de ontwikkeling van een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB), en vanaf begin jaren 2000 kwam het “ veiligheids- en defensiebeleid (GVDB) van de grond. De EU heeft in de opeenvolgende verdragsherzieningen echter rekening gehouden met de bekommernissen van haar neutrale leden. (Koutrakos, 2005) Bijgevolg worden deze arrangementen door de Europese neutralen, op basis van gehechtheid aan neutraliteit, verschillend geïnterpreteerd. Ierland verklaarde dat de EU diens militaire neutraliteit had erkend. De Oostenrijkers concludeerden daarentegen dat hun buitenlands beleid geëvolueerd was van neutraliteit naar Europese solidariteit, en dit met de onvoorwaardelijke aanvaarding en steun van zowel het GBVB als het GVDB. Dit impliceerde de facto het eind van de Oostenrijkse permanente neutraliteit, waardoor het nu eerder als een 'alliantie-vrije' staat kan worden beschouwd. (Ferreira-Pereira, 2006)

De Zweedse en Finse situatie leunt nauw aan bij de Oostenrijkse case, ook deze staten beschouwen zich niet langer als neutraal in de strikte betekenis van het woord. De Scandinaviërs voeren tot op heden een beleid, waar alleen de kern van non-alliantielidmaatschap behouden blijft:

... “instead of ‘nonalignment aiming at neutrality in war’, the new doctrine was ‘to enable us [Sweden] to remain neutral in the event of war in our immediate vicinity’.” (Pettersson, 2018, p. 82)

of zoals Carl Bildt het verwoordde:

“militaire niet-gebondenheid gecombineerd met een Europese identiteit”
(Bildt, geciteerd in Hoekstra, z.d., p. 2)

Partieel besluit

Geleidelijk aan verdwenen de termen ‘neutraal’ en ‘neutraliteit’ uit het jargon van de Zweedse beleidsleiders. In de loop der tijd is de EU het primaire referentiepunt geworden van het buitenlands beleid, ongeacht de politieke strekking van de regeringspartijen. Uiteindelijk betekende dit een focus op de regionale en Europese context, in schril contrast met de voorgaande decennia. (Bengtsson, 2016) Er was aldusdanig een verschuiving van neutrocentrisme naar eurocentrisme. Het credibiliteitsaspect van neutraliteit, dat voorheen de doctrine van het buitenlands bepaalde, werd m.a.w. vervangen door Europese integratie. (Ferreira-Pereira, 2006)

Hoewel er tot op zekere hoogte een residu van het oude neutraliteitsbeleid overblijft, erkent Zweden de NAVO als een centrale pijler van de Europese veiligheid. De minister van buitenlandse zaken, Margaretha af Ugglas, heeft vóór de eerste uitbreidingsgolf van de NAVO verklaard dat ze een brede samenwerking met de alliantie wil bewerkstelligen, echter zonder wederzijdse defensiegaranties en lidmaatschap. De Pfp-regeling wordt dan ook niet beschouwd als een opstapje naar volledig lidmaatschap, maar als een forum voor de ontwikkeling van praktische coöperatie op het vlak van crisismanagement en coöperatieve veiligheid. (Ferreira-Pereira, 2006) Door deze harmonieuze en enthousiaste samenwerking met Westerse instituties, werd het buitenlands- en veiligheidsbeleid van de nieuwe niet-gebonden EU-lidstaten ook wel gekarakteriseerd als “*post-neutrality*”. (Forsberg & Vaahtoranta, 2001, p. 68)

HOOFDSTUK 9: IRREGULIERE CONFLICTEN MET ZWEDEN ALS ACTIEVE SECURITY PROVIDER ONDER DE NAVO

9.1. Een tijdperk van ‘New wars’

De hoop op eeuwige vrede na het einde van de Koude Oorlog, verdween als sneeuw voor de zon. Waar de ontbinding van het communistische blok in grote mate vreedvol verliep, ging de desintegratie van Joegoslavië gepaard met bloedig conflict. Sommige academici, de zogenaamde ‘new wars-denkers’ geloven dat conflicten in gebieden als Somalië (’93) en op de Balkan (’91-2001) een nieuwe vorm van oorlogsvoering met zich meebrachten. Volgens Mary Kaldor – die de term ‘new wars’ introduceerde – vinden deze oorlogen plaats in een tijdperk van globalisering, daar waar de macht van autoritaire staten is afgezwakt. (Kaldor, 2017) Men spreekt in dit verband ook over *insurgencies*, *fourth-generation warfare*, *war amongst the people*, *irreguliere oorlogsvoering*, etc. (Smith, 2006), (Jordan, et. al., 2016)

Over de vraag of de ‘aard’ van oorlog effectief veranderd is, bestaat veel discussie onder strategici en krijgskundigen – zo werden de werken van Kaldor sterk bekritiseerd door adepten van Carl von Clausewitz. (Freedman, 2009), (Stoker, 2019) Dit boeiende en uitermate gecompliceerde vraagstuk is helaas niet relevant voor deze verhandeling. Er bestaat weliswaar geen twijfel over het gegeven dat modern gewapend conflict aanzienlijk verschilt met klassieke interstatelijke oorlogen. Op onderstaande figuur kunt u zien dat intrastatelijke conflicten al van kort na de Tweede Wereldoorlog²² aan een opmars bezig zijn.

(Center for Systemic Peace, 2011)

²² Vanaf eind jaren '40 tot ± '75 waren er reeds de dekolonisatieoorlogen die op een onconventionele manier werden beslecht. Toen de geopolitieke situatie in Europa min of meer gestabiliseerd was, verplaatste het bipolaire conflict zich naar de Derde Wereld. In deze *proxy wars* steunden de VS, USSR (en de Volksrepubliek China) de partijen die hen gunstig gezind waren. Deze periode staat bekend als het gouden tijdperk van counterinsurgency (COIN). (O'Neill, 2005)

Deze conflicten verschillen op een aantal belangrijke punten met conventionele oorlogen:

- Langere looptijd en minder beslissend.
- Geen duidelijk onderscheid tussen combattanten en burgers.
- Gefragmenteerd, het onderscheid tussen oorlog en vrede is geen lineair gegeven
- Een bonte verzameling aan niet-statelijke geweldplegers die macht claimen op basis van identiteit (in plaats van op territorium)
- Een klassieke militair-strategische overwinning resulteert niet automatisch in de bevrediging van het politieke oorlogsdoel.

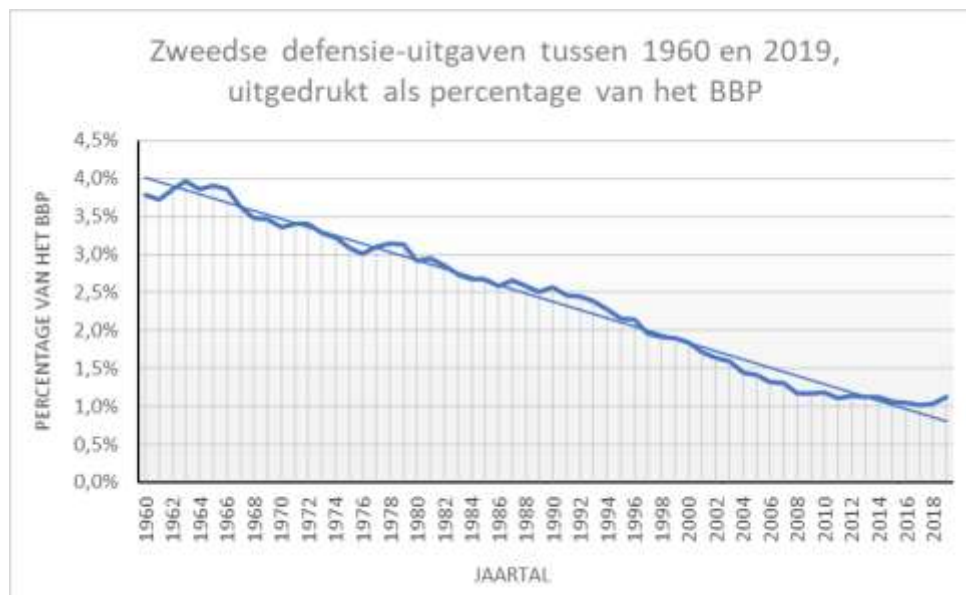
(Smith, 2006) (O'Neill, 2005), (Jordan, et. al., 2016) en (Kaldor, 2017)

9.2. Vredesmissies onder NAVO-vlag

De formele samenwerking tussen Zweden en NAVO ging dus van start in de context van irregulier conflict binnen en buiten Europa. Zo had de postindustriële revolutie naast veel nuttige toepassingen (gsm, internet, etc.) ook nieuwe bedreigingen gecreëerd. Nu er geen directe dreiging meer was in het Oostzeegebied, besloot Zweden dat 's lands veiligheidsbelangen het best gediend werden door deelname aan vredesoperaties. (Britz, 2016) De bereidwilligheid om te participeren in vredesmissies, was zeker niet nieuw. Zweden kent een lange traditie van peacekeeping. (Stokke, 2019) De verandering situeert zich vanaf de jaren 90 echter in het uitvoeringskader en de intensiteit. De (nieuwe) NAVO groeide uit als belangrijkste vredeshandhaver onder de auspiciën van de VN. In een snel globaliserende, en sterk interdependente wereld, namen veiligheidsproblemen een transnationaal karakter aan. Succesvol crisismanagement, dat was althans de Zweedse gedachte, zou deze negatieve externe effecten (ongecontroleerde vluchtelingenstromen, criminele netwerken, internationaal terrorisme, etc.) direct of indirect moeten temperen. (Aggestam & Hyde-Price, 2016)

Naast deze realistische motieven had dit engagement ook een idealistische kant. De moralistische kijk op buitenlands beleid bleef ook in stand na de Palme-jaren. Men beschouwde het als een plicht om de burgerbevolking in conflictgebied te beschermen “*saving strangers*”, en solidariteit te tonen met de verworpenen der Aarde “*doing good*”. (Aggestam & Hyde-Price, 2016, p. 481), (Wagnsson, 2011) Deze alomvattende veiligheidsbenadering had tevens grote gevolgen voor het defensieapparaat. De focus verschoof van een groot leger, belast met territoriale verdediging, naar een kleine maar professionele expeditionaire strijdkracht. (Fiskvik, 2016) Op onderstaande grafiek, gecreëerd op basis van *SIPRI's Military Expenditure Database: Data for all countries 1949–2019 (excel spreadsheet)*, kunnen we tevens opmerken dat het nationale defensiebudget reeds eind jaren 60 begon te krimpen. Initieel was de détente verantwoordelijk voor een minder sterke focus op defensieaangelegenheden. Deze dalende trend bleef zich voortzetten, en met het einde van de Koude Oorlog²³ raakte deze tendens in een stroomversnelling.

-> '60 = 3,8 %, '80 = 2,9 %, '00 = 1,8 % en '19 = 1,1 % (SIPRI, 2020)

(SIPRI, 2020)

²³ Deze Zweedse ontwikkelingsgang is geen alleenstaand feit, we zien dit verloop tevens terug bij de meeste West-Europese landen. Bijvoorbeeld Nederland: '60 = 3,7 %, '80 = 2,8 %, '00 = 1,4 % en '19 = 1,3 % (SIPRI, 2020)

9.2.1. Noodzakelijke voorwaarden & overige stimulansen voor Zweedse deelname

NAVO werd vanaf de Joegoslavische Oorlogen de belangrijkste executant van VN-gemandateerde vredesoperaties. Het Zweedse leiderschap vond deelname aan dergelijke missies compatibel met het nieuwe actieve buitenlands- en veiligheidsbeleid. Bovendien maakte men van deze gelegenheden gebruik om het leger te moderniseren. Hoewel Finland zich kon losweken uit het beklemmende keurslijf van de Koude Oorlog, deelde het land nog steeds een ellenlange grens met Rusland. De Finse neutraliteit was toen, in grotere mate dan Zweden, een absolute noodzaak. In de beginfase was Finland dan ook veel minder betrokken bij vredesoperaties, en bleef het zich hoofdzakelijk richten op de instandhouding van het territoriale defensievermogen. (Gotkowska & Szymański, 2017)

Globaal genomen waren er een aantal noodzakelijke voorwaarden, vooraleer Zweden zich achter de NAVO-vlag schaarde. Deze elementen bestaan, zoals net vermeld, uit een combinatie van idealistische en realistische (rationalistische) beweeggronden. (Doeser, 2014) Alvorens over te gaan op de modaliteiten, wil ik nog even stilstaan bij deze dichotomie in het nieuwe unipolaire wereldsysteem. In het sociaal-constructivistische paradigma gaat men ervan uit dat nationale identiteit, ethiek en solidariteit, een grotere rol spelen in het buitenlands beleid. Het toenemende gebruik van humanitaire interventie na de Koude Oorlog zou daar het gevolg van zijn. (Agius & Devine, 2011), (Barnett, 2014) Rationalisten, bestaande uit realisten en liberalen, geloven dat er geen sprake is van grote veranderingen hieromtrent. Volgens hen zijn verschillende niveaus van eigenbelang bepalend voor de beslissing van staten om zich bij vredesoperaties aan te sluiten. Er bestaat weliswaar een belangrijk onderscheid tussen de scholen binnen de rationalistische onderverdeling. Realisten karakteriseren eigenbelang in het streven naar invloed, macht, belangenbehartiging en veiligheid, door unitaire statelijke actoren. Liberale academici leggen de nadruk op macht binnen het nationaal politiek niveau, met invloedrijke individuen of groepen als voornaamste analyse-eenheden. (Dunne, 2014), (Dunne & Schmidt, 2014) en (Grieco, et. al., 2019)

Het geheel aan motieven, afkomstig van deze politieke scholen, kunnen nu concreet toegepast worden op de Zweedse casus:

- (1) De morele interventieplicht, en tevens het hoofdargument in de constructivistische literatuur. Dit sluit ook aan bij het R2P-principe, geïmplementeerd na de VN-top in 2005. Responsibility to Protect – de naam zegt het zelf – heeft als centraal uitgangspunt dat soevereiniteit geen recht maar een verantwoordelijkheid is. Het bestaat uit twee basisbeginselen:
 - a. §138: Staten dienen hun burgers te vrijwaren van ernstige misdaden tegen de mensheid, waaronder etnische zuivering, genocide en oorlogsmisdaden.
 - b. §139: De internationale gemeenschap heeft eveneens een verantwoordelijkheid, namelijk de staat bijstaan bij de uitvoering van diens belangrijkste functie: het beschermen van de bevolking. Indien een land er niet in slaagt om deze elementaire plicht te vervullen - bijvoorbeeld door schuldig verzuim of als geweldpleger – moet de internationale gemeenschap ingrijpen conform de verdragsbepalingen. Concreet kan dit bewerkstelligd worden d.m.v. economische dwangmaatregelen, (wapen-)embargo's of militaire interventie in extremis. (VN, 2005)

Hoewel R2P pas geïntroduceerd werd na de machteloosheid van de VN bij conflicten in Cambodia, Rwanda en Bosnië, was de idealistische factor in alle NAVO-geleide missies – waarin Zweden participeerde – van tel. Zowel in Joegoslavië, Afghanistan en Libië, was er sprake van ernstige inbreuken op de mensheid. Optreden tegen deze baldadigheden, vormde dan ook een belangrijke drijfveer voor opeenvolgende Zweedse regeringen. (Wagnsson, 2011)

- (2) Daarnaast waren de besluitvormers uiteraard ook begaan met het praktische aspect van de zaak, hier vinden we voornamelijk rationalistische stimulansen terug:
- a. Een stevige internationaalrechtelijke grond voor de missie was essentieel, dit betekent in feite een mandaat van de VN-Veiligheidsraad. De operatie in Kosovo vormde hier een éénmalige uitzondering op. (Bjurner & Huldt, 2003), (Edström, 2011), (Malmqvist, 2018). Dit ligt in lijn met de Zweedse visie i.v.m. de opbouw van een nieuw internationaal systeem, op basis van gedeelde waarden en normen. Vasthouden aan een VN-mandaat was dan ook een manier om Rusland, als permanent lid van de Veiligheidsraad, te betrekken in dit proces. (Forsberg & Vaahtoranta, 2001)
 - b. Maximale veiligheidsgaranties voor de SAF waren van groot belang, materiële en menselijke verliezen hebben een nefast effect op de publieke opinie. Daarom moesten de missies geleid worden door een instantie die over de juiste middelen en autoriteit beschikte. NAVO voldoet aan deze vereisten. In de loop der tijd, raakte het leger bovendien vertrouwd met de werking en procedures van de alliantie. Op deze manier konden de Zweedse middelen optimaal worden ingezet. (Goetschel, 1999), (Doeser, 2014) Deze laatstgenoemde dynamiek staat bekend als interoperabiliteit: “. . . to preserve and harness for future deployments of any experiences already made in the area . . .” (Pedersen, 2019, p. 43)
 - c. Deelname aan NAVO-geleide missie vereiste ook brede parlementaire steun. Aangezien dergelijke operaties aanzienlijke risico's met zich meebrengen, voorkomt een consensus electorale afstraffing bij tegenspoed. Dit is niet louter een kwestie van indekking, de Zweedse constitutie verplicht parlementaire toestemming bij de inzet van het leger in het buitenland. Tot slot diende Zweden ook over de nodige militaire capaciteiten te beschikken, door de defensietransformatie kon dit ingevuld worden. (Doeser, 2014)

Naast deze noodzakelijke factoren voor deelname aan *out of area* -activiteiten (De Wilde, z.d., p. 27) zijn er nog een aantal andere vermeldenswaardige zaken. De echte beweegredenen achter de Zweedse participatie in NAVO-geleide missies, zijn bijvoorbeeld geregeld in vraag gesteld. Waarom zou een kleine staat – en niet-alliantie-lid – zich hiertoe engageren, als het logischerwijze kan meesurfen *freeriden* op de veiligheidsprovisies van anderen? Men gaat er namelijk van uit dat kleine staten risicoavers zijn. (Baker Fox, 1959), (Ingebritsen, et. al., 2006) en (Pedersen, 2019) . Deze kwestie werd onderzocht door onderzoekers uit verschillende politieke stromingen. Jakobsen, Ringsmose en Saxi analyseerden bijvoorbeeld de drijvende krachten achter de Noorse en Deense participatie aan militaire missies onder NAVO-leiding. Hierbij concludeerde men dat alliantieactiviteiten bepaalde immateriële baten opleveren, waaronder territoriale bescherming en een betere band met de VS. (Jakobsen, et. al., 2018) Dit gegeven leunt nauw aan bij de rationalistische *club goods* theorie (Ivanov, 2011), die tevens geschikt is om alliantiedynamieken te bestuderen:

“The argument holds that if NATO members successfully combine military resources, their interaction may enhance the capabilities of each ally and the alliance as a whole. Creating such an interactive synergy enables economies of scale to exist that promote efficiency for various alliance activities.” (Ivanov, 2011, p. xii)

Hoewel dit een plausibel *Leitmotiv* lijkt te zijn voor de kleine (Scandinavische) alliantie-lidstaten, biedt deze visie geen afdoende verklaring voor de Zweedse casus. Rasmus Pedersen bouwde echter voort op het werk van Jakobsen en diens collega's. Hij opperde dat Zweden aan *“Bandwagoning for status”* (Pedersen, 2019, p. 45) doet, dit kan beschouwd worden als een revisionistische strategie voor kleine staten. Hierbij is de relatie tussen deze actoren en de VS niet simpelweg onevenredig. Het is een handelswijze, gericht op het behalen van statuswinst door te coöpereren / heulen met de alliantiehegemon. (Pedersen, 2019)

9.2.2. Van Implementation Force (IFOR) tot Operation Unified Protector (OUP)

Zolang de noodzakelijke voorwaarden vervuld werden, verliep de Zweedse deelname aan NAVO-geleide missies, te beginnen in ex-Joegoslavië, zonder veel problemen. Peacekeeping was namelijk een traditioneel stokpaardje in het Zweeds buitenlands beleid. Militaire ongebondenheid bleek zodoende geen struikelblok bij het opereren onder NAVO-commando. (Bjurner & Huldt, 2003) Wat in de Koude Oorlog ondenkbaar was, werd nu de normale gang van zaken..

Het karakter van de expeditionaire missies begin jaren 90, verschilden echter met die van de voorgaande decennia, dit werd voor het eerst echt duidelijk toen een VN-vredesmacht – United Nations Protection Force (UNPROFOR) – in '92 naar het verscheurde Joegoslavië gezonden werd. De val van Srebrenica in '95, waarbij VN-blauwhelmen er niet in slaagden om de daaropvolgende massamoord te voorkomen, bracht de organisatie in diskrediet. (Smith, 2006) De marteling en moord van tien Belgische para's in Rwanda – in '94 tijdens de United Nations Assistance Mission for Rwanda (UNAMIR) – , was overigens nog een dramatische gebeurtenis die het blazoen van de VN besmeurde. (Coolsaet, 2014) Door deze fiasco's kwamen de basisprincipes – “*Consent of the parties*”, “*impartiality*” & “*Non-use of force except in self-defence and defence of the mandate*” (UN Peacekeeping, z.d.) – van VN-vredesoperaties onder grote druk te staan.

Na het Verdrag van Dayton in december '95 kreeg NAVO, d.m.v. UNSC-resolutie 1.031²⁴, het mandaat om toe te zien op naleving van de vrede. (UNSCR, 1995) De klassieke VN-peacekeeping maakte plaats voor een nieuw, en gewaagder format: peace support operations. Deze nieuwe omkadering impliceerde onder meer het gebruik van kinetisch geweld, met een minder sterke nadruk op de drie basisbeginselen van de VN. (Smith, 2006) Implementation Force (IFOR)²⁵ of *Operation Joint Endeavour* , was de eerste NAVO-geleide missie waarbij Zweedse militairen ingezet werden. De deelnemende strijdkrachten hadden echter uiteenlopende gevechtservaringen. De Scandinavische staten en Canada hadden bijvoorbeeld veel ervaring met klassieke peacekeeping. Groot-Brittannië en Frankrijk waren, door de dekolonisatieoorlogen, zeer vertrouwd met irreguliere oorlogsvoering: counterinsurgency²⁶ (COIN). De Amerikaanse strijdmacht was daarentegen vooral gericht op het intensieve gebruik van militair geweld, de zogenaamde conventionele of reguliere oorlogsvoering. (Aggestam & Hyde-Price, 2016) Toenmalige premier Carl Bildt merkte het volgende op:

“Over time, I saw the differences between these diverse military traditions becoming somewhat less important. The Scandinavians started to be tougher, and the Americans started to use force in ways resembling the British and the French. Bosnia started to forge a new military tradition impacting on them all.”

(Bildt, 1998, geciteerd in Aggestam & Hyde-Price, 2016, p. 489)

Vrij snel na de NAVO-operatie in Kosovo – Kosovo Force (KFOR) – , overigens de enige missie waaraan Zweden bijdroeg zonder VN-mandaat, richtte de alliantie zich op het conflict in Afghanistan. ISAF (International Security Assistance Force) was tevens de meest uitdagende buitenlandse zending onder NAVO-vlag. Zweden leidde vanaf 2006 een Provinciaal Reconstructie Team (PRT) vanuit Camp Northern Lights, nabij de stad Mazar-e-Sharif in het noorden van Afghanistan. Het land leverde hierbij 500 militairen aan ISAF. (Dahl & Järvenpää, 2013)

²⁴ “*Implementation of the Peace Agreement for Bosnia and Herzegovina and transfer of authority from the UN Protection Force to the multinational Implementation Force (IFOR)*” (UNSCR, 1995)

²⁵ Werd in '96 opgevolgd door Stabilization Force (SFOR) (Smith, 2006)

²⁶ “*Military, paramilitary, political, economic, psychological and civic actions taken by a government to defeat insurgency*” (Jordan, et. al., 2016, p. 462)

Hoewel het karakter van deze missie – met legio gevechtsacties – aanzienlijk verschilde van klassieke peacekeeping, leidde dit weinig bezwaren op binnenlands politiek niveau. Vanaf 2009 werd er namelijk in toenemende mate gebruik gemaakt van COIN-doctrine. (Petersson, 2018) Enkel de uiterst-linkse Vänsterpartiet was fundamenteel gekant tegen deze operatie, en eiste een volledige terugtrekking. De marxisten zien de NAVO als een vehikel voor Amerikaans imperialisme, en zijn tegen elke vorm van samenwerking met de alliantie. (Edström, 2011)

Tot slot nam Zweden in 2011 deel aan Operation Unified Protector (OUP), de eerste multinationale interventie die geïnspireerd was op het R2P-beginsel. (Doeser, 2014) Voor het eerst in bijna 50²⁷ jaar, werd de Zweedse luchtmacht buiten de landsgrenzen ingezet, een unicum. (Hauser, 2019) Het doel van de Libische interventie, was de handhaving van UNSC-resoluties 1970 en 1973. (NATO, 2018) Deze mandaten moesten leiden tot:

- Een wapenembargo;
- een no-flyzone; en
- de aanwending van alle noodzakelijk middelen om de Libische burgerbevolking te beschermen, met uitzondering van “... *boots on the ground*”. (Jordan, et. al., 2016, p. 149)

(UNSCR, 2011)

De primaire taak van de Zweedse luchtmacht, bestond in het monitoren van de no-flyzone. De Gripen-jagers werden, op vraag van de regering, uitgesloten van directe gevechtsacties. (Kuczyński, 2019) De bijdrage van de Zweedse piloten had een grote operationele impact, en werd dan ook op lof onthaald bij de geallieerde partners. (Dahl, 2019)

²⁷ Nadat Undén's ministeriele carrière ten einde liep, werd de SAF actief in VN-vredesmissies. Tot OUP, was de VN-operatie in Congo (1963) de enige gelegenheid waarin de Zweedse luchtmacht werd ingezet. (Hauser, 2019)

Partieel besluit

Zweden heeft gretig gebruik gemaakt van het PfP-kader om deelname aan NAVO-geleide interventies te faciliteren. Naast de idealistische beweegredenen, leverde de samenwerking met de NAVO-strijdmachten ook een aantal praktische voordelen op. De interactie tussen de verschillende legers – elk met een traditionele expertise – droeg bij aan de modernisering van de SAF, en leidde tot een hoge mate van interoperabiliteit. In de afgelopen 25 jaar raakte Zweden ook vertrouwd met de NAVO-structuren en de algemene werking van de organisatie.

De betrokkenheid bij NAVO-geleid operaties in de Balkan, schiep bij het politieke establishment de overtuiging dat elke welwillende Europese staat – zowel geallieerd als niet-gebonden – kon bijdragen aan de pacificatie van het continent. Zo gaf Zweden al langs om meer de voorkeur aan politieke en militaire coöperatie, gericht op de aanpak van problemen die voortsporen uit een complex en grillig internationaal systeem. (Ferreira-Pereira, 2006) Dit heeft de Zweedse besluitvormers, zowel *Alliansen*²⁸ als sociaaldemocraten, aangezet om nog actiever te worden in de partnerschapsarrangementen.

De aanzienlijke Zweedse bijdragen van de afgelopen periode werden binnen de alliantie zeer gewaardeerd, niet in het minst door de Verenigde Staten. Vandaag is Zweden de meest geëngageerde en betrouwbare NAVO-partner. Binnen de alliantie wordt het land wel eens een “*allied partner*” of “*partner number one*” genoemd. (Cottey, 2018, p. 14) Temeer de Zweden “*security providers*” zijn, is hun bijdrage aan de alliantie waardevoller dan menig feitelijke NAVO-lidstaten: de “*security consumers*”. (Dahl & Järvenpää, 2013, p. 124)

²⁸ De vier centrum-rechtse partijen die in 2014 openlijk pleitten voor een toetreding tot de NAVO. (Wieslander, 2018)

HOOFDSTUK 10: HET RUSSISCH REVANCHISME EN EEN TERUGKEER NAAR TERRITORIALE DEFENSIE

10.1. De oorlog in Oekraïne als symptoom voor Russisch verzet tegen Westerse expansie

De oorlog in Oekraïne veroorzaakte de grootste breuk tussen Rusland en het Westen sinds het presidentschap van Ronald Reagan in de eerste helft van de jaren 80. Deze gebeurtenis was dan ook een wake-upcall voor de Europese en Angelsaksische beleidsmakers. De escalatie in Oekraïne kwam echter niet helemaal onverwacht, temeer omdat de spanningen tussen de VS en Rusland al geruime tijd opliepen. Symptomatisch voor deze ‘nieuwe Koude Oorlog’, was bijvoorbeeld het schrappen van bilaterale wapenbeheersingsverdragen. (Sauer, 2017) Met de buitensporigheden in Oekraïne, schond Rusland niet alleen het VN-Verdrag en de Helsinki-Akkoorden (1975), maar tevens alle fundamenteën van de post-bipolaire Europese veiligheidsorde. (De Wijk, 2017) In het Charter van Parijs (1990) – ondertekend door 31 Europese staten, de Europese Gemeenschap, en beide supermachten (OSCE, 1990) – werd namelijk het volgende overeengekomen:

“ . . . we renew our pledge to refrain from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State ” (OSCE, 1990, p. 5)

“We reaffirm our commitment to settle disputes by peaceful means. We decide to develop mechanisms for the prevention and resolution of conflicts among the participating States.” (p. 5)

“ we will strive for a new quality in our security relations while fully respecting each other's freedom of choice in that respect.” (p. 5)

Daar Rusland met de interventie in Oekraïne al deze afspraken met de voeten trad, had de crisis een totaal karakter. (De Wijk, 2017). Door de illegale inlijving van de Krim werd een precedent geschapen, voor het eerst sinds Wereldoorlog II had een staat Europees grondgebied geannexeerd. (Stoltenberg, 2019) De Oekraïne-crisis is in grote mate te herleiden tot het Russische ongenoegen over het Westerse discours. De systematische expansie van de Westerse instituties (lees NAVO & EU²⁹) naar Midden- en Oost-Europa – gebieden die van oudsher in de Russische invloedssfeer liggen – was al geruime tijd een bron van wrevel in het Kremlin. Na een reeks van interne beleidsmislukkingen en vernederingen, kozen de Russen rond de eeuwwisseling voor een sterke en geassureerde leider. President Vladimir Poetin, voormalig KGB-agent, wilde de Russische Federatie terug op de kaart zetten. Poetin trok de macht naar zich toe in eigen land, blies het Russisch nationalisme nieuw leven in, en trachtte de invloed in de voormalige Oostbloklanden te herstellen. (Grieco, et.al., 2019) (Pezard & Rhoades, 2020)

Toen de hel begin 2014 losbarstte in Oekraïne, verklaarde Poetin – met betrekking tot zijn onderliggende motieven voor de interventie – het volgende in een televisie-interview:

“We were promised that after Germany's unification, NATO wouldn't spread eastward. The then NATO Secretary-General told us that the alliance wouldn't expand beyond its eastern borders.”

(Poetin, 2014, geciteerd in Wolff, 2015, p.1104)

²⁹ Het Oostelijk Partnerschap zou de ‘druppel’ geweest zijn. (De Wijk, 2017)

De opvattingen over de grondoorzaken van de Oekraïne-crisis zijn fundamenteel verschillend. Volgens Moskou is de situatie ontspoord door meermalig Westers verraad, de verschuiving van NAVO in oostelijke richting, en een gebrek aan respect voor de Russische veiligheidsbesognes. Het Westen stelt echter dat de onrust het gevolg was van Russische inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Oekraïne, met name door de steun aan separatistische pro-Russische rebellen in de Donbas en de onwettige annexatie van de Krim. (Wolff, 2015) Westerse politici weerleggen bovendien de Russische aantijgingen, men poneert dat de opeenvolgende NAVO-uitbreidingen gunstig waren voor de Europese stabiliteit, en daarom geen bedreiging vormde voor Moskou. Het Westen legt de schuld volledig bij Rusland, meer bepaald aan diens onwil om liberale hervormingen te implementeren, en constructieve samenwerkingsverbanden aan te gaan met het Westen (Biscop, 2017). Rusland leeft – volgens deze interpretatie – in het verleden, met een nostalgische terugblik op de ‘gloriejaren’ van de USSR. (Gray, 2016)

Dit leidt bij menig academicus tot de conclusie dat Rusland en het Westen er een contrasterende internationaal-politieke visie op nahouden, respectievelijk geopolitiek en liberaal. De eerste ‘bril’ heeft betrekking op een politiek instrument dat strategie, geografie en relatieve macht samenvoegt. (Freedman, 2013) *“Geopolitiek an sich vertrekt in werkelijkheid van een objectief en neutraal gegeven: de geografische ligging van een land.* (Biscop, 2017, p. 19) Het Westen hanteert een liberaal wereldbeeld, met een sterke focus op de vrije markt, bevordering van democratie wereldwijd, en een sterk geloof in de menselijke waarde. Als we de geopolitieke mindset toepassen op de (toekomstige) NAVO-uitbreidingen, dan zijn normatieve criteria van secundair belang. In de eerste plaats moet men nagaan of de integratie van nieuwe staten bijdraagt aan de algemene veiligheid van het bondgenootschap. Indien we de situatie bekijken voor potentiële nieuwkomers, zou enkel het lidmaatschap van de Scandinavische niet-gebonden staten – Zweden en Finland – voldoen aan deze voorwaarden. Met betrekking tot de Balkanlanden is de constellatie ambigu, en bij Oekraïne & Georgië zelfs uitermate negatief. Net als Biscop en andere auteurs, pleit Andrew Wolff voor een ‘realistischer’ denken bij de westerse politici. (Wolff, 2015) , (De Wijk, 2017) en (Biscop, 2017)

10.2. Regionale repercussies

10.2.1. Hybride oorlogsvoering en propagandacampagnes

De Russische capriolen in Oekraïne zorgden voor angst en verontwaardiging in alle uithoeken van Europa, bij uitstek in het Oostzeegebied. In 2014 meldde de Zweedse kustwacht dat er een onbekende duikboot was gesignaleerd in de Zweedse territoriale wateren, en dit vlak bij de hoofdstad Stockholm. Moskou werd vrij snel als evidente schuldige aangeduid. Ondanks het vermoeden van Russische spionage, bestond er geen bewijs om deze aantijgingen hard te maken. (Chang, 2017), (Duxbury, 2018) Desalniettemin zijn er sinds het noodlottige jaar 2014, een veelvoud aan bevestigde ostentatieve Russische provocaties gesignaleerd. Rusland hanteert een brede waaier aan onorthodoxe politieke instrumenten om nabijgelegen staten te intimideren. Dergelijke activiteiten worden weleens onder de noemer hybride oorlogsvoering geplaatst (Savel, 2016). NAVO³⁰ definieert dit fenomeen als volgt:

“Hybrid threats combine military and non-military as well as covert and overt means, including disinformation, cyber attacks, economic pressure, deployment of irregular armed groups and use of regular forces. Hybrid methods are used to blur the lines between war and peace, and attempt to sow doubt in the minds of target populations.”
(NATO, 2019)

Deze modus operandi werd reeds tijdens de Koude Oorlog benut door de Russische inlichtingendiensten. Hieruit blijkt dat Moskou bedreven is in politieke en informatieve oorlogsvoering. In het KGB-lexicon spreekt men over ‘publieke diplomatie’ en ‘actieve maatregelen’ (Kragh & Åsberg³¹, 2017), respectievelijk betekenen deze termen:

“. . . an international actor’s attempt to manage the international environment through engagement with a foreign public.”
(Cull, 2009, geciteerd in Kragh & Åsberg, 2017, p. 5) *“In traditional Soviet military thinking, the systematic effort to influence outside developments covertly . . . ”* (Kragh & Åsberg, 2017, p.6)

Waar de eerste term een vrij neutrale handelingswijze inhoudt, is het tweede ronduit pejoratief. Via formele en informele kanalen tracht Moskou ook het Zweedse medialandschap te vervuilen, de Zweedstalige Sputnik-website is slechts één van de vele mediums. Door intentioneel desinformatie en halve waarheden te verspreiden – dewelke overigens vaak opgepikt worden door grote nationale nieuwsplatformen, waaronder *Dagens Nyheter* – poogt men de sociale cohesie in Zweden te ontwrichten. (Kragh & Åsberg, 2017) Tot de doelpopulatie behoren o.a. eurosceptici, natofoben & anti-amerikanisten, russofielen, vreemdelingenhaters, en andere misnoegde segmenten binnen de populatie. Door in te spelen op deze sentimenten, wordt het onbehagen versterkt. In dit verband heeft men het over “*nudge propaganda*”. (Wilson, 2015) Bij de doelgroepen vinden we sujetten uit beide uitersten van het politiek-ideologische spectrum. Deze lijn kan tevens doorgetrokken worden naar het partijpolitieke niveau. Zowel de Vänsterpartiet als de Sverigedemokraterna ontvingen aanzienlijke financiële bedragen van Russische sponsors. Het is dan ook aannemelijk dat deze fracties geïnfilterd, of op z’n minst beïnvloed, zijn door Russische elementen. (Kragh & Åsberg, 2017)

³⁰ De alliantie neemt hybride dreigingen zeer ernstig. Na de jaarlijks top in 2016 (Wales), werd er een contrastrategie ontwikkeld. (NATO, 2019)

³¹ Deze auteurs schreven een erg boeiend artikel, helaas zijn er amper soortgelijke publicaties te vinden. Bij deze mijn verantwoording voor de meervoudige citaten.

Tot de voornaamste ‘doelwitten’ – m.a.w. personen of instanties die het voorwerp vormen van desinformatie – behoren ondermeer voormalig premier en minister van Buitenlandse Zaken, Carl Bildt; en de huidige defensie-minister Peter Hultqvist (Hultqvist, 2020). Kortom, personen die kritisch staan tegenover het Russisch buitenlands beleid, en verdere samenwerking met NAVO aanhangen. Voor de verspreiding van flagrante vervalsingen worden tevens anonieme twitter-accounts aangewend. Door inhoudelijke en grammaticale inconsistenties, kan men zulke narratieven vrij snel ontcrachten – maar tegen dat moment kan het item reeds opgepikt zijn door de nationale mediakanalen. (Kragh & Åsberg, 2017)

10.2.2. Militaire provocatie

Naast de slinkse propaganda, maakt Moskou ook gebruik van militaire pressiemiddelen en andere (ostentatievere) beïnvloedingspogingen. Vooreerst zijn er talloze incidenten geweest waarbij het Russisch leger de Zweedse territoriale integriteit schond. In maart 2013 – dus nog vóór de Oekraïne-crisis – vlogen een zestal Russische gevechtsvliegtuigen, waaronder twee bommenwerpers, het Zweedse luchtruim binnen om een nucleaire simulatieaanval uit te voeren op militaire installaties nabij Stockholm. Deze situatie was bijzonder gênant voor de SAF, aangezien er geen toestellen en piloten klaarstonden om de intriganten te onderscheppen. Het leger kon de situatie dus enkel opvolgen op radarschermen, terwijl de Deens luchtmacht de Russen achterna zat. (Kunz, 2015), (Gotkowska & Szymański, 2017), (Dahl, 2019) Deze vernederende gebeurtenis staat bekend als de “*Russian Easter*” (Kunz, 2015, p. 17). Ook in 2019 heeft Rusland oorlogszuchtige acties ondernomen, onder meer toen een Russische straaljager op 19 februari een Zweeds verkenningsvliegtuig naderde op een afstand van minder dan 20 meter. (Kuczyński, 2019)

Toen de steun voor NAVO-lidmaatschap – als gevolg van deze militaire provocaties – toenam, begon ook het Russische leiderschap bedreigingen te uiten. In het verkiezingsjaar 2014, waarbij de NAVO-kwestie notabene een centraal thema was, pleitten de vier centrum-rechtse partijen openlijk voor toetreding tot de alliantie. (Wieslander, 2018) In een interview met Dagens Nyheter in juni 15 zei Viktor Tatarintsev, Russisch ambassadeur in Stockholm het volgende over een potentieel Zweeds NAVO-lidmaatschap:

“[...] if [Swedish membership] happens, there will be countermeasures. Putin said that in this case, this will have consequences; Russia will be forced to adopt countermeasures at the military level and reorient our forces and missiles. Any country joining NATO must be aware of the risks it is exposing itself to.”

(Tatarinev, 2015, geciteerd in Kunz, 2015, p. 8)

De Russische minister van Buitenlandse Zaken, Sergey Lavrov, gaf in april 2016 eveneens een interview aan hetzelfde dagblad. Hoewel Lavrov zich vrij genuanceerd uitdrukte, was er toch een niet mis te verstane waarschuwing aan Zweden en de alliantie:

“We have always warned that as NATO conducts a policy of boundless expansion of the Alliance to the East . . . , there has to be an understanding that if its military infrastructure approaches Russian borders, Russia will have to respond reciprocally with adequate military and technical measures.” (Lavrov, 2016)³²

In reactie op het interview zei de Zweedse minister van Buitenlandse Zaken, Margot Wallström, op Twitter dat “*Sweden’s security policy is determined by Sweden, no other.*” (Wallström, 2016, geciteerd in Savel, 2016, p. 5) Hoewel de rood-groene coalitie Löfven I het NAVO-lidmaatschap niet nastreefde, lag de oriëntatie van het buitenlands-en veiligheidsbeleid grotendeels in lijn met dat van de voorgaande centrum-rechtse regeringen. Wallström behoort tot de links-idealistische vleugel binnen de Socialdemokraterna (Gotkowska &

³² Engelstalige transcriptie van het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken

Szymański, 2017), desalniettemin stelt de minister dat het Zweedse volk (opnieuw) terecht bang is van Rusland. (Etzold & Opitz, 2015)

Zweden is dan ook helemaal niet voorbereid op een potentiële Russische aanval, sedert de jaren '60 is het defensiebudget stelselmatig gekrompen tot een historische dieptepunt: 1% van het BBP³³. Reeds in 2012 zond de legertop alarmerende signalen uit over de deplorabele toestand van de SAF. De voormalige opperbevelhebber, Sverker Göransson, verklaarde dat het leger niet langer dan een week kan standhouden bij een (Russische) militaire aanval. Vanwege de strategische ligging, loopt ook het eiland Gotland groot gevaar bij een mogelijke conflict in het Oostzeegebied. (Andersson, 2013) (Åsberg, 2015) & (Kuczyński, 2019)

³³ Zie grafische voorstelling bij het vorige hoofdstuk

10.3. De Hultqvist-doctrine

10.3.1. Een terugkeer naar territoriale defensie

Het einde van de Koude Oorlog en de shift naar buitenlandse militaire missies, had een nefast effect op het territoriale defensievermogen van de SAF. Het werd nu duidelijk dat Zweden sinds de jaren 90 boven z'n gewicht had gespeeld, ook Finland ervoer een gelijkaardige problematiek. De SAF was na het bipolaire tijdperk omgevormd van een grote territoriale leger naar een kleine professionele expeditionaire strijdmacht. (Andersson, 2013) Na de Oekraïne-crisis, en de daarbij gepaarde verslechterde veiligheidssituatie in het Baltische zeegebied, constateerde men dat de strijdmacht op alle vlakken te kort schoot: gebrek aan voldoende materiaal, uitrusting, personeel, etc. (Salonius Pasternak, 2013) (Åsberg, 2015)

Het is enigszins ironisch dat de Zweedse regering in 2009 – dit keer opnieuw een centrumrechts kabinet, onder leiding van premier Frederik Reinfeldt³⁴(2006-2014) – een unilaterale solidariteitsverklaring uitvaardigde, terwijl de SAF toen al niet in staat was om het eigen land te verdedigen. Een ongelukkige samenloop van omstandigheden, aangezien ook de dienstplicht in 2010 werd afgeschaft.

De solidariteitsverklaring was de enige in z'n soort, geen enkel Europees land heeft ooit een dergelijk statement gemaakt:

“Sweden will not remain passive if another EU Member State or a Nordic country suffers a disaster or an attack. We expect these countries to take similar action if Sweden is affected. Sweden must therefore be able to both give and receive civil and military support.” (Ministry of Defence, 2009, p. 3)

Het is echter ook goed mogelijk – een eigen interpretatie – dat het politieke establishment toen al gewaar werd van de opdoemende Russische assertiviteit. De Oorlog in Georgië (2008) was al een eerste knipperlicht. Aangezien er toen in Zweden weinig animo bestond voor NAVO-lidmaatschap, ging het land op zoek naar wat mogelijk was binnen de post-neutrale setting. Als we de redenering verder doortrekken, doelde Zweden vooral op ‘het ontvangen van steun’. Hoe het ook zij, impliceert dit manifest wederzijdse bilaterale defensiegaranties. Een uiterst merkwaardige zet voor een (officieel) niet-gebonden staat.

De Oekraïne-crisis viel in de ambtsperiode van het rood-groene kabinet Löfven I (2014-2019). Peter Hultqvist, minister van defensie sinds 2014, geldt als een hardliner binnen de Socialdemokraterna. (Åslund, 2020) Hiermee bedoel ik dat Hultqvist het NAVO-partnerschap hoog in het vaandel draagt, en uiterst kritisch staat ten aanzien van het Russisch buitenlands beleid. Deze attitude is terug te vinden in diverse officiële overheidsdocumenten, waaronder een recente speech van de minister op de Chatham House Security and Defence Conference:

“From time to time, we hear officials and thinkers suggest that we must negotiate and accommodate Russia’s demands on establishing a new European security order. They argue that this will increase cooperation and security in Europe or help to meet global challenges. I do not share this view. Just because time has passed, it does not mean that we can give in to Russia’s demands as long as Russia is not contributing actively and without ambiguities to find a solution accordance with the OSCE principles and international law.” (Hultqvist, 2020)

³⁴ Na de regering Bildt ('91-'94) waren er overigens twee sociaaldemocratische minderheidskabinetten: Carlsson III ('94-'96) en Persson I ('96-2006). (Göteborgs Universitet, z.d.) , (SverigesMinistrar.se, 2020)

Deze standvastigheid had ook een grote invloed op de beleidsoriëntatie, dewelke wel eens gekenschetst wordt als de “*Hultqvist doctrine*” (Kunz, 2015, p. 29). In 2015 schaarden vijf partijen zich achter de defence bill voor de periode 2016-2020. In de eerste paragraaf van het geresumeerde document, vinden we de volgende – niet mis te verstane – motivatie voor de herkalibratie:

“This defence bill has been produced in the context and in light of the developments in Russia and specifically the Russian aggression towards Ukraine.” (Ministry of Defence, 2015)

De Hultqvist-doctrine bestaat uit twee grote lijnen: een opdrijving van de “*warfighting capability*” (Swedish Government, 2015, p. 1) en een versterking van de bi- en multilaterale defensiecoöperatie. Het eerste punt komt de facto neer op een (partiële) terugkeer naar de territoriale defensie van het bipolaire tijdperk. Voor het eerst sinds begin jaren 60, stijgt de defensiebegroting (SIPRI, 2020)³⁵. De toegewezen financiële middelen zijn op onderstaande tabel af te leiden:

Defence funding 2016-2020 (million SEK)

Armed Forces including increases for Defence Intelligence

	2016	2017	2018	2019	2020	Totaal
Basic planning(1)	42031	43087	43881	46026	47576	222601
Additional funding (2)	1324	1900	2200	2320	2500	10244
Total sum	43355	44987	46081	48346	50076	232845

(Swedish Government, 2015, p. 4)

Hoewel het defensiebeslag in 2020 ten opzichte van 2016 met 15,5 % zou moeten toenemen, brengt dit nog steeds weinig zoden aan de dijk. Met een simpele berekening was dit in 2019 1,048 % van het BBP. In vergelijking met de gemiddelde defensie-uitgaven van de Europese NAVO-lidstaten en Canada, 1,55 % van het BBP in 2019 (NATO, 2019), is dit een pover budget. Met een simpele berekening wordt dit 1,048 % van het BBP.

Desondanks is het niet allemaal kommer en kwel, in augustus 2019 besliste de regering om voor 2025 een budget te voorzien ten belope van 1,5 %/BBP. Nauwelijks één dag later kwamen de sociaaldemocraten met nog een bijkomende maatregel. De invoering van een bankentaks moet 463 miljoen euro in het laadje brengen, extra financiële middelen voor investeringen in 2022. (Lambrecht, 2019)

De budgetverhogingen moeten onder meer dienen voor de volgende zaken:

- De herinvoering van de – in 2010 afgeschafte – dienstplicht, dit geldt zowel voor mannen als vrouwen.;
- De (her)militarisering van het strategische eiland Gotland;
- Een nieuw “*Total Defence*” (p. 9) concept: civiele en militaire defensie;
- Nieuwe wapensystemen en upgrades aan bestaande uitrusting;

(Swedish Government, 2015), (Ministry of Defence, 2015)

³⁵ Zie grafiek bij het vorige hoofdstuk

10.3.2. Het verstevigen van de bi – en multilaterale defensiesamenwerkingsverbanden

Waar het eerste component van de Hultqvist-doctrine zich duidelijk richt op balancing, komt de tweede pijler feitelijk neer op bandwagening met de alliantiehegemon. De afgelopen 5 à 6 jaar heeft Zweden met meerdere staten individuele defensieakkoorden afgesloten, waarvan deze met Finland en de VS het meest vergaand zijn. (Eellend, 2016) Tijdens een ontmoeting in 2017 tussen Peter Hultqvist en zijn Amerikaanse tegenhanger, James Mattis, zei die laatste: “[We] will stand with Sweden”, en voegde eraan toe dat “it’s not a NATO ally, but it is still, from our point of view, a friend and an ally”. (Mattis, 2017, geciteerd in Kuczyński, 2019) Kort daarna kwam er een soortgelijk statement van de Britse defensie-minister, Michael Fallon. Als leden van de Joint Expeditionary Force³⁶, kunnen Finland en Zweden “consider the other seven countries their natural allies” (Fallon, 2017, geciteerd in Wieslander, 2019)

In diezelfde periode werd ook getracht om de samenwerking binnen de Nordic Defence Cooperation verder op te voeren. NORDEFECO werd in 2009 opgericht als een Scandinavische(-Baltische) veiligheidsassociatie. Het was een *bottom-up* initiatief, dit impliceert dat de instigatie van het militaire leiderschap kwam. (Petersson, 2018) De voornaamste doelstelling van het regionale format, bestaat in het zoeken naar gezamenlijke oplossingen voor veiligheidsgerelateerde problemen in het Oostzeegebied. Daarnaast tracht men ook synergiën te creëren door collectieve aanbestedingen voor defensiemateriaal. (Etzold & Opitz, 2015) De bestaansreden van NORDEFECO was dan ook voornamelijk gebaseerd op economische overwegingen. Hoewel beslissingen geïmplementeerd worden op basis van consensus, beschikken de deelnemers over het recht om elke activiteit op te zeggen. (Fiskvik, 2016) Door de beperkte militaire integratie – de alliantieleden geven namelijk voorkeur aan het NAVO-kader – is NORDEFECO ietwat een lege doos, ondanks de ambitieuze projecten. Desalniettemin heeft het platform Finland en Zweden dichterbij de Atlantische Alliantie gebracht. (Dahl & Järvenpää, 2013)

Sedert de NAVO-top van 2014, dewelke plaatsvond in Wales, sloot Zweden het éne na het ander akkoord met de alliantie. Na deze jaarlijkse bijeenkomst, was Zweden een van de vijf PfP-partners aan wie het Enhanced Opportunities Partnership (EOP) werd toegekend. (Malmqvist, 2018) Aangezien het EOP – als flexibel en pragmatisch instrument – geïndividualiseerd is om te voldoen aan de veiligheidsproblemen van iedere partner, wordt het arrangement vaak een “gold card” (Dahl, 2019, p. 5) genoemd.

Het meest vergaande akkoord is, tot op heden, ongetwijfeld het Host Nation Support Agreement (HSNA). Voorafgaande aan de NAVO-top in 2016 (Warschau), werd het voorstel goedgekeurd in de Riksdag. Door deze overeenkomst kan de alliantie, bij militaire oefeningen, crisissituaties en oorlog, gebruik maken van het Zweeds grondgebied. (Savel, 2016) Ann-Sofie Dahl noemt het land sindsdien een “functional member” van de alliantie. (Dahl, 2019, p. 7) Het HSNA heeft belangrijke geostrategische implicaties, niet in het minst voor de verdediging van de Baltische Staten. Deze landen werden (voordien) onverdedigbaar geacht, aangezien ze geografisch geïsoleerd zijn van de andere alliantie-lidstaten, en bovendien niet over een luchtmacht beschikken. (Eellend, 2016)

Met de HSNA en de NATO Response Force (NRF)³⁷, kon Zweden gemakkelijker participeren in NAVO-oefeningen, en tevens fungeren als gastland. De SAF participeerde reeds in 2015 in verschillende grote trainingen, waaronder de Baltic Operations (BALTOPS) en de Arctic Challenge Exercise. (Kunz, B., 2015) Trident Juncture 2018 was de grootste collectieve verdedigingsoefening in decennia en vond plaats op

³⁶ “The Joint Expeditionary Force is a rapid response force, made up of forces from various like-minded nations. This rapid response force, which can be deployed rapidly anywhere in the world, is in addition to NATO.” (Nederlands Ministerie van Defensie, z.d.)

³⁷ “. . . a highly ready and technologically advanced, multinational force made up of land, air, maritime and Special Operations Forces (SOF) components that the Alliance can deploy quickly, wherever needed.” (NATO, 2020)

Noors grondgebied. Zweden en Finland leverden een aanzienlijk aantal troepen, en waren van meet af aan ook actief betrokken in de planning. (Wieslander, 2018)

In 2017 organiseerde Zweden, gelijktijdig met Zapad 17³⁸, de grootste militaire oefening sedert 1993. De oefening, genaamd 'Aurora', omvatte ongeveer 19.000 Zweedse soldaten, waaronder dienstplichtigen, reservisten en binnenlandse veiligheidseenheden. Het scenario bestond uit het afweren van een strategische aanval, waarbij een externe agressor (lees Rusland) twee belangrijke doelen probeerde te bereiken: de bezetting van Gotland, en het afsnijden van de Stockholm-archipel. Hoewel het een Zweedse oefening was, droegen ook Frankrijk, de VS, de Baltische Staten en alle Scandinavisch buurlanden bij aan de operatie. De Amerikaanse delegatie was overigens uitgerust met Patriot-luchtverdedigingssystemen. (Lapo & Efstathiou, 2017) Het achterliggende politieke motief van de oefening, bestond in het wegnemen van twee belangrijke bekommernissen die het Zweedse defensiedebat de afgelopen jaren karakteriseerde. Ten eerste wilde men nagaan of het überhaupt mogelijk was om een aanzienlijk groot gebied te verdedigen met een vrij klein leger. Anderzijds was er vraag of NAVO zou ingrijpen om een niet-gebonden staat bij te staan in tijden van crisis. Door de deelname van Finland en menig NAVO-lidstaat, was er een sterk signaal naar Rusland: Zweden behoort de facto tot de alliantie. (Hedlund, 2017)

³⁸ Russische oefening

INTERPRETATIE³⁹ VAN KWANTITATIEVE DATA

Alvorens over te gaan naar het globale besluit, bevat dit onderdeel een beknopte analyse van diverse opiniepeilingen. Het gros van de gegevens, op een paar illustraties na, heeft betrekking op de houding van het Zweedse electoraat ten aanzien van het veiligheids-en defensiebeleid; in het bijzonder standpunten omtrent NAVO(-lidmaatschap). De kwantitatieve gegevens zijn afkomstig van gerenommeerde onderzoeksinstellingen (zie onderstaande opsomming), hierdoor is het mogelijk om de resultaten te extrapoleren naar de ganse Zweedse samenleving.

Indien bepaalde onderzoeksvragen bij meerdere instanties opdoken, creëerde ik eigenhandig een grafische voorstelling. Verder gebruik ik vierkante haakjes [] om te verwijzen naar illustraties uit de originele bronnen. Uiteraard worden deze ook nog eens volledig vermeld in de bibliografie. Bij de overname van originele figuren, noteer ik tevens het paginanummer.

Het is op dit punt wellicht praktisch om er de appendix even te raadplegen, meer bepaald VI: 'peilingen'. Het eerste cijfer tussen vierkante haakjes correspondeert steeds met de volgende bronnen in bijlage:

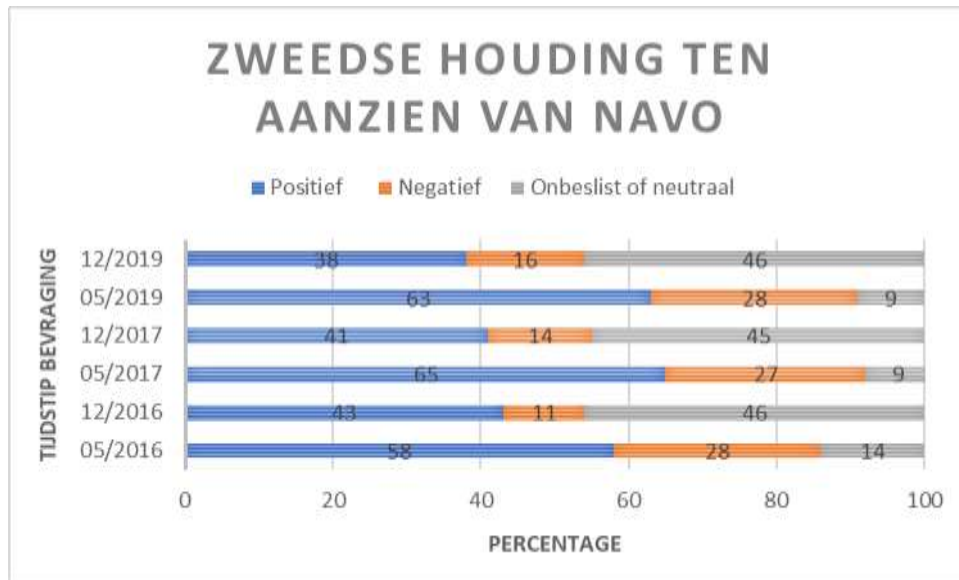
- 1: Pew Research Center
- 2: Gotkowska & Szymański
- 3: Statistiska centralbyrån (SCB)
- 4: Ipsos
- 5: Politico
- 6: Kantar Sifo
- 7: Samhälle Opinion Medier (SOM-Institutet)
- 8: The Stockholm Free World Forum (SFWF)

³⁹ Dit onderdeel mag niet beschouwd worden als een gesofisticeerde politiek-wetenschappelijk analyse. Ik zie het eerder als een beknopte, en bescheiden interpretatie van resultaten uit diverse bevestigingen – m.a.w. een intermezzo ter ondersteuning van de globale conclusie.

1. Het beeld van NAVO

De Zweedse bevolking staat over het algemeen positief – weliswaar als we kijken naar de verhoudingen tussen \oplus en \ominus – ten opzichte van NAVO, en geloven in de kracht en goede bedoelingen van de alliantie. [1.1.1., 1.2.1., 4.1.3., 4.2.4., 4.3.1., 4.3.3., 4.3.8., 4.3.9., 4.3.10.] Tevens vindt de helft van het electoraat, dat het belang van de NAVO voor de directe Zweedse veiligheid, de afgelopen 10 jaar is toegenomen. [4.2.4.] (Ipsos, Ahlin & Benzler, 2018)

Eigen tabel op basis van [1.1.1., 1.2.1., 4.1.3., 4.2.4. en 4.3.1.]:

(Ipsos, Ahlin & Benzler, 2017), (Pew Research Center, Stokes, 2017), (Ipsos, Ahlin & Benzler, 2018), (Ipsos, 2019) en (Pew Research Center, Fagan & Poushter, 2020)

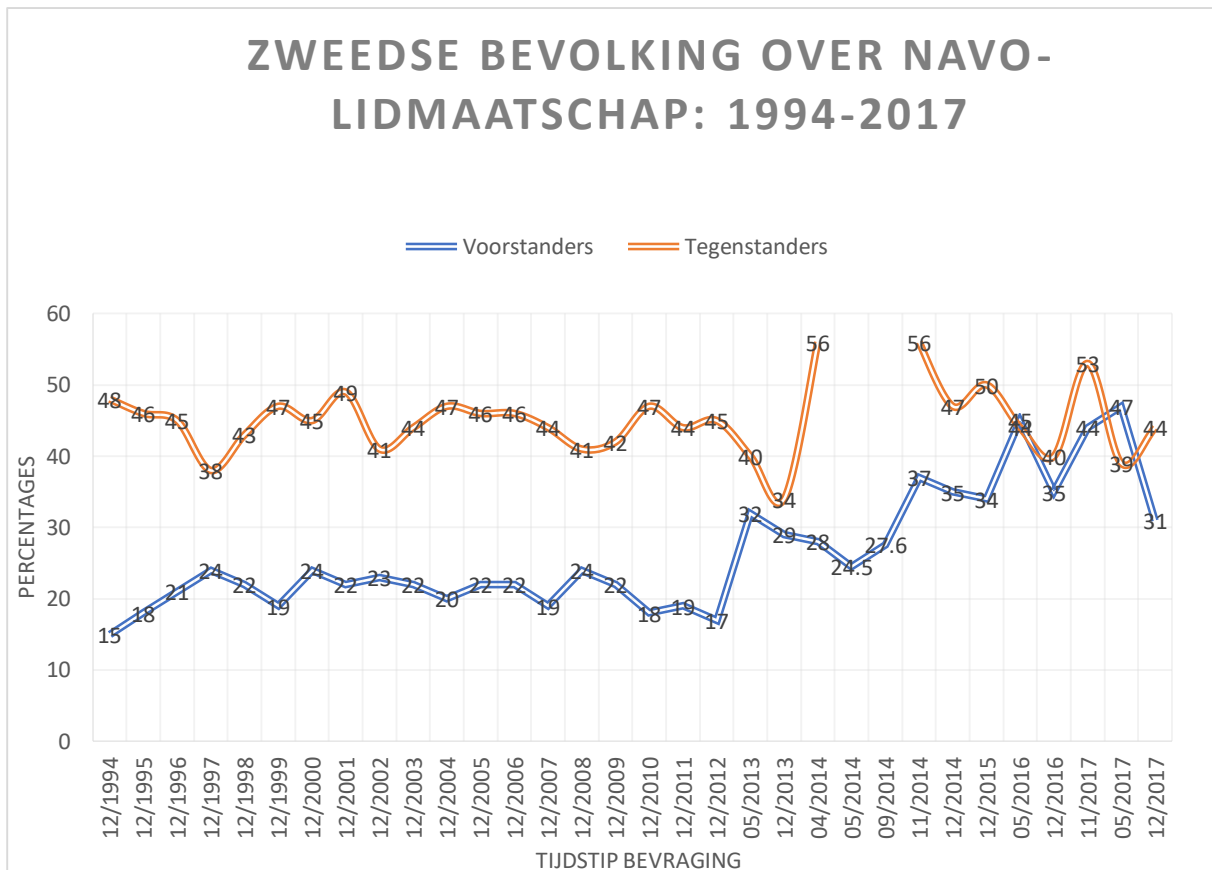
1.1. De Relatie met de Verenigde Staten

Zweden hechten veel belang aan de relatie met de Verenigde Staten, en verkiezen die boven nauwere betrekkingen met Rusland. Over het ganse politieke spectrum is er een ruime meerderheid.

- [1.2.2.] -> 71 % (VS), 11 % (Rusland) en 9 % (VS & Rusland)
 - [1.2.2.] -> 64 % (links), 74 % (centrum) en 76 % (rechts)
- (Pew Research Center, Fagan & Poushter, 2020)

2. Lidmaatschapskwestie

Zweden zijn verdeeld over de lidmaatschapskwestie, en diverse peilingen geven uiteenlopende resultaten. Verassend genoeg zien we geen ‘Oekraïne-effect’ in de grafiek⁴⁰ die ik construeerde a.d.h.v. diverse bevragingen tussen '94 en 2017: [1.1.2., 3.2.1, 4.1.1., 4.2.2., 6.1.1., 7.1.1., 8.1.1.]

(Kantar Sifo, 2013), (SOM, Bjereld, 2014), (SCB, Berg & Oscarsson, 2015), (Ipsos, Ahlin & Benzler, 2017), (Pew Research Center, Stokes, 2017), (SFWF, Lundquist, 2017) en (Ipsos, Ahlin & Benzler, 2018),

⁴⁰ Bij ‘tegenstanders’ is de curve op twee tijdstippen onderbroken, de desbetreffende bron (Kantar Sifo, 2013) vermeldde enkel ‘voorstanders’.

2.1. De invloed van de variabelen geslacht, politieke ideologie en electorale voorkeur

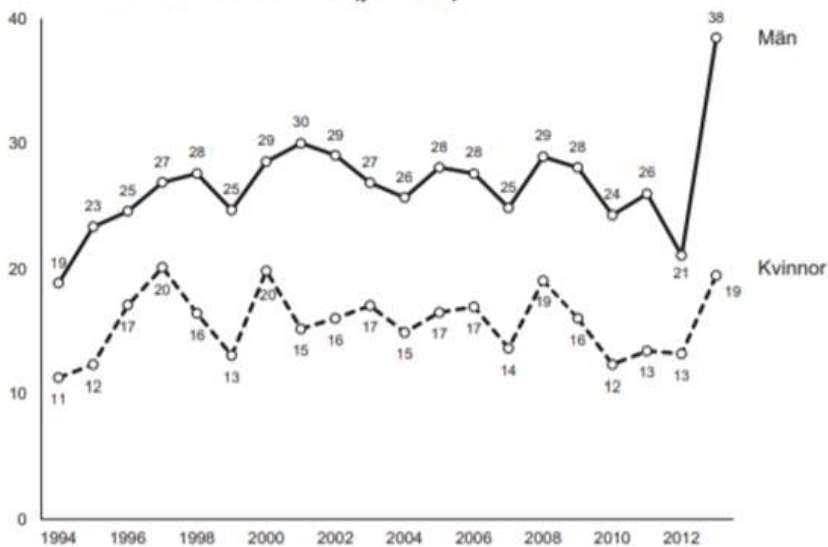
Gemiddeld genomen, staan mannen gunstiger ten aanzien van een potentieel Zweeds NAVO-lidmaatschap dan vrouwen. Het onderscheid tussen beide seksen is duidelijk te zien op onderstaande grafiek. Eenzelfde tendens zien we ook terug bij [6.1.1.] en [8.1.2.]. (Kantar Sifo, 2013) en (SFWF, Lundquist, 2017)

Als we een blik werpen op [6.1.1.], kunnen we vaststellen dat er onder de vrouwelijke bevolking veel meer onbesliste individuen zijn:

- Mannen -> 42 % pro, 40 % contra en 18 % onbeslist
- Vrouwen -> 22 % pro, 40 % contra en 38 % onbeslist

(Kantar Sifo, 2013)

Figur 3 Andel positiva till ett svenskt Nato-medlemskap bland män och kvinnor 1994-2013 (procent)

Kommentar: Respondenterna tar ställning till förslaget "Sverige bör söka medlemskap i Nato". Resultaten i figuren visar andelen som ställer sig positiva till ett svenskt Nato-medlemskap. Alla som besvarat frågan ingår i procentbasen. **Källa:** De nationella SOM-undersökningarna 1994-2013.

(SOM-instituut, Bjereld, 2014, p. 489)

Daarnaast zijn personen die zich aan de rechterzijde van het politieke spectrum bevinden, eerder geneigd om een Zweeds NAVO-lidmaatschap te steunen. Deze groep koester tevens een positiever beeld van de alliantie *an sich*. Met betrekking tot het laatstgemelde, zijn de verschillen tussen de politieke strekkingen aanzienlijk, en beduidend groter dan bij electoraat van de meeste NAVO-lidstaten:

Those on the ideological right more favorable toward NATO

% who have a favorable view of NATO

Note: Only statistically significant differences shown.

Source: Spring 2019 Global Attitudes Survey, Q8g.

"NATO Seen Favorably Across Member States"

PEW RESEARCH CENTER

(Pew Research Center, Fagan & Poushter, 2020, p. 10)

Dit patroon manifesteert zich ook in grote mate op het partijpolitiske niveau. De socialisten, groenen en sociaaldemocraten – de *Rödgröna* – zijn tegen toetreding. De vier partijen binnen het centrum-rechtse oppositieblok, *Allians för Sverige*, pleitten daarentegen wel voor NAVO-lidmaatschap. Het standpunt van de rechts-nationalistische Sverigedemokraterna is bij momenten inconsistent, maar leunt anno 2020 nauw aan bij dat van het centrum-rechtse blok. Desalniettemin steunen alle partijen, op de Vänsterpartiet na, nauwere samenwerking binnen het bestaande partnerschap. (Gotkowska & Szymański, 2017)

Op basis van deze gegevens, is het duidelijk dat (centrum-)rechtse partijen de voorkeur geven aan een buitenlands beleid dat gestoeld is op Realpolitik, namelijk bandwagoning met de hegemon. De (centrum-)linkse fracties neigen eerder naar een niet-gebonden internationalistische politiek à la Olof Palme.

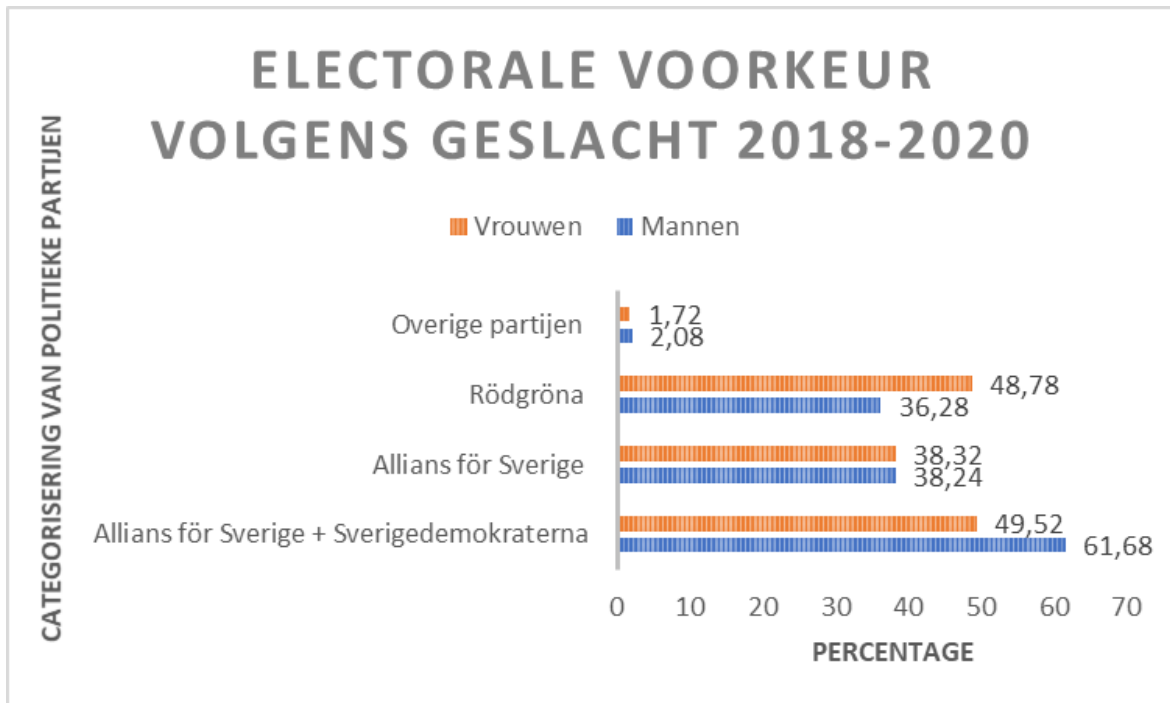
SWEDEN				
Political party	September 2014 election	November 2016 polls	Attitude to NATO membership	Attitude to military co-operation with NATO
Social Democratic Party (government coalition)	31%	29.2%	Against	In favour of deepening co-operation
Green Party (government coalition)	6.9%	4.5%	Against	Limited co-operation with NATO, against HNS
Left Party (outside the government coalition)	5.7%	7.7%	Against	Against co-operation
Moderate Party (opposition)	23.3%	22.8%	For	In favour of deepening co-operation
Liberals (opposition)	5.4%	5%	For	In favour of deepening co-operation
Christian Democrats (opposition)	4.6%	3.1%	For	In favour of deepening co-operation
Centre Party (opposition)	6.1%	7.1%	For	In favour of deepening co-operation
Sweden Democrats (opposition)	12.9%	17.5%	Against; unofficial discussions inside the party on changing the stance	Co-operation with NATO as part of PFP

Source: Statistics Sweden, Political Party Preference Survey November 2016, 1 December 2016, http://www.scb.se/en_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Democracy/Political-party-preferences/Party-Preference-Survey-PSU/Aktuellt-Peng/12441/Behallare-for-Press/411493/

(Gotkowska & Szymański, 2017, p. 28)

Na de parlementsverkiezingen van 2018 verliep de regeringsvorming vrij moeizaam, aangezien geen van beide blokken over een zetelmeerderheid beschikte. Uiteindelijk kreeg aftredend premier Stefan Löfven voldoende steun om aan een tweede ambtstermijn te beginnen. (Dahl, 2019) In bijlage [II.5 & II.6] vindt u twee grafieken met de verkiezingsuitslagen van 1948 tot 2018, hieruit kunt u duidelijk afleiden dat het electorale landschap aanzienlijk versnipperd is. In de jaren 60 behaalde de SDP) nog de absolute meerderheid, anno 2018 was dit – hoewel nog steeds de grootste – amper 28 %. (Valmyndigheten, 2018), (Göteborgs Universitet, 2018)

Er zijn ongetwijfeld veel variabelen die een invloed uitoefen op het sentiment rond NAVO-lidmaatschap. Ik kon er drie identificeren: ‘geslacht’, ‘politieke ideologie’ en ‘partijvoorkeur’. Op basis van gegevens uit tabellen [3.3.1 en 3.3.2] maakte ik nog de volgende figuur:

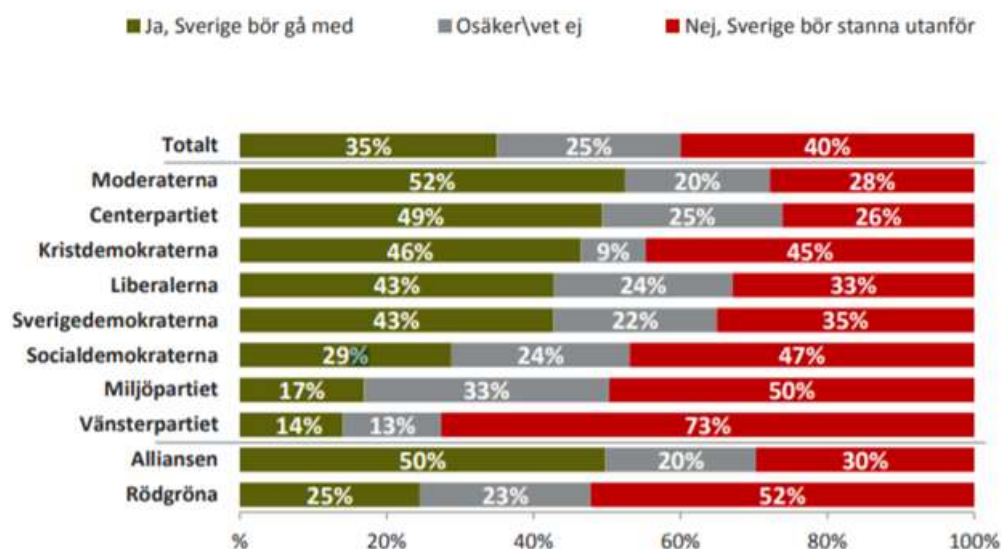
(SCB, Vilkénas, Eklund, 2020, p. 18-19)

Hieruit blijkt dat, tussen 2018 en 2020, meer dan 60 % van de mannelijke kiezers op de *Sverigedemokraterna* of op één van de *Allians*-partijen zou stemmen. Bij de vrouwelijke bevolking is dit net geen 50 %. Waar mannen op de rechtse Zweedse Democraten stemmen, kiezen vrouwen voor één van de drie centrum-linkse partijen. (SCB, Vilkénas, Eklund, 2020)

Indien we echter nagaan hoe het electoraat van de verschillende partijen tegenover de lidmaatschapskwestie staat, valt het op dat er zelfs binnen de meest uitgesproken pro-NAVO partijen nauwelijks een meerderheid te vinden is voor toetreding. Anderzijds zien we een flink aandeel onbesliste kiezers. Als we die populatie optellen bij de voorstanders komen we, zelfs bij de sociaaldemocraten en groenen, uit aan cijfers boven de 50 %. (Ipsos, Ahlin & Benzler, 2017) Hoewel er onder de bevolking geen duidelijke meerderheid is voor een lidmaatschapsverzoek, geeft 2/3 van de kiezers aan dat ze de regering hierin zouden steunen. (Järvenpää, Dempsey (ed.), 2014)

Natofrågan är tydligt partiskiljande

Anser du att Sverige bör gå med i Nato eller anser du att Sverige bör stanna utanför?

Källa: DN/Ipsos 2-12 december 2016
Bas: Samtliga n=1723

(Ipsos, Ahlin & Benzler, 2017, p. 5)

De hoogste concentratie aan Zweedse personen die het NAVO-lidmaatschap aanhangen vinden we zodoende terug bij (centrum-)rechts mannen, die hun politieke ideologie ook laten gelden in het stemhokje.

In 2017 geloofde 28% procent van de Zweden dat NAVO-lidmaatschap de kans op een militair conflict met Rusland vergroot. Anderzijds was 37 % van mening dat toetreding een gunstig effect zou hebben op de Zweedse veiligheidssituatie [4.2.3]. De voornaamste argumenten voor en tegen lidmaatschap zijn: [8.1.4., 8.1.5] [3.3.4., 3.3.5.] :

	Argumenten pro-lidmaatschap	Argumenten contra-lidmaatschap
1	Het militaire vermogen van Zweden zou toenemen (63%)	Behoud van niet-gebondenheid (52%)
2	Zweden zou defensiegaranties krijgen (63%)	Spanningen in Oostzeegebied zouden toenemen (38%)
3	Het Zweedse veiligheidsbeleid zou meer op dat van de buurlanden lijken (45%)	Zweden zou bijdragen aan militarisme (32%)
4	Zweden zou meer internationale invloed krijgen (27%)	Zweden zou zijn handelsvrijheid verliezen (32%)
5	Zweden zou meer bijdragen aan de verdediging van gelijkgezinde landen (19%)	NAVO is een kernwapenalliantie (23%)

(SWFT, Lundquist, 2017, p. 4)

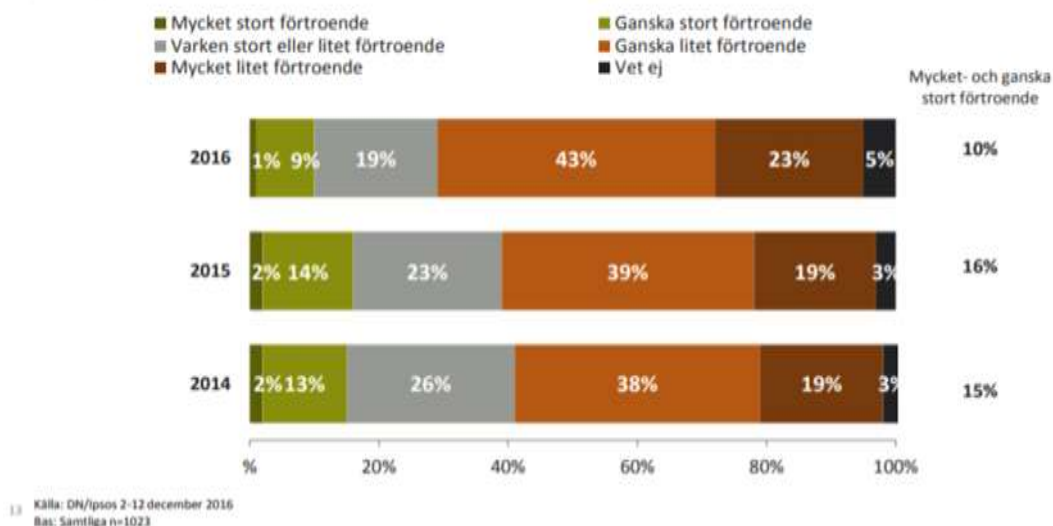
3. Veiligheids- en defensiebeleid

Dit laatste segment sluit nauw aan bij het vorige onderdeel, en gaat over het algemene veiligheids- en defensiebeleid. Zo vindt 79 procent van de Zweden dat militair geweld noodzakelijk kan zijn om de orde in de wereld te handhaven. Ook hier geldt de ideologische politieke voorkeur van de Zweedse burger, hoewel het verschil tussen links en rechts hier minder uitgesproken is dan bij de lidmaatschapskwestie. [1.2.3.] (Pew Research Center, Stokes, 2017) In 2017 vond 39% van de bevolking dat Rusland een bedreiging vormde voor de Zweedse veiligheid [4.2.5.] (Ipsos, Ahlin & Benzler, 2018)

Zweden hebben bitter weinig vertrouwen in de nationale defensie. Slecht 1 op 10 gelooft dat hun land over het adequate defensievermogen beschikt om een gewapende aanval van een andere mogendheid te weerstaan. [4.1.6., 4.2.7., 4.2.8.]

1 av 10 har förtroende för försvarets förmåga att försvara Sverige

Har du litet eller stort förtroende för försvarets förmåga att försvara Sveriges gränser mot intrång och kränkningar av främmande makt?

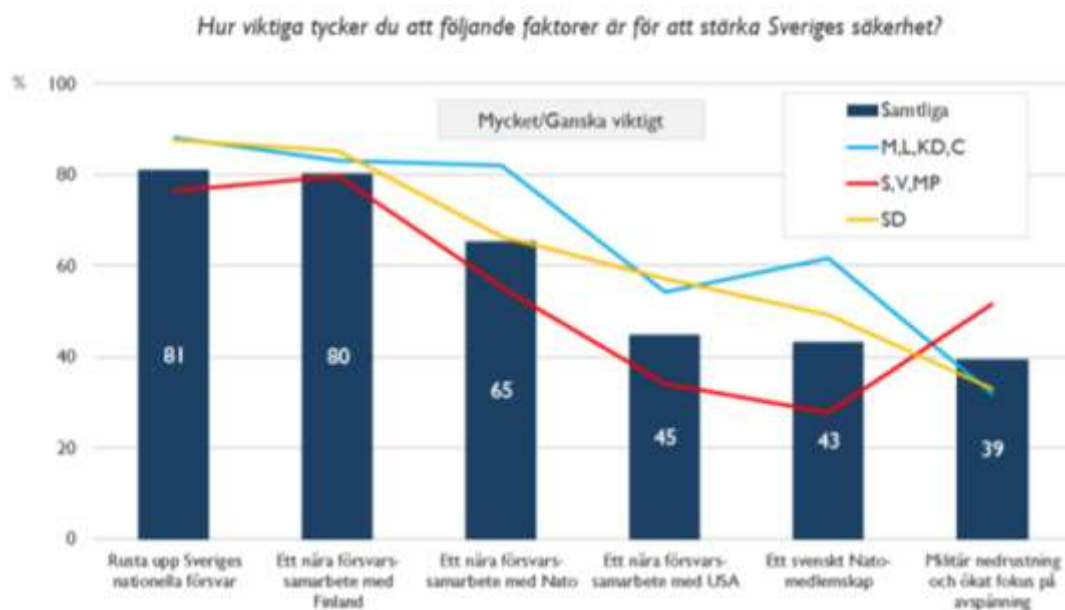
(Ipsos, Ahlin & Benzler, 2017, p. 13)

Als gevolg van dit debacle, gaat de meerderheid van de Zweden logischerwijze akkoord met extra middelen voor defensie. Intussen zijn er in de laatste *defence bills* reeds meerdere budgetverhogingen geïmplementeerd. Naast de steun voor een grotere defensiebegroting (81%), vinden we in de onderstaande figuur nog een aantal populaire alternatieven terug:

- Nauwe defensiesamenwerking met:
 - Finland (80%)
 - NAVO (65%)
 - VS (45%)
- Zweeds NAVO-lidmaatschap (43%)
- Militaire ontwapening en aandacht voor detente (39%)

Faktorer för att stärka Sveriges säkerhet

De tillfrågade i opinionsundersökningen fick ta ställning till hur viktiga de anser var och en av följande sex faktorer är för att stärka Sveriges säkerhet. Resultatet visar att det råder stor enighet kring att en upprustning av det nationella försvaret och ett nära försvarssamarbete med Finland anses vara de främsta åtgärderna för att stärka Sveriges säkerhet, oavsett partitillhörighet och åsikt i Natofrågan. Militär nedrustning och ökat fokus på avspänning anses utifrån hela undersökningsurvalet minst relevant, om än mer bland de rödgröna väljarna.

(SWFT, Lundquist, 2017, p. 5)

Partieel besluit

De links-rechts tegenstelling inzake de relatie tot NAVO⁴¹, zowel bij de individuele kiezer als tussen de politieke partijen, is in grote mate terug te brengen op twee contrasterende zelfbeelden die kort na de Koude Oorlog ontstonden. De eerste (idealistische) perceptie kan gekoppeld worden aan links, de tweede eerder aan rechts.

Volgens de eerste opvatting had Zweden in het bipolaire tijdperk een consistent en intentioneel beleid gevoerd. Bij een Derde Wereldoorlog zou het neutralisme standhouden. Niet-gebondenheid in vrede en gewapende neutraliteit ging voor de nodige credibiliteit zorgen. Zweden had zowel de wil als het militaire vermogen om de onafhankelijkheid te verdedigen. Aangezien NAVO en het Warschaupact een ‘enge machtspolitiek’ voerden, heerst er bij adepten van deze visie nog steeds een zekere mate van anti-amerikanisme en natofobie. (Ferreira-Pereira, 2006), (Edström, 2011), (Wagnsson, 2011) en (Bjereld & Möller, 2016)

De tweede (realistische) zelfrepresentatie staat veel sceptischer tegenover het verleden, volgens deze was het Zweedse neutraliteitsbeleid een begoocheling. Zweden was de facto een informeel lid van de Atlantische Alliantie. Als het tot een grootschalig conflict kwam, zou geen van de oorlogvoerende partijen belang hebben bij het naleven van diens neutraliteit. In dit scenario ging ook Zweden delen in de klappen. De officiële beleidslijn was bedrieglijk, immoreel en ondemocratisch, aangezien het sociaal-democratische establishment op de hoogte was van de militaire coöperatie met het Westen, maar dit strikt geheim hield voor de bevolking omwille van electorale redenen. Tot slot gaat deze visie ervan uit dat Zweden steeds tot het Westen heeft behoord, en dat een Zweeds NAVO-lidmaatschap – gezien de Russische dreiging in het Oostzeegebied en de belabberde staat van het nationale defensievermogen – een vanzelfsprekende keuze is. (Ferreira-Pereira, 2006), (Dahl, 2006), (Kunz, B., 2015) en (Bjereld & Möller, 2016)

⁴¹ Dit geldt tevens voor de oriëntatie van het algemene veiligheids- en defensiebeleid.

Globale Conclusie

1. Evaluatie van de historische relaties

Uit de literatuurstudie kwamen een aantal duidelijke historische determinanten naar voren. Omwille van de beperkingen qua omvang, en de uitgebreide partiële besluiten, probeer ik dit segment vrij beknopt samen te vatten. Vooreerst is er steeds samenwerking geweest tussen NAVO en Zweden. In het bipolaire tijdperk informeel, en vanaf het PfP-programma zonder geheimdoennerij. De coöperatie is in die periode alsmaar geïntensifieerd, en was voor beide partijen uitermate gunstig. Sinds de Oekraïne-crisis is deze evolutie in een stroomversnelling geraakt, waardoor ‘partner number one’ zeer nauw aanschurkt tegen de alliantie.

Daarnaast is de afstemming van het Zweeds buitenlands – en veiligheidsbeleid (neutralisme / niet-gebondenheid) steeds onderhevig geweest aan zowel realistische als idealistische beweegredenen. We zagen duidelijk dat de éne ‘functie’ in bepaalde periodes primeerde boven de andere. In een conflictueus bipolair of multipolair systeem, met grote repercussies voor de regionale veiligheidssituatie, had het realisme de bovenhand. Het beleid werd dan gekenmerkt door een sterke focus op territoriale defensie, met weinig morele pretenties. De eerste twee decennia na WO II kunnen onder deze noemer geplaatst worden. Met de détente, en bijgevolg de onwaarschijnlijkheid van een grootschalig Oost-West conflict, verdween deze drijfveer naar de achtergrond. De tijdspanne tussen de Palme-jaren en het Russisch revanchisme onder Poetin, kunnen we als idealistisch bestempelen. Deze episode werd gekarakteriseerd door een activistisch beleid, met grote aandacht voor de veiligheidsproblemen van derden. Nu het Oostzeegebied sinds de Oekraïne-crisis te maken kreeg met de nefaste effecten van de ‘nieuw Koude Oorlog’, schakelt Zweden terug over op de territoriale defensiecapaciteiten⁴².

⁴² We zien hier m.a.w. een ostentatief cyclisch verloop.

2. NAVO-lidmaatschap ?

2.1. De balans voor beide partijen

NAVO

Voor de NAVO zien we eigenlijk legio voordelen bij een potentieel Zweeds-lidmaatschap. De Baltische staten zijn geografisch geïsoleerd, en beschikken niet over een autonome luchtmacht. Omwille van deze onverdedigbaarheid, in combinatie met historische ervaringen en geopolitieke factoren, worden de landen hoogstwaarschijnlijk de eerste & gemakkelijkste prooi bij een potentiële aanval / annexatie door Moskou. Een Zweedse toetreding zou het ontradingseffect aanzienlijk doen toenemen. De geostrategische ligging van het land is cruciaal om de oostelijke alliantie-leden beter te kunnen verdedigen. In extremis zou de NAVO het luchtruim kunnen aanwenden om een preventieve of tegenaanval op de Russische militaire infrastructuur te faciliteren – het alternatief is de gemilitariseerde Russische exclave Kaliningrad. De Zweedse luchtmacht, traditioneel het paradepaardje van de SAF, zou bovendien met gevechtstoestellen kunnen bijdragen aan de bescherming van het Baltische luchtruim.

Met Zweden in de alliantie zou het succesvolle partnerschap uiteindelijk verzilverd worden. Doorheen de literatuurstudie haalde ik meermaals aan dat het land een netto-veiligheidsverschaffer is, en dus een productievere bijdrage zou kunnen leveren dan veel effectieve NAVO-lidstaten. Daarnaast kan NAVO twee vliegen in één klap binnenhalen. Men neemt namelijk aan dat Finland, na een Zweeds lidmaatschapsverzoek⁴³, ook de rangen zou vervolledigen. Een dergelijke dynamiek was namelijk ook merkbaar bij de toetreding tot de Europese Gemeenschappen in '95. Gezien deze Scandinavische staten op veiligheids- en defensievlak zeer nauw samenwerken, beide sinds het einde van de Koude Oorlog een soortgelijk niet-gebondenheidsbeleid voeren, en een vergelijkbaar relatie met de NAVO onderhouden; wordt een gezamenlijke beslissing vanzelfsprekend. De één zal niet willen achterblijven als de ander concrete stappen onderneemt. Hetzij Finland en Zweden, of helemaal geen verdere uitbreiding in het Oostzeegebied.

⁴³ Of andersom

ZWEDEN

Met betrekking tot Zweden is mijn beeld ietwat diffuser. Hoewel het Verdrag van Parijs (1990) bepaalt dat elke staat z'n eigen veiligheids- en defensiebeleid mag uitstippelen, mag het geopolitieke aspect nimmer verloochend worden. De Oekraïne-crisis toont aan hoe dit tot drastische gevolgen kan leiden. Het belangrijkste argument tegen de wijsheid van een Zweeds-lidmaatschapsverzoek is tegelijkertijd ook de meest essentiële drijfveer vóór een dergelijke beslissing, dit is het schizofrene van de zaak. Moskou heeft de Scandinavische NAVO-partners regelmatig gewaarschuwd voor Russische tegenmaatregelen, mocht één of beide landen formeel lid worden. Deze geopolitieke machtsverschuivingen zou kunnen leiden tot een nieuw veiligheidsdilemma. Zo'n dynamiek – met een (intensere) wapenwedloop, en mogelijks een gewapend militair treffen in het Oostzeegebied – zou voor de veiligheid van alle partijen negatief uitdraaien.

Dit gezegd zijnde, geloof ik niet dat de Russen snel geneigd zullen zijn om militaire escapades te ondernemen tegen Zweden, Finland of de Baltische Staten. In tegenstelling tot Oekraïne – een land met een geringe strategische, politiek en economische waarde – zijn deze staten zowel lid van de EU als (partners) van NAVO. De VS zou een aanval op Finland en/of Zweden nooit ongestraft laten, temeer deze landen bilaterale defensieakkoorden afsloten met de Amerikanen. Het is daarentegen wel aannemelijk dat Rusland zich op een slinkere manier zal laten gelden. De afgelopen jaren maakt Moskou in toenemende mate gebruik van methodes die onder de noemer 'hybride oorlogsvoering' vallen. Hoewel veel Europese landen hier reeds mee te maken kregen, kan een NAVO-uitbreiding in het Oostzeegebied deze activiteiten doen aanwakkeren.

Nu Zweden nauwelijks beschikt over geloofwaardige territoriale verdedigingscapaciteiten, en de SAF jarenlang ondergefinancierd werd, bevindt het land zich in een preciaire veiligheidssituatie.. Hoewel we de laatste jaren een hernieuwde focus op het nationale defensievermogen zien, kwam dit besef schromelijk te laat. Zelfs met de geplande maatregelen uit de recentste *defence bill* is het effect te kleinschalig.

NAVO-lidmaatschap zou dit debacle (deels) kunnen 'neutraliseren'. Bovendien zou het een logisch gevolg zijn van de vruchtbare historische samenwerking. Concreet zou Zweden dan onder de collectieve defensiemechanismen van artikel 5 vallen. Overigens krijgt het land toegang tot de besluitvormingsprocedures en vertrouwelijke informatie. Tot slot vormt NAVO-lidmaatschap geen noemenswaardig obstakel voor het voeren van een activistisch buitenlands beleid. Geallieerde landen als Noorwegen en Canada concurreren al decennialang met Zweden, als het aankomt op de titel van 'moral superpower'.

-

2.2. Haalbaarheid

NAVO

Onder de NAVO-lidstaten en onder de recentste secretarissen-generaal (Rasmussen & Stoltenberg), bestaat er brede consensus over de wenselijkheid van een Zweedse toetreding. Door de jarenlange samenwerking voldoet de SAF aan alle NAVO-standaarden. Door de enthousiaste deelname aan militaire missies, en een veelvoud aan gezamenlijke oefeningen, heeft het leger een grote mate van interoperabiliteit opgebouwd. De 2%-norm kan echter een probleem vormen, aangezien het Koninkrijk hier ver onder blijft. Desalniettemin geldt dit voor de meeste effectieve NAVO-lidstaten, waaronder ook ons eigen land. Dit euvel zal vermoedelijk geen grote belemmering vormen, maar beperkt blijven tot een *fair divers*.

Ik heb het in deze verhandeling niet gehad over het functioneren van de alliantie aldusdanig. Anno 2020 is de sfeer binnen de alliantie – met losse flodder Trump en NAVO-scepticus Macron – niet al te best. Als we uitgaan van institutionalistische (hervormen) en realistische (huidige veiligheidssituatie) denkkaders, lijkt het weinig waarschijnlijk dat het bondgenootschap zal ontbonden worden. Met de Amerikaanse focus op China, worden de Europese partners wel geacht om een grotere bijdrage te leveren.

ZWEDEN

Met betrekking op de haalbaarheid van een Zweeds NAVO-lidmaatschap, wordt het wikken en wegen. Ik maak opnieuw gebruik van verschillende politieke analyseniveaus om mijn betoog te staven.

Naar mijn mening zal de configuratie van het internationaal systeem uiteindelijk bepalen of Zweden al dan niet toetreedt tot de alliantie. Afgaande op dit gegeven, lijkt de situatie ‘gunstig’. Het unipolaire momentum wordt al geruime tijd uitgedaagd door China en Rusland, waardoor we een minder stabiel multipolair systeem krijgen. In het geval van Zweden is het (toekomstig) gedrag van Rusland uiteraard de belangrijkste determinant, desalniettemin was er onlangs een ernstige diplomatieke rel tussen minister Amanda Lindh (Miljöpartiet) en de Chinese autoriteiten. (Johnson, Ahlander, Cadell, & Gibbs (ed.)) Nu 80 % procent van de Russen een vergaande grondwetswijziging goedkeurden, kan Poetin in principe tot 2036 aanblijven als president. (Hodge, 2020) Dergelijke stalinistische taferelen voorspellen weinig goeds voor de toekomstige Russische beleidsoriëntatie. In de eerstvolgende 15 jaar zal er wellicht sprake zijn van een zekere continuïteit. De gevolgen voor de veiligheidssituatie in het Oostzeegebied, behoeft dan ook geen verdere uitleg.

Na decennialange sociaaldemocratische alleenheerschappij, is het politieke landschap anno 2020 sterk gefragmenteerd. Noch de Rödgröna, noch de Alliansen bezitten een zetelmeerderheid in de Riksdag. Hoewel de Socialdemokraterna nog steeds de dominante partij is, verliep de vorming van Löfven II – naar Zweedse standaarden – vrij moeizaam. De Liberalerna en Centerpartiet geven momenteel gedoogsteun aan het rood-groene kabinet. Langetijd bestond er weinig animo voor de lidmaatschapskwestie, dit veranderde in 2014, toen het centraal verkiezings thema werd. Voor het eerst spraken vier partijen – verenigd in de Alliansen – openlijk hun steun uit voor de toetreding tot de alliantie. Het waren toen tevens de Rödgröna die aan het langst eind trokken, wat volgde was de regering Löfven I. Peter Hultqvist, defensie-minister sedert 2014, geldt als een hardliner binnen de Socialdemokraterna. Desalniettemin hebben ook politici als Margot Wallström, en andere elementen binnen de linkervleugel, zich zeer kritisch uitgelaten over de Russische strapatsen. De SDP staat sindsdien uitermate positief tegen een nog verdere verdieping van het NAVO-partnerschap. Een aanzienlijk deel van het sociaaldemocratisch electoraat heeft in 2014 en 2018 op de rechts-nationalistische Sverigedemokraterna gestemd. Het anti-migratiesentiment en de populistische retoriek heeft ook in Zweden – notabene het Europees land met de meeste asielzoekers per capita – aanhang gevonden. Hoewel deze partij eerder positief staat ten aanzien van NAVO(-lidmaatschap), is er net als bij

soortgelijke fracties elders in Europa, sprake van Russische inmenging. Dit is tevens het geval bij de Vänsterpartiet. De Allians-partijen hebben meermaals aangegeven dat de parlementaire steun van de SDP nodig is bij een lidmaatschapsaanvraag. Het is niet uitgesloten dat deze partij uiteindelijk ook overstag gaat. Anderzijds lijkt het evident dat een nieuwe-centrum rechtse coalitie de kansen op lidmaatschap aanzienlijk verhoogd.

De grootste tegenkanting (lees drempel) bevindt zich ongetwijfeld bij het Zweedse volk. Zoals eerder vermeld, heerst bij grote lagen van de bevolking nog steeds de idee dat neutraliteit immer succesvol was. Dit sentiment heeft zich diep genesteld in de Zweedse nationale identiteit. Nu de alliantiehegemon geleid wordt door een labiele en bespottelijke president, heeft dit noodzakelijkerwijze ook een impact op het gevolg van de anti-Amerikanistische en ‘natofobische’ krachten binnen de maatschappij. Bevragingen omtrent de NAVO-kwestie geven echter ook uiteenlopende resultaten weer. Er is nimmer een grote meerderheid voor toetreding geweest, anderzijds vinden we veel onbesliste kiezers. Omwille van de traditionele politieke consensuscultuur, zou dit – naast brede parlementaire steun – ook een volksraadpleging vereisen. Door het grote vertrouwen in de beleidsmakers – in tegenstelling tot België – geeft 2/3 van de Zweden aan dat ze zich bij een besluit tot toetreding, achter de politieke leiders zou scharen.

3. Laatste bedenkingen

Rekening houdende met het bovenstaande wikken en wegen, kan ik stellen dat Zweden belang heeft bij een toetreding tot de alliantie. Het merendeel van de academici, diplomaten en veiligheids-en defensie-experts deelt deze mening. Hoe het ook zij, veel hangt af van de toekomstige ontwikkelingen in de internationale politiek. Ik veronderstel dat Zweden voorlopig de kat uit de boom zal kijken, en pas in allerhoogste nood deze keuze zal maken. Mocht Finland het proces initiëren, zal Zweden hoogstwaarschijnlijk bijbenen.

De brandend actuele coronacrisis, de grootste gezondheids crisis sinds de Spaanse Griep, zal ongetwijfeld een grote impact hebben op de wereldpolitiek. Naar mijn inschatting – maar wie ben ik om dergelijke voorspellingen te doen – zal er naast de versnelde hegemoniale transitie, tevens een andere veiligheidsbenadering ontstaan. Het is bijvoorbeeld tekenend dat de humanitaire tol van COVID-19 in New York City (23.575 dodelijke slachtoffers op 9 augustus 2020), bijna achtmaal hoger ligt dan bij de terroristische aanslagen op nine eleven. (Worldometer, 2020)

Wat de toekomst brengt, blijft zoals altijd een mysterie. Het zal ongetwijfeld een bron van inspiratie vormen voor de masterscriptie van menig student internationale politiek.

LITERATUURLIJST

Boeken

- Abbenhuis, M. (2014). *An Age of Neutrals: Great Power Politics, 1815-1914*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aunesluoma, J. (2003). *Britain, Sweden and the Cold War, 1945–54: Understanding Neutrality*. New York: Palgrave Macmillan.
- Art (ed.), R., & Waltz (ed.), K. (1999). *The Use of Force: Military Power and International Politics*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Baker Fox, A. (1959). *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*. Londen: Cambridge University Press.
- Biscop, S. (2017). *Make Europe Great Again: Een nieuwe Toekomst voor de oude Grootmacht*. Tiel: Lannoo.
- Czarny, R. (2018). *Sweden: From Neutrality to International Solidarity*. New York City : Springer International Publishing.
- Dinan, D. (2014). *Europe Recast: A History of the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Freedman, L. (2013). *Strategy: A History*. Oxford: Oxford University Press.
- Gaddis, J. L. (2005). *The Cold War: A New History*. New York : The Penguin Press.
- Ganser, D. (2005). *NATO's Secret Armies: Operation Gladio and Terrorism in Western Europe*. Abingdon: Frank Cass.
- Gray, C. (2016). *Strategy and Politics*. Londen: Routledge .
- Grieco, J., Ikenberry, J., & Mastanduno, M. (2019). *Introduction to International Relations: Perspectives, Connections, and Enduring Questions*. Londen: Red Globe Press.
- Ingebritsen, C., Neumann, I., Gstöhl, S., & Beyer, J. (2006). *Small States in International Relations*. Washington : University of Washington Press.
- Jordan, D., Kiras, J., Lonsdale, D., Speller, I., Tuck, C., & Walton, D. (2016). *Understanding Modern Warfare*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kaldor, M. (2012). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Redwood City: Stanford University Press.
- Krige, J. (2006). *American Hegemony and the Postwar Reconstruction of Science in Europe*. Cambridge : Massachusetts Institute of Technology Press.
- McWilliams, W., & Piotrowski, H. (2001). *The World Since 1945: A history of international relations*. Boulder, Colorado : Lynne Rienner Publisher. Inc.
- Müller, L. (2019). *Neutrality in World History*. New York City: Routledge.
- O'Neill, B. (2005). *From Revolution to Apocalypse: Insurgency & Terrorism*. Dulles : Potomac Books, Inc.
- Orbie, J. (2009). *Theorie van de Europese integratie: Ideeën, belangen en instellingen*. Leuven: Acco.

- Sayle, T. (2019). *Enduring Alliance: A History of NATO and the Postwar Global Order*. Ithaca: Cornell University Press.
- Smith, R. (2006). *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*. Londen : Penguin Books.
- Stoker, D. (2019). *Why America Loses Wars: Limited War and US Strategy from the Korean War to the Present*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Walt, S. (1987). *The Origins of Alliance*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press.

Secties van (geëditeerde) werken

- Aggestam, L., & Hyde-Price, A. (2016). "A Force for Good" ? Paradoxes of Swedish Military Activism. In J. Pierre (ed) , *The Oxford Handbook of Swedish Politics* (pp. 479-494). Oxford: Oxford University Press.
- Barnett, M. (2014). Social constructivism. In J. Baylis (ed.) , S. Smith (ed.), & P. Owens (ed.) , *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (pp. 156-167). Oxford: Oxford University Press.
- Baylis, J. (2014). International and Global Security. In J. Baylis (ed.), S. Smith (ed.), & P. Owens (ed.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (pp. 230-240). Oxford: Oxford University Press.
- Bengtsson, R. (2016). Sweden and the Baltic Sea Region. In J. Pierre (ed.), *The Oxford Handbook of Swedish Politics* (pp. 447-461). Oxford: Oxford University Press.
- Bjereld, U., & Möller, U. (2016). Swedish Foreign Policy: The Policy of Neutrality and Beyond. In J. Pierre (ed.) , *The Oxford Handbook of Swedish Politics* (pp. 433-446). Oxford: Oxford University Press.
- Bjurner, A., & Huldt, B. (2003). Sweden. In H. Ojanen (ed.), *Neutrality and non-alignment in Europe today* (pp. 41-51). Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs.
- Coolsaet, R. (2014). De derde Afrikapolitiek: De Rwandese volkenmoord. in R. Coolsaet, *België en zijn Buitenlandse Politiek: 1830-2015* (ss. 612-614). Leuven: Uitgeverij Van Halewyck.
- Cottey, A. (2018). European Neutrality in Historical Perspective. In A. Cottey (ed.), *The European Neutrals and Nato: Non-alignment, Partnership, Membership?* (pp. 21-44). Londen : Palgrave Macmillan.
- Cottey, A. (2018). Introduction: The European Neutral States. In A. Cottey (ed.), *The European Neutrals and NATO: Non-alignment, Partnership, Membership?* (pp. 1-20). Londen : Palgrave Macmillan.
- Dahl, A.-S., & Järvenpää, P. (2013). Sweden, Finland and NATO: security partners and security producers. In A.-S. Dahl (ed.), & P. Järvenpää (ed.), *Northern Security and Global Politics: Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world* (pp. 124-137). Londen : Routledge.
- De Wijk, R. (2015). De Strijd om Oekraïne. In R. D. Wijk, *Elementaire Deeltjes: Machtspolitiek* (pp. 143-156). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Dunne, T. (2014). Liberalism. In J. Baylis (ed.) , S. Smith (ed.) , & P. Owens (ed.) , *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (pp. 114-123). Oxford: Oxford University Press.

- Dunne, T., & Schmidt, B. (2014). Realism. In J. Baylis (ed.), S. Smith (ed.), & P. Owens (ed.), *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (pp. 99-112). Oxford: Oxford University Press.
- Edström, H. (2011). Sweden and NATO – Partnership in the Shadow of Coalitions and Concepts . In H. Edström (ed.), J. Haaland Matlary, & M. Petersson, *NATO: The Power of Partnerships* (pp. 131-162). Londen: Palgrave Macmillan.
- Koutrakos, P. (2015). External Action: Common Commercial Policy, Common Foreign and Security Policy, Common Security and Defence Policy. In A. Arnall (ed.), & D. Chalmers (ed.), *The Oxford Handbook Of European Union Law* (pp. 271-299). Oxford: Oxford University Press.
- Petersson, M. (2018). ‘The Allied Partner’: Sweden and NATO Through the Realist–Idealist Lens. In A. Cottey (ed.), *The European Neutrals and NATO: Non-alignment, Partnership, Membership?* (pp. 73-96). Londen : Palgrave Macmillan.
- Sauer, T. (2017). De Russische Beer in het nauw. In T. Sauer, *De Strijd voor Vrede: En hoe we die kunnen winnen* (pp. 69-124). Kalmthout: Polis.
- Seger, P. (2014). The Law of Neutrality. In A. Clapham (ed.), & P. Gaeta (ed.), *The Oxford Handbook of International Law in Armed Conflict* (pp. 1-23). Oxford : Oxford University Press .
- Simpson, A. (2018). Realism, Small States and Neutrality. In D. Orsi (ed.), J. R. Avgustin (ed.), & M. Nurnus (ed.), *Realism in Practice: An Appraisal* (pp. 55-72). Bristol: E-International Relations Publishing .
- Stokke, O. (2019). Sweden: Combining Domestic Values with Neutralism. In O. Stokke, *International Development Assistance: Policy Drivers and Performance* (pp. 187-252). Londen : Palgrave Macmillan.
- Zetterberg, K. (1995). A Scandinavian Defence Union or NATO-partnership? The Scandinavian Countries and the formation of Security Policies 1945-1950 . In R. Bohn (ed.), & J. Elvert (ed.), *Kriegsende im Norden: vom heissen zum kalten Krieg* (pp. 233-240). Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Publicaties uit wetenschappelijke tijdschriften en magazines

- Aalders, G. (1990). The Failure of the Scandinavian Defence Union, 1948–1949. *Scandinavian Journal of History*, 125-153.
- Agius, C., & Devine, K. (2011). ‘Neutrality: A really dead concept?’ A reprise. *Cooperation and Conflict*, 265-284.
- Andersson, J. (z.d.). *Sweden has effectively used bilateral co-operation with the US and other European states as an alternative to NATO membership*. Retrieved from London School of Economics and Political Science: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/05/20/sweden-nato-eu-alternative-us-defence-policy/>
- Åsberg, S. (2015, mei 19). *After Ukraine, Part IV – NATO in Scandinavia: Will Sweden and Finland join up?* Retrieved from Strife: <http://www.strifeblog.org/2015/05/19/after-ukraine-part-iv-nato-in-scandinavia-will-sweden-and-finland-join-up/>
- Åslund, A. (2020, januari 31). *The Russian threat is scaring Sweden*. Retrieved from Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-russian-threat-is-scaring-sweden/>
- Beyer, J., & Hofmann, S. (2011). Varieties of neutrality: Norm revision and decline. *Cooperation and Conflict*, 286-311.

- Brecher, M. (1962). Neutralism: An Analysis . *International Journal*, 224-236.
- Britz, M. (2016, juni 20). *Military non-alignment, political solidarity, and a retreat to territorial defence: how to understand the Swedish NATO-debate*. Retrieved from Norwegian Institute of International Affairs: https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2393365/NUPI_Policy_Brief_17_16_Britz.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Brodin, K., Goldmann , K., & Lang, C. (1968). The Policy of Neutrality: Official Doctrines of Finland and Sweden. *Cooperation and Conflict*, 18-51.
- Chang, F. (2017, november 2). *Sweden's Foreign Policy: Nonaligned, But Not Entirely Neutral*. Retrieved from Foreign Policy Research Institute: <https://www.fpri.org/2017/11/swedens-foreign-policy-nonaligned-not-entirely-neutral/>
- Cools, S. (2008, september 2). Finland en Zweden overwegen lidmaatschap NAVO. *Mondiaal Nieuws*. Retrieved from <https://www.mo.be/artikel/finland-en-zweden-overwegen-lidmaatschap-navo>
- Dahl, A.-S. (2006). Sweden: Once a Moral Superpower, Always a Moral Superpower? . *International Journal* , 895-908 .
- Dahl, A.-S. (2019, september). *Sweden: A "Functional Member" of NATO?* Retrieved from Royal Danish Defence College: <http://www.fak.dk/biblioteket/publikationer/Documents/Sweden%20and%20NATO.pdf>
- Dalsjö, R. (2014). The hidden rationality of Sweden's policy of neutrality during the Cold War. *Cold War History* , 175-194.
- De Wilde , G. (z.d.). Het nieuw Strategisch Concept van de NAVO. *Belgisch Militair Tijdschrift*, 25-30.
- Dempsey (ed), J., Järvenpää, P., Kamp, K.-H., Stubb, A., Winnerstig, M., Zaborowski, M., & Jakobsen, P. V. (2014, mei 21). *Judy Asks: Should Finland and Sweden Join NATO?* Retrieved from Carnegie Europe: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/55657>
- Doeser, F. (2014). Sweden's Participation in Operation Unified Protector: Obligations and Interests. *International Peacekeeping* , 642-657.
- Duxbury, C. (2018, januari 30). *Under threat, Sweden rediscovers its Viking spirit: Sweden's PM says there are no plans to join NATO, but the opposition disagrees and public opinion is shifting*. Retrieved from Politico : <https://www.politico.eu/article/under-threat-sweden-rediscovers-its-viking-spirit-nato-russia/>
- Eellend, J. (2016, juni 13). *Friends, But Not Allies: Finland, Sweden, and NATO in the Baltic Sea*. Opgehaald van Foreign Policy Research Institute: <https://www.fpri.org/article/2016/06/friends-not-allies-finland-sweden-nato-baltic-sea/>
- Etzold , T., & Opitz , C. (2015, april). *Between Military Non-Alignment and Integration: Finland and Sweden in Search of a New Security Strategy* . Retrieved from German Institute for International and Security Affairs: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2015C25_etz_opt.pdf
- Ferreira-Pereira, L. (2006). Inside the Fence but Outside the Walls - Austria, Finland and Sweden in the Post-Cold War Security Architecture. *Cooperation and Conflict*, 99-122.
- Fiskvik, J. (2016, april). *Nordische Sicherheit: Eine Annäherung an die NATO?* Retrieved from ETH Zürich : <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse-189-DE.pdf>

- Forsberg, T., & Vaahtoranta, T. (2001). Inside the EU, outside NATO: Paradoxes of Finland's and Sweden's post-neutrality. *European Security* , 68-93.
- Goetschel, L. (1999). Neutrality, a Really Dead Concept? *Cooperation and Conflict*, 116-139.
- Goetschel, L. (2011). Neutrals as brokers of peacebuilding ideas? . *Cooperation and Conflict*, 312-333.
- Goldmann, K. (1991). The Swedish model of security policy. *West European Politics*, 122-143.
- Gotkowska, J., & Szymański, P. (2017). *Between Co-operation and Membership: Sweden and Finland's Relations with NATO*. Warschau: Centre for Eastern Studies.
- Gustafsson, B. (2010). The Swedish Submarine Issue. *The Royal Swedish Academy of War Sciences: Proceedings and Journal* , 64-95.
- Hakovirta, H. (1983). The Soviet Union and the Varieties of Neutrality in Western Europe. *World Politics* , 563-585.
- Hauser, G. (2019, januari 1). *Staats- und webrpolitische Bildung im Bundesheer: Neutralität* . Retrieved from Bundesministerium für Landesverteidigung: https://www.bundesheer.at/download_archiv/pdfs/3_neutralitaet.pdf
- Hedlund, S. (2017). Aurora 2017 – ein neuer Beginn für Schwedens Verteidigung, und für die NATO. *SIRIUS – Zeitschrift für Strategische Analysen*, 389-390.
- Hoekstra, N. (z.d). *Helemaal neutraal? Zweden en Europese veiligheidsamenwerking*. Retrieved from Atlantische Commissie: https://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202000%20nr.%204/Hoekstra.pdf
- Jakobsen , P., Ringsmose, J., & Saxi, H. (2018). Prestige-seeking small states: Danish and Norwegian military contributions to US-led operations. *European Journal of International Security (EJIS)* , 1-22.
- Joenniemi, P. (1993). Neutrality beyond the Cold War . *Review of International Studies*, 289-304.
- Kragh , M., & Åsberg, S. (2017). Russia's strategy for influence through public diplomacy and active measures: the Swedish case. *Journal of Strategic Studies*, 773-816.
- Kuczyński, G. (2019, december 10). *Sweden Faces the Russian Threat in the Baltic Sea*. Retrieved from Warsaw Institute: <https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/12/Sweden-Faces-The-Russian-Threat-in-The-Baltic-Sea-Warsaw-Institute-report.pdf>
- Kunz, B. (2015, November). *Sweden's NATO Workaround - Swedish security and defense policy* . Retrieved from Institut français des relations internationales : https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/fs64kunz_0.pdf
- Lapo, A., & Efstathiou, Y.-S. (2017, september 11). *Aurora 2017: shedding light on Swedish defence thinking*. Retrieved from International Institute for Strategic Studies: <https://www.iiss.org/blogs/military-balance/2017/09/aurora-2017-swedish-defence>
- Melker, H. (1995). De Zweedse luchtmacht anno 1994. *Militaire Spectator* , 70-72.
- Nilsson, M. (2009). Amber Nine: NATO's Secret Use of a Flight Path over Sweden and the Incorporation of Sweden in NATO's Infrastructure. *Journal of Contemporary History*, 287-309.
- Nilsson, M., & Wyss, M. (2015). The Armed Neutrality Paradox: Sweden and Switzerland in US Cold War Armaments Policy. *Journal of Contemporary History*, 335-363.
- Pedersen, R. (2019). Jumping on the Bandwagon: status seeking as a driver for Sweden's involvement in NATO-led operations? *International Politics* , 41-56.

- Petersson, M. (2012). Sweden and the Scandinavian Defence Dilemma. *Scandinavian Journal of History* , 221-229.
- Salonius-Pasternak, C. (2013, November). *Will Sweden become a net consumer of security – or will Svea wake up and seek to assume its traditional role as a stabilizing power in the Baltic Sea?* Retrieved from The Finnish Institute of International Affairs : https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2017/01/fiaa_comment_19_2013.pdf
- Savel, M. (2016, juli). *Finland and Sweden Walk a Fine Line Between NATO and Russia* . Retrieved from Royal United Services Institute: https://rusi.org/sites/default/files/2016_newsbrief_july_savel.pdf
- Simons, G., Manoylo , A., & Trunov , P. (2019). Sweden and the NATO debate: views from Sweden and Russia. *Global Affairs* , 335-345.
- Subedi, S. (1993). Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community. *International and Comparative Law Quarterly*, 238-268.
- Sundelius, B. (1990). Sweden: Secure Neutrality . *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 116-124.
- Toorenvliet, H. (1978). De Zweedse neutraliteit tijdens de Tweede Wereldoorlog. *Militaire Spectator* , 350-360.
- Van Eekelen , W. (z.d.). *Naar een nieuw strategisch concept voor de NAVO: Betere samenwerking met de EU is noodzakelijk* . Retrieved from Atlantische Commissie : https://www.atlcom.nl/ap_archive/pdf/AP%202009%20nr.%205/Van%20Eekelen.pdf
- Wagnsson, C. (2011). A security community in the making? Sweden and NATO post-Libya. *European Security*, 585-603.
- Wieslander, A. (2018, september 6). *Will Sweden's elections lead to NATO membership?* Retrieved from Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/will-sweden-s-elections-lead-to-nato-membership/>
- Wieslander, A. (2019, april 1). *What makes an ally? Sweden and Finland as NATO partners*. Retrieved from Atlantic Council : <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-makes-an-ally-sweden-and-finland-as-nato-partners/>
- Wolff, A. (2015). The Future of NATO Enlargement after the Ukraine Crisis. *International Affairs* , 1103-1121.
- Zartman, W. (1954). Neutralism and Neutrality in Scandinavia . *Western Political Quarterly*, 125-160.

Krantenartikels

- Cohen, R. (1997, januari 26). The (Not So) Neutrals of World War II. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/1997/01/26/weekinreview/the-not-so-neutrals-of-world-war-ii.html>
- Franssen, A. (2020, april 15). Zo neutraal was Zweden niet tijdens de oorlog. *Trouw*. Retrieved from <https://www.trouw.nl/buitenland/zo-neutraal-was-zweden-niet-tijdens-de-oorlog~b5fe6528/>
- Hodge, L. (2020, juli 1). *Vladimir Poetin blijft allicht tot 2036 president van Rusland: 8 op de 10 kiezers steunen grondwetsbervorming*. Opgehaald van VRT nieuws : <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/07/01/resultaat-referendum-rusland-poetin-mag-tot-2036-president-blij/>
- Johnson, S., Ahlander, J., Cadell, C., & Gibbs (ed.) , E. (2019, november 15). *China, Sweden escalate war of words over support for detained bookseller*. Opgehaald van Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-china-sweden/china-sweden-escalate-war-of-words-over-support-for-detained-bookseller-idUSKBN1XP197>
- Lambrecht, K. (2019, Augustus 31). Bankentaks moet geld opleveren voor Zweedse defensie. *De Tijd*. Retrieved from <https://www.tijd.be/dossier/europareeks/bankentaks-moet-geld-opleveren-voor-zweedse-defensie/10158433.html>
- Masters, J., Smith-Spark , L., & D'Agostino, L. (2017, maart 3). Sweden reintroduces conscription as tensions rise over Russia. *CNN*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2017/03/02/europe/sweden-conscription/index.html>
- Van Thillo, J. (2018, Mei 22). Zo bereidt Zweden zijn bevolking voor op oorlog. *De Standaard*. Opgehaald van https://www.standaard.be/cnt/dmf20180522_03523485

NAVO-archief

- Malmqvist, H. (2018, januari 11). Sweden and NATO – 23 years down the road. Opgehaald van NATO: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/01/11/sweden-and-nato-23-years-down-the-road/index.html>
- NATO. (1949, april 4). *Het Noord-Atlantisch Verdrag*. Retrieved from NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=nl
- NATO. (2010, november). *Strategic Concept*. Retrieved from NATO: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf
- NATO. (2014, oktober 1). *NATO Secretary General*. Retrieved from NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/who_is_who_7371.htm
- NATO. (2014, september 5). *Wales Summit Declaration*. Retrieved from NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
- NATO. (2018, oktober 4). *Relations with Sweden*. Retrieved from NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52535.htm
- NATO. (2019, juni 25). *Defence Expenditure of NATO Countries (2012-2019)*. Opgehaald van NATO: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_06/20190625_PR2019-069-EN.pdf
- NATO. (2020, maart 24). *Member countries*. Retrieved from NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm
- Stoltenberg, J. (2019, November 7). *NATO at 70 - The bedrock of European and transatlantic security: Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Körber Global Leaders Dialogue, Berlin*. Retrieved from NATO: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_170606.htm?selectedLocale=en

Verdragen en resoluties

- FCMA-verdrag. (1948). *The Agreement of Friendship, Coöperation, and Mutual Assistance between The Union of Soviet Socialist Republics and The Republic of Finland*. Retrieved from http://heninen.net/sopimus/1948_e.htm
- OSCE. (1990, november 21). *Charter of Paris for a New Europe*. Opgehaald van Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) : <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf>
- Tweede Haagse Vredesconferentie . (1907, oktober 18). *Verdrag (V) nopens de rechten en verplichtingen van de onzijdige mogendheden en personen in geval van oorlog te land*. Retrieved from Rode Kruis Vlaanderen: <https://www.rodekruis.be/wat-doen-we/hulp-wereldwijd/ihr/verdragen/verdrag-v-nopens-de-rechten-en-verplichtingen-van-de-onzijdige-mogendheden-en-personen-in-geval-van-oorlog-te-land/>
- Tweede Haagse Vredesconferentie . (1907, oktober 18). *Verdrag (XIII) nopens de rechten en verplichtingen van de onzijdige Mogendheden in geval van een zeeoorlog*. Retrieved from Rode Kruis Vlaanderen: <https://www.rodekruis.be/wat-doen-we/hulp-wereldwijd/ihr/verdragen/verdrag-xiii-nopens-de-rechten-en-verplichtingen-van-de-onzijdige-mogendheden-in-geval-van-ee-zeeoorlog/>
- UNSCR. (1995, december 15). *Resolution 1031*. Opgehaald van United Nations Security Council Resolutions (UNSCR) : <http://unscr.com/en/resolutions/1031>
- UNSCR. (2011, februari 26). Resolution 1970: Peace and security in Africa . Opgehaald van United Nations Security Council Resolutions : <http://unscr.com/en/resolutions/1970>
- UNSCR. (2011, maart 17). Resolution 1973: The Situation in Libya . Opgehaald van United Nations Security Council Resolutions : <http://unscr.com/en/resolutions/1973>
- UN. (2005, oktober 24). *Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005* . Retrieved from United Nations: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf

Overheidsdocumenten

- Hultqvist, P. (14, mei 2016). *Speech by Defence Minister Peter Hultqvist: NATO in Warsaw - Steeling the Alliance*. Retrieved from Government Offices of Sweden: <https://www.government.se/speeches/2016/05/speech-by-defence-minister-peter-hultqvist-nato-in-warsaw---steeling-the-alliance/>
- Hultqvist, P. (2020, maart 12). *Minister for Defence Peter Hultqvist's keynote speech at Chatham House Security and Defence Conference*. Retrieved from The Government Offices of Sweden: <https://www.government.se/speeches/2020/03/minister-for-defence-peter-hultqvists-keynote-speech-at-chatham-house-security-and-defence-conference/>
- Lavrov, S. (2016, april 28). *Foreign Minister Sergey Lavrov's interview with Swedish newspaper Dagens Nyheter, Moscow, April 28, 2016*. Opgehaald van The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation: https://www.mid.ru/en/posledniye_dobavlneniye/-/asset_publisher/MCZ7HQUMdqBY/content/id/2258885
- Ministry of Defence. (2015, mei 8). *The Swedish Defence Bill 2016-2020*. Retrieved from The Government Offices of Sweden: <https://www.government.se/government-policy/defence/the-swedish-defence-bill-2016-2020/>
- Nederlands Ministerie van Defensie . (z.d.). *NATO Response Force*. Retrieved from <https://www.defensie.nl/onderwerpen/internationale-samenwerking/snelle-interventie-eenheden/snelle-reactiemacht-navo>
- Prime Minister's Office, Ministry of Defence. (2017, oktober 23). *National Security Strategy*. Retrieved from Government Offices of Sweden: <https://www.government.se/4aa5de/contentassets/0e04164d7eed462aa511ab03c890372e/national-security-strategy.pdf>
- SverigesMinistrar.se. (2020). *Sveriges regeringar*. Retrieved from SverigesMinistrar.se: <http://www.sverigesministrar.se/regeringar>
- Sweden.se. (z.d.). *Political Parties in Sweden*. Retrieved from Sweden.se: <https://sweden.se/society/political-parties-in-sweden/>
- Swedish Civil Contingencies Agency. (2018). *If Crisis or War Comes*. Retrieved from Din Säkerhet: <https://www.dinsakerhet.se/siteassets/dinsakerhet.se/broschyren-om-krisen-eller-kriget-kommer/om-krisen-eller-kriget-kommer---engelska.pdf>
- Swedish Government . (2015, juni 2). *Sweden's Defence Policy 2016 to 2020*. Retrieved from The Government Offices of Sweden: https://www.government.se/49c007/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/sweden_defence_policy_2016_to_2020

Kvantitative data

- CSP. (2011). *Figure 2: Global Trends in Armed Conflict, 1946-1991*. Opgehaald van Center for Systemic Peace (CSP): <http://www.systemicpeace.org/CTfigures/CTfig02.htm>
- Election Resources on the Internet. (2020). *Elections to the Swedish Riksdag - Results Lookup*. Retrieved from Election Resources on the Internet: <http://electionresources.org/se/>
- Göteborgs Universitet. (z.d.). *Svenska regeringar 1905-2004*. Retrieved from Partiforskningsprogrammet : https://partiforskning.gu.se/digitalAssets/1563/1563292_1469142_svenska-regeringar.pdf
- Göteborgs Universitet. (2018). *Valresultat i Sverige 1921–2014*. Hämtat från Valforskningsprogrammet: https://valforskning.pol.gu.se/digitalAssets/1716/1716796_valresultat-1921-2014.pdf
- Ipsos . (2019, december). *Public Perceptions of NATO*. Retrieved from Ipsos: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2019-12/public-perceptions-of-nato-ipsos.pdf>
- Ipsos, Ahlin, D., & Benzler, B. (2017). *DN/Ipsos temamätning om Nato och*. Retrieved from Ipsos: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-05/DN-Ipsos-Allmanheten-om-Nato-och-Sveriges-forsvar.pdf>
- Ipsos, Ahlin, D., & Benzler, B. (2018, januari). *DN/Ipsos: Försvar och NATO*. Retrieved from Ipsos: https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2018-01/dn_ipsos_nato_forsvar_20180108_0.pdf
- Kantar Sifo . (2013, mei 22). *Rapporter & undersökningar - Nato 2013*. Retrieved from Kantar Sifo : https://www.kantarsifo.se/sites/default/files/reports/documents/tns_sifo_rapport_nato.pdf
- Pew Research Center, & Stokes, B. (2017, mei 23). *NATO's Image Improves on Both Sides of Atlantic*. Retrieved from Pew Research Center: <https://www.pewresearch.org/global/2017/05/23/natos-image-improves-on-both-sides-of-atlantic/>
- Pew Research Center, Fagan, M., & Poushter, J. (2020, februari 9). *NATO Seen Favorably Across Member States*. Retrieved from Pew Research Center: <https://www.pewresearch.org/global/2020/02/09/nato-seen-favorably-across-member-states/>
- Politico . (2020). *Sweden — National parliament voting intention*. Retrieved from Politico : <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/sweden/>
- SCB. (2020, juni 8). *The Party Preference Survey: "If there were an election to the Riksdag today". May 2020*. Retrieved from Statistiska centralbyrån: <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/democracy/political-party-preferences/party-preference-survey-psu/pong/tables-and-graphs/party-preferences-psu/the-party-preference-survey-if-there-were-an-election-to-the-riksdag-today.->
- SCB, Berg, L., & Oscarsson, H. (2015). *Democracy Statistics Report no 20, The Super Election Year 2014*. Retrieved from SCB: https://www.scb.se/contentassets/7fbb57f3b2ca4a36aae16345c240e475/me0106_2014a01_br_me09br1503.pdf
- SCB, Vilkenas, R., & Eklund, J. (2020, juni 11). *Partisynpatiundersökningen maj 2020*. Retrieved from Statistiska centralbyrån (SCB): https://scb.se/contentassets/70f7d66a4e77478d915fd9b45f846bb2/me0201_2020m05_br_me60br2001.pdf

- SFWF, & Lundquist, V. (2017, november). *Briefing: Inställningen till Nato*. Retrieved from The Stockholm Free World Forum (SFWF): <https://frivarld.se/wp-content/uploads/2017/11/Opinion-Nato.pdf>
- SOM, & Bjereld, U. (2014). *Svensk Nato-Opinion i Förändring?* Retrieved from Samhälle Opinion Medier (SOM): https://som.gu.se/digitalAssets/1487/1487721_487-494-ulf-bjereld---nato.pdf
- Statista. (2020). *Gross domestic product (GDP) at current prices in Sweden 2009-2019*. Opgehaald van Statista: <https://www.statista.com/statistics/529811/sweden-gross-domestic-product-gdp/>
- Stockholm International Peace Institute (SIPRI) . (2020). *SIPRI Military Expenditure Database -> Data for all countries 1949–2019 (excel spreadsheet)*. Retrieved from SIPRI: <https://www.sipri.org/databases/milex>
- SverigesMinistrar.se. (2020). *Sveriges regeringar*. Retrieved from SverigesMinistrar.se: <http://www.sverigesministrar.se/regeringar>
- Valmyndigheten . (2018). *Val till riksdagen - Röster*. Hämtat från Valmyndigheten : <https://data.val.se/val/val2018/slutresultat/R/rike/index.html>
- Worldometer . (2020, augustus 9). *New York: Coronavirus Cases* . Opgehaald van Worldometer : <https://www.worldometers.info/coronavirus/usa/new-york/>

Overige

- Geology. (2007). *Sweden Map and Satellite Image*. Retrieved from Geology.com : <https://geology.com/world/sweden-satellite-image.shtml>

